

**BOLVADİN, ÇAY VE SULTANDAĞI'NDA
(AFYONKARAHİSAR) YETİŞEN DOĞAL BİTKİLERİN
HALK TARAFINDAN GELENEKSEL KULLANIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Nurgül GÜRBÜZ

Danışman
Prof. Dr. Mustafa KARGIOĞLU

MOLEKÜLER BİYOLOJİ VE GENETİK
ANABİLİM DALI
EYLÜL, 2019

Bu tez çalışması 14.FEN. BİL.02 numaralı proje ile Afyon Kocatepe Üniversitesi BAP
Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BOLVADİN, ÇAY VE SULTANDAĞI'NDA
(AFYONKARAHİSAR) YETİŞEN DOĞAL BİTKİLERİN
HALK TARAFINDAN GELENEKSEL KULLANIMI

Nurgül GÜRBÜZ

Danışman

Prof. Dr. Mustafa KARGIOĞLU

MOLEKÜLER BİYOLOJİ VE GENETİK ANABİLİM DALI

EYLÜL, 2019

TEZ ONAY SAYFASI

Nurgül GÜRBÜZ tarafından hazırlanan "Bolvadin, Çay ve Sultandağ'ında (Afyonkarahisar) Yetişen Doğal Bitkilerin Halk Tarafından Geleneksel Kullanımı" adlı tez çalışması lisansüstü eğitim ve öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca 04/09/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından **oy birliği** ile Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü **Moleküler Biyoloji ve Genetik Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Mustafa KARGIOĞLU

Başkan : Prof. Dr. Safiye Elif KORCAN
Uşak Üniv., Sağlık Hizmetleri M.Y.O.

imza

Üye : Prof. Dr. Mustafa KARGIOĞLU
Afyon Kocatepe Üniv., Fen Edebiyat Fak.

Üye : Doç. Dr. Ömer HAZMAN
Afyon Kocatepe Üniv., Fen Edebiyat Fak.

<p>Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.</p> <p>..... Prof. Dr. İbrahim EROL Enstitü Müdürü</p>

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

04/09/2019

Nurgül GÜRBÜZ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

BOLVADİN, ÇAY VE SULTANDAĞI'NDA (AFYONKARAHİSAR)
YETİŞEN DOĞAL BİTKİLERİN HALK TARAFINDAN
GELENEKSEL KULLANIMI

Nurgül GÜRBÜZ

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Moleküler Biyoloji ve Genetik Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Mustafa KARGIOĞLU

Bu araştırma, Türkiye'nin İç Batı Ege Bölgesi'nde bulunan Afyonkarahisar iline bağlı Bolvadin, Çay ve Sultandağı ilçelerindeki doğal olan bitkilerin yerel halk tarafından kullanımı üzerinedir. Çalışma için 15 köy, 5 belde ve 3 ilçe merkezinden 49 kişi ile görüşülmüştür. Araştırmamız sonucunda 41 familyaya ait 95 bitki türünün çeşitli kullanımları tespit edilmiştir. Bu tespit edilen bitkilerden 67'i insan sağlığı için, 48'i gıda olarak, 3'ü hayvan hastalıkları için 10'u hayvan yemi olarak, 6'sı baharat olarak ve 17 'si farklı maksatlar için kullanılmaktadır.

2019, xv + 229 sayfa

Anahtar Kelimeler: Etnobotanik, Afyonkarahisar, Bolvadin, Çay, Sultandağı

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

THE TRADITIONAL USE OF NATURAL PLANTS GROWN BY THE PUBLIC IN BOLVADİN, ÇAY AND SULTANDAĞI (AFYONKARAHİSAR)

Nurgül GÜRBÜZ

Afyon Kocatepe University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Molecular Biology and Genetics

Supervisor: Prof. Mustafa KARGIOĞLU

This research is the use of natural plants grown by the public in Afyonkarahisar: Bolvadin, Çay and Sultandağı, which are located in Inner-Western Aegean region of Turkey. For the study we interviewed with 49 people from 15 villages, 5 towns and 3 district centers. In our study we identified 95 plant species belonging to 41 plant families. The usages of the identified species included 67 human health, 48 food, 3 animal disease, 10 animal fodder, 6 spice and 17 different purposes.

2019, xv + 229 pages

Keywords: Ethnobotany, Afyonkarahisar, Bolvadin, Çay, Sultandağı

TEŞEKKÜR

Bu çalışmamda; tez konumu belirleyen, beni yönlendiren, arazi ve tez çalışmalarında beni yetiştiren, bana her zaman yol gösteren, bilgisini, emeğini ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mustafa KARGIOĞLU'na,

Bugünlere gelmemde üzerimde emekleri olan ve bugüne kadar kendi alanlarında her konuda öneri ve eleştirileriyle yardımlarını gördüğüm değerli hocalarım Prof. Dr. Mustafa YILDIZ'a, Prof. Dr. Ahmet SERTESER'e, Prof. Dr. İbrahim Hakkı CİĞERCİ'ye, Prof. Dr. Mehmet Oğuz ÖZTÜRK'e, Doç. Dr. Uğur Cengiz ERİŞMİŞ' e, Arş. Grv. Dr. Arzu ÖZKARA'ya ve Arş. Grv. Dr. Dilek AKYIL'a,

Bu çalışmada harita çiziminde desteğini gördüğüm Sayın Doç. Dr. Fatma KAFALI YILMAZ'a ve Sayın Dr. Öğretim Üyesi Hülya KAYMAK'a,

Bu tez çalışması 14.FEN. BİL.02 proje ile A.K.Ü BAP Koordinasyon Birimi'ne,

Eber Gölünde, kamışların gölden toplanma aşamasını fotoğraflayan Refik GÜMÜŞ'e,

Fotoğrafladığı patates görsellerini benimle paylaşma inceliğinde bulunan sevgili Mert KARAAĞAÇLIOĞLU'na,

Arazi çalışmalarında benimle birlikte bir araştırmacı gibi çalışıp; bitki toplama ve yöre halkı ile irtibat kurulmasında yardımlarını esirgemeyen sevgili annem Şükran GÜRBÜZ'e,

Bu çalışma esnasında maddi ve manevi desteğiyle beni yalnız bırakmayan sevgili babam Ömer Lütfi GÜRBÜZ'e,

Bu çalışma için beni heveslendiren canım anneannem Nimet SEÇKİN'e (Mekanın cennet olsun),

Ayrıca çalışmalarımda yardımlarını esirgemeyen Bolvadin, Çay ve Sultandağı halkıyla; bitki araştırmalarımda, röportajlarda desteğini ve misafirperverliklerini gördüğüm tüm yöre insanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Nurgül GÜRBÜZ
AFYONKARAHİSAR, 2019

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

	Sayfa
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xii
RESİMLER DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
2. LİTERATÜR BİLGİLERİ	3
2.1 Ülkemizde Yapılmış Olan Son Yıllardaki Çalışmalardan Bazıları	3
2.2 Dünya’da Yapılmış Olan Bazı Çalışmalar	3
2.3 Bolvadin, Çay ve Sultandağı Çevresindeki Bazı Etnobotanik ve Floristik Çalışmalar.....	3
2.4 Bolvadin, Çay ve Sultandağı İlçelerine Ait Genel Bilgiler	4
2.4.1 Coğrafik bilgiler	4
2.4.1.1 Bolvadin İlçesi	4
2.4.1.2 Çay İlçesi.....	5
2.4.1.3 Sultandağı İlçesi	5
2.4.2 İklim	7
2.4.3 Nüfus ve Sosyal Yaşam	10
2.4.3.1 Bolvadin	10
2.4.3.2 Çay.....	11
2.4.3.3 Sultandağı	12
3. MATERYAL ve YÖNTEM	13
3.1 Materyal.....	13
3.2 Yöntem.....	18
4. BULGULAR	20

4.1	Familya: AMARANTHACEAE	20
4.2	Familya: AMARYLLIDACEAE	24
4.3	Familya: APIACEAE	25
4.4	Familya: ARACEAE	26
4.5	Familya: ASPARAGACEAE	27
4.6	Familya: ASTERACEAE	28
4.7	Familya: BERBERIDACEAE	44
4.8	Familya: BORAGINACEAE	46
4.9	Familya: BRASSICACEAE	48
4.10	Familya: CARYOPHYLLACEAE	51
4.11	Familya: CELASTRACEAE	52
4.12	Familya: CISTACEAE	53
4.13	Familya: CONVULVULACEAE	54
4.14	Familya: CUCURBITACEAE	55
4.15	Familya: CYPERACEAE	56
4.16	Familya: EUPHORBIACEAE	57
4.17	Familya: EQUISETACEAE	58
4.18	Familya: FABACEAE	58
4.19	Familya: GERANIACEAE	60
4.20	Familya: HYPERICACEAE	61
4.21	Familya: IRIDACEAE	61
4.22	Familya: LAMIACEAE	63
4.23	Familya: MALVACEAE	71
4.24	Familya: MORACEAE	76
4.25	Familya: NITRARIACEAE	77
4.26	Familya: OROBANCHACEAE	79
4.27	Familya: PAPAVERACEAE	79
4.28	Familya: PINACEAE	83
4.29	Familya: PLANTAGINACEAE	84
4.30	Familya: PLUMBAGINACEAE	86

4.31	Familya: POACEAE.....	87
4.32	Familya: POLYGONACEAE	89
4.33	Familya: PORTULACACEAE.....	93
4.34	Familya: PRIMULACEAE	94
4.35	Familya: RANUNCULACEAE.....	94
4.36	Familya: ROSACEAE.....	97
4.37	Familya: SALICACEAE	112
4.38	Familya: SCROPHULARIACEAE	113
4.39	Familya: SOLANACEAE	115
4.40	Familya: TYPHACEAE	120
4.41	Familya: URTICACEAE	121
5.	TARTIŞMA ve SONUÇ.....	123
5.1	Tartışma	123
5.2	Sonuç.....	127
6.	KAYNAKLAR	152
	ÖZGEÇMİŞ	156

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler

*	Kültür bitkisi
°C	Santigrat derece
mm	Milimetre

Kisaltmalar

Herb. No	Herbaryum Numarası
----------	--------------------

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2.1 Çalışma bölgesinin lokasyon haritası	6
Şekil 2.2 Bolvadin ilçesi walter iklim diyagramı.....	8
Şekil 2.3 Çay ilçesi walter iklim diyagramı.....	9
Şekil 2.4 Sultandağı ilçesi walter iklim diyagramı.....	9
Şekil 5.1 Tür sayısı çok olan ilk 4 familya.....	130
Şekil 5.2 Bitkilerin kullanım kısmı ve sayıları.....	130

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 2.1 Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçelerinin aylık ortalama ve yıllık ortalama sıcaklıkları (°C).	7
Çizelge 2.2 Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçelerindeki yıllık toplam ve aylık ortalama yağış miktarları (mm)	7
Çizelge 2.3 Bolvadin ilçe nüfusu yıllara göre dağılımı.....	10
Çizelge 2.4 Çay ilçe nüfusu yıllara göre dağılımı	11
Çizelge 2.5 Sultandağı ilçe nüfusu yıllara göre dağılımı	12
Çizelge 3.1 Çalışma bölgesindeki kaynak kişiler hakkında bilgiler.....	13
Çizelge 5.1 Familyaların kullanma alanları ve kullanma sayıları	131
Çizelge 5.2 Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları	133
Çizelge 5.3 Besin amaçlı kullanılan bitki taksonları	146
Çizelge 5.4 Baharat amaçlı kullanımı olan bitki taksonları.....	149
Çizelge 5.5 Hayvan yemi amaçlı kullanımı olan bitki taksonları.....	149
Çizelge 5.6 Hayvan sağlığı tedavisindeki bitki taksonları	150
Çizelge 5.7 Ev malzemeleri amaçlı kullanımı olan bitki taksonları	150
Çizelge 5.8 Süs amaçlı kullanımı olan bitki taksonları	151
Çizelge 5.9 Ticari amaçlı kullanımı olan bitki taksonları.....	151

RESİMLER DİZİNİ

	Sayfa
Resim 4.1 Paşa pancarı, Kızılback, Hışır (<i>Amaranthus retroflexus</i>)	20
Resim 4.2 Süpürge otu (<i>Bassia scoparia</i>)-1	21
Resim 4.3 Süpürge otu (<i>Bassia scoparia</i>) -2	21
Resim 4.4 Mancar, Mincir (<i>Beta vulgaris</i>)	22
Resim 4.5 Kır ispanağı, Yoz ispanak (<i>Beta trigyna</i>)	23
Resim 4.6 Adcalı (<i>Chenopodium album subsp. album</i>)	24
Resim 4.7 Kır soğanı (<i>Allium scorodoprasum subsp. rotundum</i>)	25
Resim 4.8 Kışniş (<i>Coriandrum sativum</i>)	26
Resim 4.9 Yılan bıçağı, Yılan otu, İlan otu, Yılan yaprağı, Yılan ebeleği (<i>Arum elongatum</i>)	27
Resim 4.10 Dağ sümbülü (<i>Muscari neglectum</i>)	28
Resim 4.11 Sarı Ayvadene (<i>Achillea arabica</i>)	29
Resim 4.12 Ayva denesi, Ayvadene, Aşilya, Ayvadana (<i>Achillea millefolium subsp. millefolium</i>)	30
Resim 4.13 Yara otu, Meryem otu (<i>Achillea teretifolia</i>)	31
Resim 4.14 Papatya, Bubaşça, Akbaş (<i>Anthemis wallii</i>)	32
Resim 4.15 Kır süpürgesi, Yavşan otu, Yavşancılık (<i>Artemisia campestris</i>)-1	33
Resim 4.16 Kır süpürgesi, Yavşan otu, Yavşancılık (<i>Artemisia campestris</i>) -2	33
Resim 4.17 Zerdal, Güllüdiken, Zerdal diken, Zerdal diken, Zerdal kafası, İzgın otu, Süpürge otu (<i>Centaurea solstitialis subsp. solstitialis</i>)	34
Resim 4.18 Acı güneş, Acı güneş, Çiftlik otu (<i>Cichorium intybus</i>)-1	35
Resim 4.19 Acı güneş, Acı güneş, Çiftlik otu (<i>Cichorium intybus</i>)-2	36
Resim 4.20 Çitlik, Karakavuk, Garakavuk, Karakavık, Garagavık, Çengel otu, Çengel sakızı, Sakızlık (<i>Chondrilla juncea</i>)	37
Resim 4.21 Papatya, Bubaşça (<i>Cota tinctoria</i>)	38
Resim 4.22 Altın otu, Altın çiçeği, Ölmez çiçek (<i>Helichrysum plicatum subsp. plicatum</i>)	39

Resim 4.23 Acı marul, Eşek marulu, Has acı, Acı güneş, Acı güneş, Acı güneş, Güneş, Dilli tura, Tarla marul (<i>Lactuca serriola</i>)	40
Resim 4.24 Galgan, Kangal, Kangal otu, Karpal otu (<i>Onopordum anatolicum</i>)-1	41
Resim 4.25 Galgan, Kangal, Kangal otu, Karpal otu (<i>Onopordum anatolicum</i>)-2.....	42
Resim 4.26 Tekesakalı, Yemlik, Dedesakalı, Büyük telli, Tekecan, Tekilcan, Kekilcan, Dedemin sakalı, Dedem sakalı (<i>Scorzonera cana var. cana</i>)	43
Resim 4.27 Yemlik, Tekesakalı, Kuş yemliği (<i>Tragopogon latifolius var. angustifolius</i>)	44
Resim 4.28 Karamuk, Karamık, Karamık çalısı, Karavık, Garamık, Garavık, Sarıçalı, Diken Üzüümü (<i>Berberis crataegina</i>)-1.....	45
Resim 4.29 Karamuk, Karamık, Karamık çalısı, Karavık, Garamık, Garavık, Sarıçalı, Diken Üzüümü (<i>Berberis crataegina</i>)-2.....	46
Resim 4.30 Ballık otu, Ballık, Kuzu dili (<i>Anchusa hybrida</i>)-1.....	47
Resim 4.31 Ballık otu, Ballık, Kuzu dili (<i>Anchusa hybrida</i>)-2.....	47
Resim 4.32 Tay boncuğu, Gökgöz (<i>Cyanus depressus</i>)	48
Resim 4.33 Bicibici, Kız saçı, Cırnak, Kuş otu (<i>Capsella bursa-pastoris</i>)	49
Resim 4.34 Hardalı, Hardal otu, turp otu, Yalancı turp otu (<i>Sisymbrium altissimum</i>)..	50
Resim 4.35 Sakızlık otu, Sakız otu (<i>Agrostemma githago</i>).....	51
Resim 4.36 Toklubaşı, Boz ot (<i>Silene dichotoma subsp. dichotoma</i>)	52
Resim 4.37 Papaz külahlı (<i>Euonymus latifolius subsp. latifolius</i>)	53
Resim 4.38 Pinar (<i>Cistus laurifolius</i>)	54
Resim 4.39 Bağla, Sarmaşık (<i>Convolvulus arvensis</i>)	55
Resim 4.40 Acı kavun (<i>Ecballium elaterium</i>)	56
Resim 4.41 Zil, Semer otu (<i>Schoenoplectus lacustris subsp. lacustris</i>).....	57
Resim 4.42 Sütleğen (<i>Euphorbia kotschyana</i>).....	58
Resim 4.43 Geven (<i>Astragalus microcephalus</i>).....	59
Resim 4.44 Efek, Bağla (<i>Vicia cracca subsp. stenophylla</i>).....	60
Resim 4.45 Sarı kantaron (<i>Hypericum perforatum subsp. perforatum</i>).....	61
Resim 4.46 Sarı çiğdem (<i>Crocus chrysanthus</i>)	62
Resim 4.47 <i>Crocus chrysanthus</i> soğanı.....	62
Resim 4.48 Oğul otu, Calba (<i>Marrubium globosum subsp. globosum</i>).....	63

Resim 4.49 Su nanası, Aşnana, Yabani nane, Doğuma (<i>Mentha longifolia</i> subsp. <i>typhoides</i>)	64
Resim 4.50 Çay otu, Morca, Sümbüllü çay (<i>Origanum sipyleum</i>)	65
Resim 4.51 Dağ çayı, Kır çayı, Çay otu (<i>Origanum vulgare</i> subsp. <i>hirtum</i>).....	66
Resim 4.52 Kekik, Dağ kekiği, Kaya kekiği (<i>Satureja cuneifolia</i>).....	67
Resim 4.53 Çay otu, Ulama otu, Kirkboğum, Dağ çayı (<i>Sideritis phrygia</i>).....	68
Resim 4.54 Bodurmahmut, Sancıotu (<i>Teucrium chamaedrys</i> subsp. <i>chamaedrys</i>)	69
Resim 4.55 Kekik otu (<i>Thymus longicaulis</i> subsp. <i>chaubardii</i>)	70
Resim 4.56 Mor kekik (<i>Thymus zygoides</i>)	71
Resim 4.57 Hatmi, Hatmi çiçeği, Horoz çiçeği, Fatmagül çiçeği (<i>Alcea biennis</i>).....	72
Resim 4.58 Ebegümece, Küçük ebe gümece (<i>Malva neglecta</i>)-1	73
Resim 4.59 Ebegümece, Küçük ebe gümece (<i>Malva neglecta</i>)-2	74
Resim 4.60 Ebegümece, Ebegömbeci (<i>Malva sylvestris</i>)-1	75
Resim 4.61 Ebegümece, Ebegömbeci (<i>Malva sylvestris</i>)-2	75
Resim 4.62 Dut, Kara dut (<i>Morus nigra</i>).....	76
Resim 4.63 Üzerlik, İlerzik otu, Nazar otu, Piren, Piren otu (<i>Peganum harmala</i>)-1.....	78
Resim 4.64 Üzerlik, İlerzik otu, Nazar otu, Piren, Piren otu (<i>Peganum harmala</i>)-2.....	78
Resim 4.65 Küpelik (<i>Phelypaea coccinea</i>)	79
Resim 4.66 Gelin eli (<i>Glaucium leiocarpum</i>)	80
Resim 4.67 Gelincik (<i>Papaver rhoeas</i>)	81
Resim 4.68 Afyon, Afyan, Haşhaş, Haşkeş, Haşgeş (<i>Papaver somniferum</i> var. <i>somniferum</i>)-1	82
Resim 4.69 Afyon, Afyan, Haşhaş, Haşkeş, Haşgeş (<i>Papaver somniferum</i> var. <i>somniferum</i>)-2	82
Resim 4.70 Afyon, Afyan, Haşhaş, Haşkeş, Haşgeş (<i>Papaver somniferum</i> var. <i>somniferum</i>)-3	83
Resim 4.71 Katran çamı, Garaçam (<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i> var. <i>pallasiana</i>)	84
Resim 4.72 Sinir otu, Kırk sinir otu, Yılan otu, İlan otu, Sinirli yaprak, Siğlek otu, Siğil otu (<i>Plantago lanceolata</i>)	85

Resim 4.73	Sinirli yaprak, Yılan ebeleği, Yılan yaprağı, Yılan çiçeği, Yılan otu (<i>Plantago major</i> subsp. <i>intermedia</i>)	86
Resim 4.74	Kar dikenini (<i>Acantholimon acerosum</i> var. <i>brachystachyum</i>).....	87
Resim 4.75	Su kamışı, Kindıra, Gındıra, Tifalo, Tufale, Kindıratuğ (<i>Phragmites australis</i>)	88
Resim 4.76	İlibada, şabla, evelek otu (<i>Rumex crispus</i>)	90
Resim 4.77	Efelek, Büyük labada, İlibada, Evelek otu (<i>Rumex patientia</i>) -1.....	91
Resim 4.78	Efelek, Büyük labada, İlibada, Evelek otu (<i>Rumex patientia</i>)-2.....	91
Resim 4.79	Ekşimen, Eşimen, Eşiman, Eşi ekmek, Ekşikulak, Kuzukulağı, Beçen kulağı, Yalancı ekşimen (<i>Rumex scutatus</i>).....	92
Resim 4.80	Semizotu, temizlik otu (<i>Portulaca oleracea</i>)	93
Resim 4.81	Kindıra otu, Mart çiçeği (<i>Primula vulgaris</i>).....	94
Resim 4.82	Kandamlası (<i>Adonis aestivalis</i> subsp. <i>aestivalis</i>)	95
Resim 4.83	Mor çiçek (<i>Consolida orientalis</i> subsp. <i>orientalis</i>)	96
Resim 4.84	Sarıçiçek, Gelin çiçeği, Düğün çiçeği, Mayıs çiçeği (<i>Ranunculus ficaria</i> subsp. <i>ficariiformis</i>)	97
Resim 4.85	Kiraz (<i>Cerasus avium</i>).....	98
Resim 4.86	Vişne, Yozvişne (<i>Cerasus vulgaris</i>)-1.....	99
Resim 4.87	Vişne, Yozvişne (<i>Cerasus vulgaris</i>)-2.....	99
Resim 4.88	Alıç (<i>Crataegus azarolus</i> var. <i>azarolus</i>)	100
Resim 4.89	Öküzgötü, Alıç, Kızılçık (<i>Crataegus monogyna</i> subsp. <i>monogyna</i>).....	101
Resim 4.90	Kırmızı alıç, al alıç (<i>Crataegus orientalis</i> subsp. <i>orientalis</i>).....	102
Resim 4.91	Sarı alıç, Beyaz alıç (<i>Crataegus tanacetifolia</i>).....	103
Resim 4.92	Kırmızı alıç (<i>Crataegus orientalis</i> subsp. <i>orientalis</i>) ve Beyaz alıç (<i>Crataegus tanacetifolia</i>).....	103
Resim 4.93	Ayva (<i>Cydonia oblonga</i>)	104
Resim 4.94	Dağ elması, Acı elma (<i>Malus sylvestris</i> subsp. <i>orientalis</i> var. <i>orientalis</i>)	105
Resim 4.95	Döngel, Beşbiyık, Muşmula (<i>Mespilus germanica</i>)-1	106
Resim 4.96	Döngel, Beşbiyık, Muşmula (<i>Mespilus germanica</i>)-2	106
Resim 4.97	Ahlat, Yaban armudu, Ahlap (<i>Pyrus elaeagnifolia</i> subsp. <i>elaegnifolia</i>)	107

Resim 4.98 Kuşburnu, İtburnu, Öküzgötü, Çalı (<i>Rosa canina</i>)-1	108
Resim 4.99 Kuşburnu, İtburnu, Öküzgötü, Çalı (<i>Rosa canina</i>)-2.....	109
Resim 4.100 Kuşburnu, İtburnu, Öküzgötü, Çalı (<i>Rosa canina</i>)-3.....	109
Resim 4.101 Gül (<i>Rosa spp.</i>) -1	110
Resim 4.102 Gül (<i>Rosa spp.</i>) -2	111
Resim 4.103 Çalılıdu, Böğürtlen (<i>Rubus canescens var. canescens</i>).....	112
Resim 4.104 Kavak (<i>Populus nigra subsp. nigra</i>)	113
Resim 4.105 Yüksük otu (<i>Digitalis ferruginea subsp. ferruginea</i>).....	114
Resim 4.106 Öküz kuyruğu, Sığırkuyruğu (<i>Verbascum sp.</i>)	115
Resim 4.107 Pate, Kumpil, Patates (<i>Solanum tuberosum</i>)-1 (Görüntüleyen Mert KARAAĞAÇLIOĞLU)	116
Resim 4.108 Pate, Kumpil, Patates (<i>Solanum tuberosum</i>)-2 (Görüntüleyen Mert KARAAĞAÇLIOĞLU)	116
Resim 4.109 Pate, Kumpil, Patates (<i>Solanum tuberosum</i>)-3 (Görüntüleyen Mert KARAAĞAÇLIOĞLU)	117
Resim 4.110 Pate, Kumpil, Patates (<i>Solanum tuberosum</i>)-4 (Görüntüleyen Mert KARAAĞAÇLIOĞLU)	117
Resim 4.111 Pate, Kumpil, Patates (<i>Solanum tuberosum</i>)-5 (Görüntüleyen Mert KARAAĞAÇLIOĞLU)	118
Resim 4.112 Pate, Kumpil, Patates (<i>Solanum tuberosum</i>)-6 (Görüntüleyen Mert KARAAĞAÇLIOĞLU)	119
Resim 4.113 Hasır otu, Kemiş, Gemiş, Has otu, Kindıra, Tozak (<i>Typha angustifolia</i>) .	120
Resim 4.114 Isırgan otu, İstirgan, Isırgan (<i>Urtica dioica subsp. dioica</i>).....	122

1. GİRİŞ

İnsanoğlu yaratıldığından beri, yaşadığı ortamlarda bulunan bitkilerden yararlanmıştır. Zaman içinde araştırmalar ve denemeler sonucu oluşan bilgi birikimi doğrultusunda, doğal olarak yetişen birçok bitki türünün, doğrudan gıda olarak kullanımından farklı olarak, insan sağlığına ve yaşamına çok büyük yararları olabileceği tespit edilmiştir. Bu tespit ve bilgi birikimi kapsamında, bugün dünyada doğal olarak yetişen birçok bitkinin farklı organları (Kök, Gövde, Yaprak, Tohum veya Tüm Bitki), insanlar tarafından farklı amaçlarla kullanılmaktadır.

Botanikçi John W. Harsberger, etnobotanik terimini ilk kez 1996 yılında kullanmıştır. Etnobotanik terimi insanların bitkilerden faydalanması olarak tanımlanmıştır. Ayrıca belirli bir coğrafyadaki insanların bulunduğu bölgedeki bitkileri sağlıkta, beslenmede, ısınmada ve ticari amaç için etnobotanik terimi kullanılmaktadır (Vural 2008).

Bolvadin, Çay ve Sultandağı ilçelerinde yaşayan yöre insanların geleneksel olarak faydalandığı doğal yetişen bitkilerin etnobotanik özellikleri incelenmiş, bazı yörelerdeki yapılan benzer çalışmalarla karşılaştırılıp kayıt altına alınmıştır.

Bolvadin, Çay ve Sultandağı ilçelerinin etnobotanik çalışma alanı olarak seçilmesinin nedenleri:

1. Araştırma alanının daha önceden hiç araştırılmaması,
2. Zamanla unutulmaya yüz tutmuş bilgilerin gün yüzüne çıkarılarak, araştırma alanındaki doğal yetişen bitkilerin etnobotanik kullanımlarının sayısı ve çeşitlerinin kayıt altına alınması düşüncesi,
3. Bitkilerin kullanımları bakımından tecrübeli ve yaşlı insanların zamanla ölümüyle bilgilerin yok olmasıyla karşı karşıya kalınması endişesiyle kayıt altına alınma isteği ve gelecek nesillerinde bu bilgilerden faydalanmasının sağlanması,

4. Günümüzde büyük gelişme gösteren ve sektör haline gelen bu alanda, bitkiler hakkında yeterli ve doğru bilgileri ortaya çıkartarak bilgisi olmayan kişilerce yapılan bilgi kirliliğinin önüne geçilmesi,
5. Yöre insanların hastalıklarında şifa buldukları ve günlük hayatlarında kullandıkları bitkilerin gün yüzüne çıkarılması,
6. Yöredeki halk tarafından tıbbi olarak kullanılan bitkilerin kullanım amaçları doğrultusunda kullanım dozlarını öğrenerek insanların zarar görmemesi, bilinçli ve doğru kullanımının sağlanması,
7. Bolvadin, Çay ve Sultandağı ilçelerindeki bitkiler bilinçsizce yapılan yanlış otlatma, çöp, moloz vb. atık maddelerin insanlar tarafından doğaya bırakılıp doğal ortamın yok olabileceği endişesiyle bir an önce kayıt altına alınma isteğidir.

Çalışma bölgesi, Davis'in belirlediği grid sisteminde B3 karesinde bulunmaktadır. Afyonkarahisar'ın konumu itibariyle yolların kesiştiği bir yerde olması, farklı flora bölgelerinin de kesişmesine olanak sağladığından flora yönünden zengin olmasına ve halkın bitkilerden birçok farklı şekilde yararlanmasına olanak sağlamıştır. Yapılan çalışma, Afyonkarahisar'a bağlı araştırma alanındaki ilçelerde yaşayan halk tarafından kullanılan doğal yetişen bitkilerin yerel ve Latince isimleri, kullanım şekilleri ve kullanım amaçlarını kaydetmek amacıyla yapılmıştır.

Böylelikle elde edilen etnobotanik bilgilerin kültürü yaşatılarak, sonraki kuşaklara ışık tutacağına inanarak, elde edilen sonuçların; bilimde, ekonomide ve tıbbi alanda yeni çalışmalara katkı sunması amaçlanmıştır.

2. LİTERATÜR BİLGİLERİ

2.1 Ülkemizde Yapılmış Olan Son Yıllardaki Çalışmalardan Bazıları

Ülkemizde bilimsel anlamda etnobotanik çalışmaların öncülüğünü flora ve vejetasyon çalışmaları oluşturur. Etnobotanik çalışmalara son yıllarda; Baytop ve Tuzlacı (1976), Tuzlacı (1977), Işık vd. (1995), Vural vd. (1997), Sadıkoğlu (1998), Abay ve Kılıç (2001), Bağcı (2000), Çelik vd. (2002), Tuzlacı (2002), Ertuğ vd. (2003), Akçiçek ve Vural (2003), Şimşek vd. (2004), Ertuğ (2004), Koyuncu (2005), Elçi ve Erik (2006), Oral (2007), Kargıoğlu vd. (2008, 2010, 2014, 2015- a, b) çalışmaları örnek verilebilir.

2.2 Dünya’da Yapılmış Olan Bazı Çalışmalar

Bu alanda yapılan araştırmalara dünyadan örnek vermek gerekirse; Boulos (1983), Anyınam (1995), Cotton (1996), Lev ve Amar (2000), Harsha vd. (2002), Ghorbani (2005), Nebel vd. (2006), Norscia ve Borgognini-Tarli (2006), Tahraoui vd. (2006), De Natale ve Pollio (2007), Teklehaymanot vd. (2007), Belda ve Cortes (2013), Savo vd. (2013) diyebiliriz.

2.3 Bolvadin, Çay ve Sultandağı Çevresindeki Bazı Etnobotanik ve Floristik Çalışmalar

Ülkemizde bulunan bitki florasında 11707 damarlı bitki mevcuttur (Güner *et al.* 2012).

Kargıoğlu vd. (2010), “Human Ecology, Traditional Uses of Wild Plants In The Middle Aegean Region of Turkey” isimli çalışmada Denizli ili Honaz Dağı ve Çevresinde 964 türün 60 familyasına ait 184 takson yakacak (26), tedavi (107), gıda (67), el sanatları (25), yem (112), ve farklı amaçlarda (19) kullanımı ortaya çıkmıştır.

Akçiçek ve Vural (2003), “Kumalar Dağı (Afyonkarahisar) ve Çevresinde Bazı Bitkilerin Yöresel Adları ve Etnobotanik Özellikleri” adlı çalışmasında 70 bitki taksonu belirlenmiş olup bunların 44’ü Tıbbi olarak, 36 taksonu başka amaçlar için kullanılmaktadır.

Ayrıca Konya yöresinde Oral (2007), “Konya ilinde kullanılan halk ilaçları üzerinde Etnobotanik araştırmalar” isimli çalışması yapılarak araştırmasında 34 familyadaki 72 bitki türü ilaç olarak kullanılmıştır.

Yine Şimşek vd. (2004), “Anadolu’da Halk Arasında Bitkilerin Kullanılış Amaçları Üzerinde Etnobotanik Bir Çalışma” isimli çalışmada Anadolu’daki 14 il, ilçe ve köylerinde 2246 kişinin bilgisine başvurularak kullanış amaçları araştırılmıştır.

2.4 Bolvadin, Çay ve Sultandağı İlçelerine Ait Genel Bilgiler

2.4.1 Coğrafi bilgiler

2.4.1.1 Bolvadin İlçesi

Bolvadin’in alüvyon ova üzerinde 3. ve 4. jeolojik devirlerde oluştuğu bilinmektedir. İç Batı Anadolu kesiminde kuzeydoğusundan Emirdağları (2307m), güneyinden Sultandağları (2519m) ile çevrili olan ilçe, Akdeniz, Ege ve İç Anadolu bölgelerinin ulaşım noktasıdır. Bolvadin ilçesi Afyonkarahisar’ın yüzölçümünün %12,84 tür (İnt. Kyn. 1).

Güneydoğusunda bulunan Eber Gölü, Sultandağları’nın ve Akarçay’ın kaynak sularıyla beslenir. Sultandağlarından ve Akarçay’dan gelen sularla beslenen göldeki hasır otu, kamış ve göl içindeki turna ve sazan balıkları köylüler için geçim kaynağıdır. Bolvadin akarsular bakımından fakirdir, yeraltı suları bakımından zengindir. Akarçay, Ahır dağından doğan ve güneyden Eber gölüne dökülen tek akarsudur. Bolvadin’de Paşadağ ve Çoğu yaylaları önemli yaylalardır (İnt. Kyn. 1).

Genellikle ova olan Bolvadin arazilerinde, birinci sırada tahıl üretimi, ikinci sırada bağ ve meyve bahçeleri yer almaktadır. İlçenin ormanlarında ardıç, çam, sarı meşe ağaçları vardır (İnt. Kyn. 1).

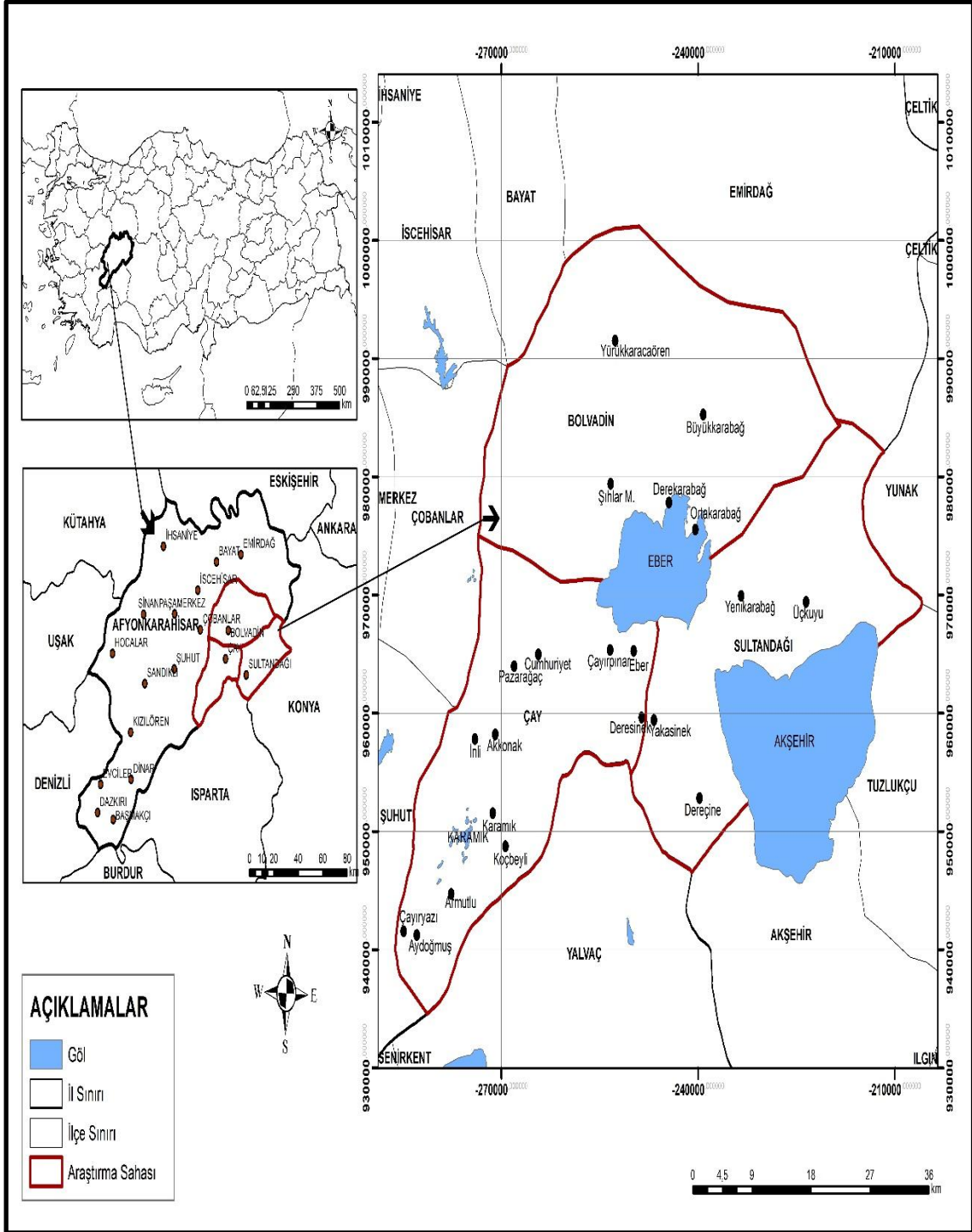
2.4.1.2 Çay İlçesi

Çay ilçesi, Akdeniz, Ege ve İç Anadolu bölgelerinin buluştuğu nokta üzerinde yer alan; güneyinde Yalvaç, kuzeyinde Bolvadin, batısında Şuhut ve doğusunda Sultandağı ile çevrili ilçedir. Çay İlçesi, Sultandağları'nın kuzeyinde Afyonkarahisar'ın doğusunda bulunmaktadır. İlçeyi Sultandağları ile Karakuş dağı engebelendirir. Gelincikana Tepesi en yüksek tepedir (2610m). Doğal güzellikleri barındıran Karamık ve Eber Gölleri Çay ilçesinde bulunur. Kuzeyden gölleri besleyen Akarçay Nehri sınırı oluşturur (İnt. Kyn. 2).

2.4.1.3 Sultandağı İlçesi

Sultandağı İç Anadolu ve Ege bölgesinin kesiştiği noktada bulunur. Göller Bölgesi olarak da bilinmektedir. İlçe, Akşehir ve Eber Gölleri kuzeyi ile Sultandağı'nın eteklerinde yer almıştır. Çay ilçesi, Yalvaç ilçesi, Bolvadin ilçesi, Akşehir ilçesi komşu ilçelerdir. İlçede ormanlık ve fundalık alanlar mevcuttur (İnt. Kyn. 3).

Şekil 2.1'de çalışma bölgemizin lokasyon haritası gösterilmiştir. Çalışma alanımızı Türkiye İç Batı Ege Bölgesinde bulunan Afyonkarahisar ilindeki Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçe merkezleriyle bu ilçelere bağlı belde ve köyler oluşturmaktadır. Çalışma alanı içerisindeki beldeler ve köyler, harita üzerinde kırmızı renkli çizgiyle çevrelenen alanda işaretlenerek belirtilmiştir.

Şekil 2.1 Çalışma bölgesinin lokasyon haritası.

2.4.2 İklim

Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçelerinin aylık ortalama ve yıllık ortalama sıcaklıkları Çizelge 2.1’de belirtilmiştir. Çizelge 2.1’deki verilere göre; ilçelerdeki en yüksek sıcaklık Temmuz ve Ağustos ayları içerisinde görülmektedir.

Çizelge 2.1 Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçelerinin aylık ortalama ve yıllık ortalama sıcaklıkları (°C).

İstasyon	Rasat Senesi	Ayların Ortalama Sıcaklıkları (°C)												Ortalama Yıllık Sıcaklık (°C)
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
BOLVADİN	34	-0,1	1,1	5,0	10,0	14,7	18,8	22,1	21,6	17,6	11,8	6,0	2,0	10,9
ÇAY	17	0,9	1,8	5,4	11,4	16,0	19,9	23,0	22,9	19,0	12,9	6,4	2,5	11,8
SULTANDAĞI	8	-1,4	0,2	5,4	10,3	15,1	18,9	21,8	22,2	17,8	13,6	5,9	1,8	11,0

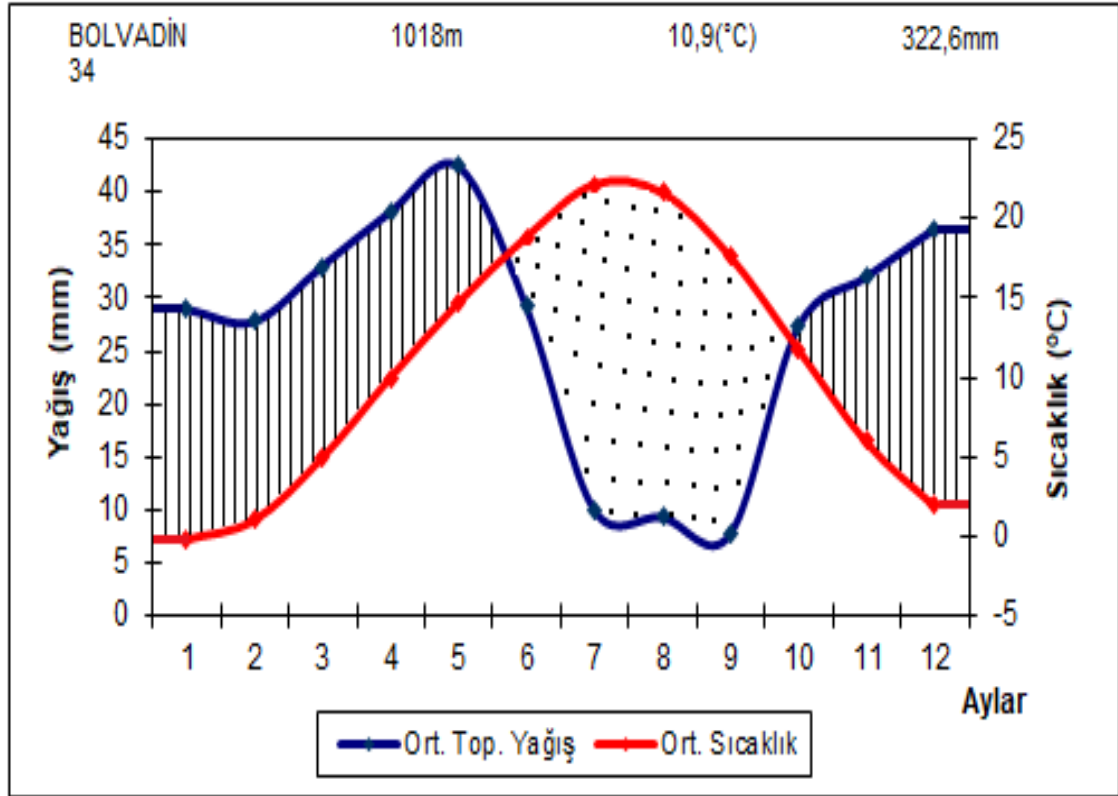
Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçelerindeki aylık ortalama ve yıllık toplam yağış miktarları Çizelge 2.2’de belirtilmiştir. Çizelge 2.2’deki verilere göre; ilçeler en çok yağışı Kasım ve Aralık aylarında almaktadır.

Çizelge 2.2 Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçelerindeki yıllık toplam ve aylık ortalama yağış miktarları (mm).

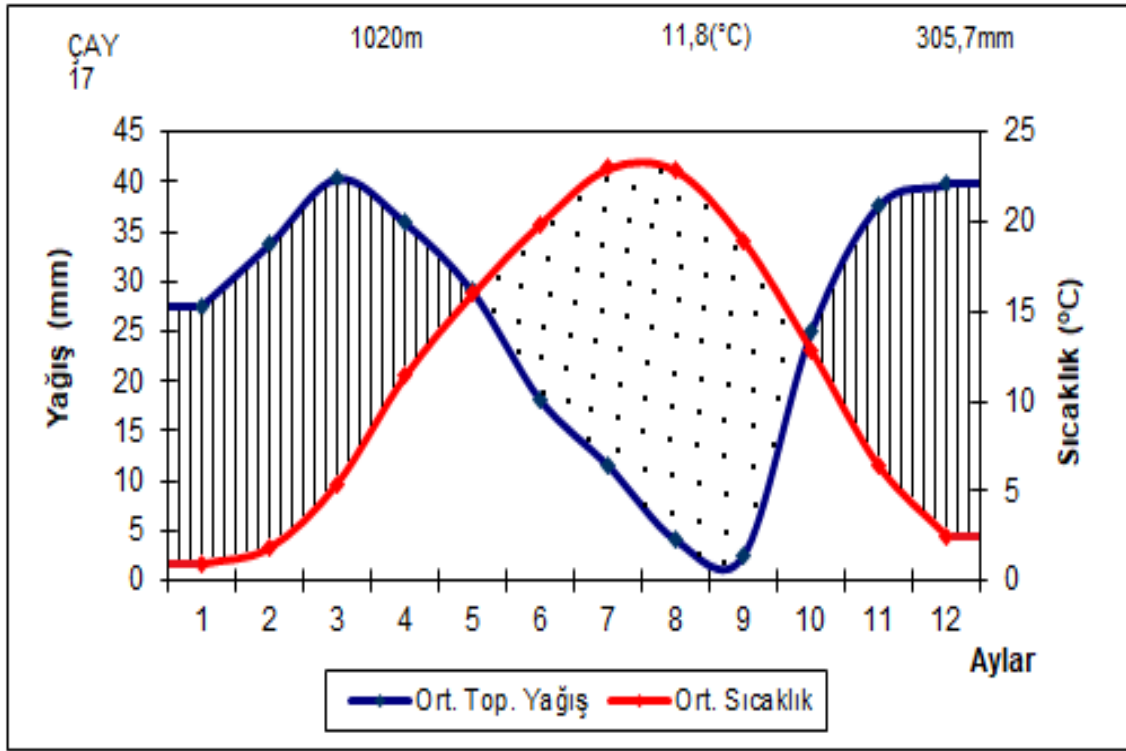
İstasyon	Rasat Süresi (Yıl)	Ayların Ortalama Yağışları (mm)												Yıllık Yağış (mm)
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
BOLVADİN	34	29,0	27,8	33,0	38,1	42,4	29,2	10,1	9,4	7,8	27,3	32,0	36,5	322,6
ÇAY	17	27,6	33,8	40,4	36,0	29,1	18,2	11,6	4,1	2,5	24,9	37,7	39,8	305,7
SULTANDAĞI	7	13,4	22,6	11,4	22,2	30,7	16,0	9,2	4,1	7,6	18,4	27,3	39,7	222,6

Bolvadin, Çay ve Sultandağı ilçeleri iklim bakımından İç Anadolu Bölgesi ile Ege Bölgesi arasında yer aldığından, zaman zaman karasal, zaman zaman ılıman hava kütlelerinin tesiri altında kalmaktadır. Genel olarak yazları kurak ve sıcak, kışları soğuk ve kar yağışlı geçmektedir. Sıcak ve ılıman bir iklim hakimdir. Kış aylarında yaz aylarından çok daha fazla yağış düşmektedir.

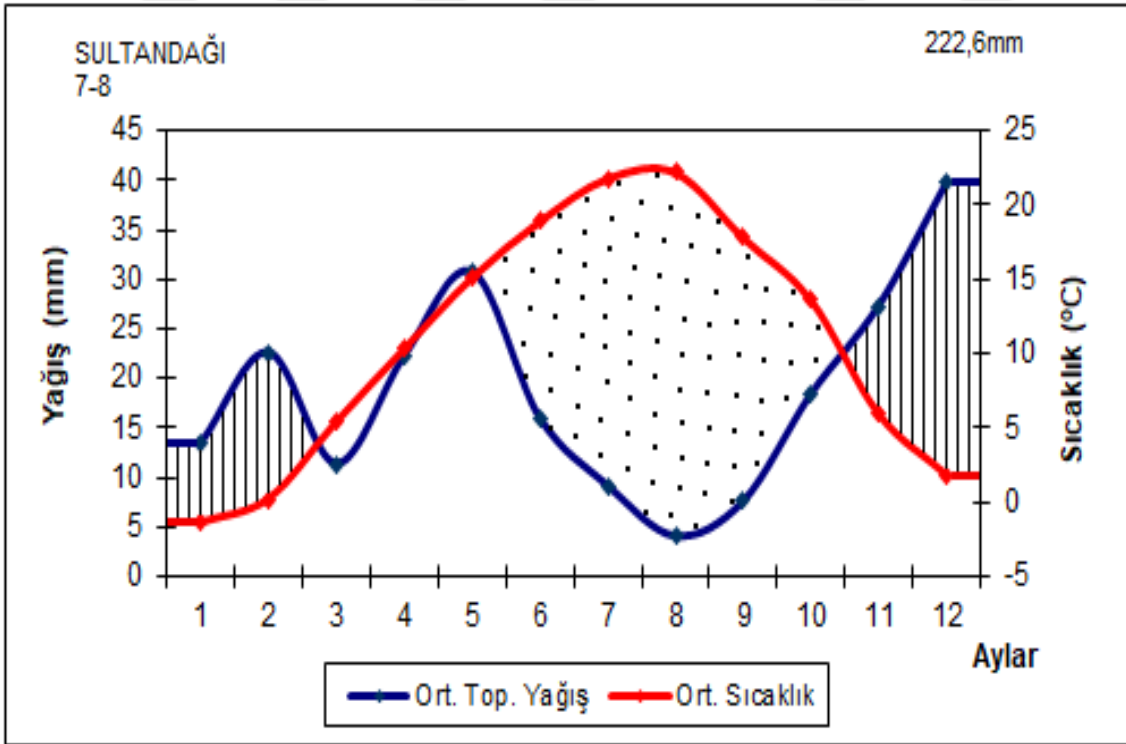
Şekil 2.2, Şekil 2.3 ve Şekil 2.4'te Bolvadin, Çay ve Sultandağı ilçelerine ait Walter iklim Diyagramları ayrı ayrı sırasıyla verilmiştir.

Şekil 2.2 Bolvadin ilçesi walter iklim diyagramı.

Şekil 2.3 Çay ilçesi walter iklim diyagramı.

Şekil 2.4 Sultandağı ilçesi walter iklim diyagramı.

2.4.3 Nüfus ve Sosyal Yaşam

2.4.3.1 Bolvadin

Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğü tarafından Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi uygulamasıyla yapılan nüfus sayımlarının sonuçlarına göre, Afyonkarahisar'ın Bolvadin ilçesinin merkezi nüfusu 52 bin'den 31 bin'e gerileyerek %40 azalmıştır. Bolvadin ilçe merkezinde 15 618 erkek, 15 734 Kadın yaşamaktadır. Sayım sonuçlarına göre, ilçe merkezi ve ilçe genelinde kadın sayısı erkek sayısından fazladır. Çizelge 2.3'de Bolvadin ilçesinin yıllara göre nüfusu verilmiştir (İnt. Kyn. 3).

Çizelge 2.3 Bolvadin ilçe nüfusu yıllara göre dağılımı.

Yılı	Şehir	Kır	Toplam
2016	31 464	13 075	44 539
2015	31 227	13 323	44 550
2014	31 328	13 770	45 098
2013	31 691	14 019	45 710
2012	31 810	13 884	45 694
2011	30 993	14 270	45 263
2010	31 387	14 562	45 949
2009	31 284	14 678	45 962
2008	30 754	14 997	45 751
2007	31 352	15 168	46 520
2000	52 398	27 490	79 888
1990	44 969	21 469	66 438
1985	35 509	19 918	55 427
1980	30 599	17 044	47 643
1975	29 218	17 005	46 223
1970	25 417	15 609	41 026
1965	20 139	15 325	35 464

Bolvadin ekonomisini hayvancılık, sanayi, tarım ve ticaret oluşturur. Hayvancılık ve tarım Bolvadin halkının geçim kaynağıdır. Ayçiçeği, haşhaş, şekerpancarı, çeşitli bakliyatlar ve meyveler yetiştirilir. Küçük baş hayvan yetiştiriciliği mevcuttur. Sanayi

mamullerinin çevre ilçelerde ticareti yapılır. İlçeye has teneke, kereste, yumurta, kaymak, sucuk, işlenmiş ürünler mevcuttur. Türkiye’de tek olan Afyonkarahisar Alkoloid fabrikası Bolvadin’de bulunur. Bu fabrikada Afyon (morfin, hidrat, kodein vs.) çeşitleri ihraç edilir. Ayrıca yem, kereste, tuğla ve un fabrikaları mevcut olup bu fabrikalar birçok insan için geçim kaynağıdır (İnt. Kyn. 1).

2.4.3.2 Çay

İlçenin nüfusu 2000 genel nüfus sayımına göre 45 635'tir. Bunun 18 137'si ilçe merkezinde, 27 498'i ise kasaba ve köylerde yaşamaktadır. Çizelge 2.4’de Çay ilçe nüfusu yıllara göre dağılımı verilmektedir (İnt. Kyn. 3).

Çizelge 2.4 Çay ilçe nüfusu yıllara göre dağılımı.

Yılı	Şehir	Kır	Toplam
2016	14 484	17 239	31 723
2015	14 604	17 489	32 093
2014	14 536	18 061	32 597
2013	14 624	18 730	33 354
2012	14 440	19 508	33 948
2011	14 700	19 253	33 953
2010	14 638	19 693	34 331
2009	14 592	20 120	34 712
2008	14 353	20 590	34 943
2007	14 702	21 174	35 876
2000	18 137	27 498	45 635
1990	14 147	29 435	43 582
1985	13 203	24 878	38 081
1980	11 166	22 779	33 945
1975	12 200	20 793	32 993
1970	10 012	17 826	27 838
1965	9 761	17 530	27 291

Geçim kaynağı hayvancılık ve tarımdır. Bahçe tarımı yapılır. Meyve ve sebze üretimi mevcuttur. Hububat ve tarım üretimi yapılır. Endüstri bitkileri olarak fasulye,

şekerpancarı, ay çekirdeği, haşhaş ve patates üretimi yapılır. Et ve süt ürünleri üretimi çoğunluktadır. Kapalı mekanda besi hayvancılığı, açık mekanda damızlık ve süt üretimi yapılır. Küçük ve büyük baş hayvancılığı ile tavuk üretimi yapılır (İnt. Kyn. 2).

2.4.3.3 Sultandağı

Sultandağlarında hububat, meyvecilik ve hayvancılık yapılmaktadır. Hayvancılık ve tarım halkın geçim kaynağıdır. İlçe ekonomisini elma, kiraz, vişne ticareti oluşturur. Meyvelerin büyük bir kısmı konserve ve meyve suyu fabrikalarına gönderilir. Napolyon kirazı Hollanda, Belçika, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelere ihraç edilir. Meyve üretiminin yanında bakliyat üretimi de yapılmaktadır. Tavukçuluk, keçi, koyun yetiştiriciliği ve arıcılık halkın geçim kaynaklarındandır. Çizelge 2.5’de Sultandağı ilçe nüfusu yıllara göre dağılımı verilmektedir (İnt. Kyn. 3).

Çizelge 2.5 Sultandağı ilçe nüfusu yıllara göre dağılımı.

Yılı	Şehir	Kır	Toplam
2016	5 574	9 825	15 399
2015	5 606	9 935	15 541
2014	5 780	10 208	15 988
2013	5 897	10 583	16 480
2012	5 962	10 711	16 673
2011	5 901	11 125	17 026
2010	5 987	11 481	17 468
2009	6 288	12 114	18 402
2008	6 463	12 544	19 007
2007	6 364	13 483	19 847
2000	6 893	15 291	22 184
1990	5 590	17 331	22 921
1985	5 385	17 919	23 304
1980	5 004	17 959	22 963
1975	4 017	18 334	22 351
1970	6 889	15 894	22 783
1965	5 643	12 736	18 379

3. MATERYAL ve YÖNTEM

3.1 Materyal

Araştırma materyalinde, 2014-2018 yıllarında Bolvadin, Çay ve Sultandağı ilçe merkezi, ilçelere bağlı 15 köy ve 5 beldeden toplanan 95 bitki taksonu, 259 görsel ve 49 kişi mevcuttur. Çizelge 3.1’de çalışmada bilgilerine başvuru yapılan kişilerin bazı bilgileri sunulmuştur.

Çizelge 3.1 Çalışma bölgesindeki kaynak kişiler hakkında bilgiler

No	Ad Soyadı	Yaşı (2018)	Cinsiyeti	Eğitim durumu	Mesleği	Adresi
1	Vahap Tellier	52	E	İlkokul	Çoban	Bolvadin Şihlar Mahallesi
2	Hasan Akbaba	67	E	İlkokul	Serbest meslek	Bolvadin Merkez
3	Abban Usta	58	E	İlkokul	Çiftçi	Bolvadin Şihlar Mahallesi
4	Yılmaz Dağdelen	50	E	Lise	Muhtar	Bolvadin Şihlar Mahallesi
5	Hakkı Sadıç	62	E	İlkokul	Serbest meslek	Bolvadin Şihlar Mahallesi
6	Fadime Sadıç	54	K	İlkokul	Ev Hanımı	Bolvadin Şihlar Mahallesi
7	Aynur Tolan	40	K	İlkokul	Ev Hanımı	Bolvadin Şihlar Mahallesi

Çizelge 3.1 (devamı) Çalışma bölgesindeki kaynak kişiler hakkında bilgiler

No	Ad Soyadı	Yaşı (2018)	Cinsiyeti	Eğitim durumu	Mesleği	Adresi
8	Tahsin Gucur	57	E	İlkokul	Serbest meslek	Bolvadin Merkez
9	Sultan Kılıç	59	K	Okumamış	Ev Hanımı Hasır dokuyor	Bolvadin Şıhlar Mahallesi
10	Gülhan Doğan	52	K	İlkokul	Ev Hanımı	Çay Merkez
11	Aynur Doğan	44	K	Okuryazar	Ev Hanımı	Çay Merkez
12	Fadime Çekirge	67	K	Okuryazar	Ev Hanımı	Çay Merkez
13	Elif Kiber	57	K	Okumamış	Ev Hanımı	Derekarabağ köyü
14	Şerafet Kiber	65	E	İlkokul	Çiftçi	Derekarabağ köyü
15	Ummuhan Kiber	82	K	Okumamış	Ev hanımı	Derekarabağ köyü
16	Eşe Aykuş	84	K	Okumamış	Ev hanımı	Derekarabağ köyü
17	Yeter Aykuş	64	K	İlkokul	Ev hanımı	Derekarabağ köyü
18	Dudu Aykuş	62	K	İlkokul	Ev Hanımı	Derekarabağ köyü
19	Döne Doğan	55	K	İlkokul	Ev Hanımı	İnli köyü
20	Yıldız Kuyucu	52	K	İlkokul	Ev Hanımı	Sultandağı Merkez
21	Şengül Çevik	50	K	İlkokul	Ev Hanımı	Ortakarabağ köyü

Çizelge 3.1 (devamı) Çalışma bölgesindeki kaynak kişiler hakkında bilgiler

No	Ad Soyadı	Yaşı (2018)	Cinsiyeti	Eğitim durumu	Mesleği	Adresi
22	Kadir Taşkın	56	E	Okuryazar	Çoban	Ortakarabağ köyü
23	İsmail Karagöz	75	E	Okuryazar	Çiftçi	Büyüyükarabağ Beldesi
24	Hanife İldeniz	50	K	İlkokul	Ev Hanımı	Yakasinek Beldesi
25	Aydoğan İldeniz	56	E	Lise	Ev Hanımı	Yakasinek Beldesi
26	Cemile Duran	46	K	İlkokul	Ev Hanımı	Pazarağaç Beldesi
27	Asiye Çelik	38	K	İlkokul	Ev Hanımı	Yenikarabağ köyü
28	Durmuş Çelik	40	E	Lise	Serbest meslek	Yenikarabağ köyü
29	Hilmi Doğan	56	E	Lise	Çiftçi	Çayırpınar köyü
30	Galip Başer	57	E	Lise	Serbest meslek	Eber köyü
31	Döne Akbaba	54	K	Okuryazar	Ev Hanımı	Deresinek köyü
32	Fatma Doğan	40	K	Okuryazar	Ev Hanımı	Cumhuriyet köyü
33	Salih Doğan	45	E	Okuryazar	Çoban	Cumhuriyet köyü
34	Elif Kızgın	42	K	Okuryazar	Ev Hanımı	Armutlu köyü
35	Yusuf Kızgın	63	E	Okuryazar	Çoban	Armutlu köyü
36	Dudu Kızgın	58	K	İlkokul	Ev Hanımı	Armutlu köyü

Çizelge 3.1 (devamı) Çalışma bölgesindeki kaynak kişiler hakkında bilgiler

No	Ad Soyadı	Yaşı (2018)	Cinsiyeti	Eğitim durumu	Mesleği	Adresi
37	Yeter Akpınar	82	K	İlkokul	Ev Hanımı	Armutlu köyü
38	Raziye Doğan	52	K	İlkokul	Ev Hanımı	Akkonak köyü
39	Kadir Doğan	56	E	İlkokul	Çoban	Akkonak köyü
40	Musa Taşpınar	28	E	Üniversite	Öğretmen	Çayıryazı köyü
41	Ayşe Kabakçı	64	K	Okuryazar	Ev Hanımı	Çayıryazı köyü
42	Murat Belenkaya	53	E	İlkokul	Çiftçi	Aydoğmuş köyü
43	Cennet Belenkaya	70	K	Okumamış	Ev Hanımı	Aydoğmuş köyü
44	Süleyman Belenkaya	73	E	İlkokul	Çiftçi	Aydoğmuş köyü
45	Teslime Aktaş	40	K	Okuryazar	Ev Hanımı	Aydoğmuş köyü
46	Selim Ayhan	46	E	Okuryazar	Çoban	Koçbeyli köyü
47	Kadir Erdoğmuş	49	E	Okuryazar	Çoban	Koçbeyli köyü
48	Recep Doğan	51	E	İlkokul	Serbest meslek	Koçbeyli köyü
49	Arif Ayhan	50	E	Lise	Muhtar	Koçbeyli köyü

Bitkilerin Latince tür tayinlerini belirlemek için Flora of Turkey esas alınmıştır (Davis 1965-1985, Davis *et al.* 1988, Güner *et al.* 2000). Araştırma alanındaki bitkilerin Türkçe genel isimleri ve Latince bilimsel isimlerinin belirlenmesinde Türkiye Bitkileri Listesi Damarlı Bitkiler isimli kaynak eserden ve İnt. Kyn. 4'den faydalanılmıştır (Güner vd. 2012, İnt. Kyn. 4). 95 bitki türünün 7 tanesi endemik türdür. Endemik türlerin tehlike altındaki sınıfları ise Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı'ndan yararlanılarak belirlenmiştir (Ekim vd. 2000). Araştırma alanındaki kültür bitkileri ise tezde ismi geçen yerlerde “*” simgesiyle belirtilmiştir.

Çalışma bölgesinde belirlenen 95 bitki türünün 87'si doğal, kalan 8'i ise kültür bitkisidir. Bunlardan doğal olan 87 bitkinin 7'si endemik türdür. Bu 7 türün 4'ü LC (Least Concern- En Az Endişe Verici), 1'i NT (Near Threatened- Tehdit Altına Girebilir) ve 2'si CD tehlike kategorilerinde bulunmaktadır.

3.2 Yöntem

Bolvadin, Çay ve Sultandağı (Afyonkarahisar) ilçelerinde yapılan floristik ve etnobotanik literatür taramasıyla birlikte bitkilerin kullanımına yönelik kaynak kişilerden alınan bilgiler toplanarak, bitkilerin yöresel ve Latince isimleri belirlenmiştir. Bitkilerin tanınip, doğru tür tespitinin yapılabilmesi için 2014-2018 yıllarındaki dönemlerde araştırma alanına gidilerek bitkilerin yeşermesi, çiçeklenmesi ve meyve oluşumu gibi evrelerinde yerinde incelenip fotoğraflanarak birer Herbarium örneği alınmıştır. Tür teşhisleri yapılan örnekler, üniversitenin Herbarium Laboratuvarında saklanmaktadır.

Bitkiler hakkındaki bilgiler köy halkıyla birlikte araziye gidilerek kayıt altına alınmıştır. Bu konu hakkında bilgisi olmayan ve yöreye dışarıdan geldiği bilinen kulaktan dolma bilgiler kayıt altına alınmamıştır.

Fotoğrafi çekilen, canlı veya araziden alınan herbarium örnekleri, yerleşim yerlerindeki kahvehanelerde oturan veya araziye gidemeyecek kadar yaşlı kişilerin evlerinde ziyaret edilerek gösterilmiş ve onlarla sıcak samimi bir ortam oluşturularak bilgi alınmıştır.

Gıda olarak kullanım tarifleri ise bu konuda bilgisi olan ev hanımlarından alınmıştır. Araziden örnekler alınan bitkiler, kaynak kişilerin her birine ayrı ayrı tekrar sorularak, netlik kazandırılmıştır. Böylece bitkilerin yöresel isimlerinin köyden köye veya kişiden kişiye farklılık gösterdiği ortaya çıkarılmış ve bu farklılıktan doğabilecek karışıklıklar bitki örneklerinin gösterilmesiyle giderilmiştir.

Araştırma alanında gidilen bazı yerleşim yerlerinde fotoğraf makinası, kamera, bilgisayar gibi teknolojik aletlere hevesle, ilgiyle yaklaşılırken; bazı yörelerde halkın çekingen tavrıyla karşılaşmıştır. Bu yüzden konuşmalar çoğu yerde yazı yoluyla ve onlara rahatsızlık vermeden ses kaydı yoluyla kayda alınmıştır.

Bitkilerin etnobotanik kullanım bilgileri için Çizelge 3.1’de verilen mahalle ve köylerdeki 49 kişi ile görüşülerek yöneltilen bazı sorular;

- Yakın çevrede doğal olarak yetişen, toplanan ve kullanılan bitkilerin neler olduğu,
- Bitkiyi hangi amaçla kullandıkları,
- Bitkinin yöresel isimlerinin ne olduğu,
- Bitkinin hangi mevsimde toplandığı,
- Bitkinin hangi kısımlarının toplandığı ve nasıl, ne şekilde toplandığı,
- Bitkinin toplandığı kısımların nasıl kullanıldığı
- Kullanım şekillerinin günlük hayatta kullanım sıklıklarının ne kadar olduğu,
- Hastalandıklarında örneğin; başları ağrıdığına ya da karınları ağrıdığına ne yaptıkları,
- Hayvanlarının yediği ve hastalandıklarında kullandıkları doğal yetişen bitkilerin neler olduğu

şeklindedir.

Kaynak kişilere böyle sorular yöneltilerek alınan bilgiler daha sonra familya adı, yerel adı, tür adı, bitkilerin toplandığı bölge, kullanma amacı ve kullanımı şeklinde kayıt haline dönüştürülmüştür. Konuşmacının kişisel bilgileri röportaj sonunda alınmıştır.

Çalışma alanındaki görsellerden bazıları bulgular kısmında ve tezin 7. bölümündeki ekler kısmında detaylı bir şekilde verilmiştir. Görsellerin altında bitkilerin araştırma alanındaki yerel adları ve parantez içinde Latince bilimsel isimleri yer almaktadır.

4. BULGULAR

Bu çalışmada; Çizelge 3.1’de isimleri verilen 49 kişiden alınan bilgilere göre, Bolvadin, Çay ve Sultandağı’nın (Afyonkarahisar) merkez, belde ve köylerindeki insanların kullandığı bitkilerin familyaları ve bilimsel adları; tohumuz bitki, açık tohumlu, bir çenekli, iki çenekli olduğuna bakılmaksızın alfabetik olarak verilirken yöresel adları ile kullanım amacı ve kullanım şekilleri de yazılmıştır. Tür isimlerinden sonra bitkilerin herbaryum numaraları belirtilmiştir.

4.1 Familya: AMARANTHACEAE

Bilimsel adı: *Amaranthus retroflexus* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1073)

Bitkinin yerel adı: Kızılback, Hışır, Paşapancarı

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Hoşkuran, Tilkikuyruğu

Araştırma alanı: Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Bitkinin yaprakları yağda kavrulduktan sonra tüketilmektedir.

Resim 4.1 Paşa pancarı, Kızılback, Hışır (*Amaranthus retroflexus*)

Bilimsel adı: *Bassia scoparia* (L.) A. J. Scott (Herb. No: GÜRBÜZ, 1095)

Bitkinin yerel adı: Süpürge otu

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Ateş topu

Araştırma alanı: Afyonkarahisar Sultandağı Yakasinek Vadisi

Kullanma amacı: Diğer (ev malzemeleri)

Kullanılma şekli: Bitki gövdesi demet haline getirilerek süpürge olarak kullanılmaktadır.

Resim 4.2 Süpürge otu (*Bassia scoparia*)-1

Resim 4.3 Süpürge otu (*Bassia scoparia*)-2

Bilimsel adı: *Beta vulgaris* L. var. *condivita* Alef. * (Herb. No: GÜRBÜZ, 1045)

Bitkinin yerel adı: Mancar, Mıncır

Ülkemizde bilinen ad (lar): Kırmızı pancar

Araştırma alanı: Bolvadin merkez

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Sebze olarak toprak altı kısmı yenmektedir.
- Ezilip lapa haline getirilen kırmızı pancar, basur memelerinin üzerine konulmaktadır. Bu bir defada tesirini göstermektedir.
- Menopoza girmeye çalışan kadınlar pancar kökü kullanmaktadır.

Resim 4.4 Mancar, Mıncır (*Beta vulgaris*)

Bilimsel adı: *Beta trigyna* Waldst. & Kit. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1067)

Bitkinin yerel adı: Kır ıspanağı, Yoz ıspanak

Ülkemizde bilinen ad (lar): Kır pazısı, Yabani pancar, Kızılback, Kızılca, Pazı pancarı

Araştırma alanı: Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Değirmendere köyü

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Haşlanarak kullanılan bitkinin yaprakları, midenin rahatlatılmasında, şişkinliğinin giderilmesi için tüketilmektedir.
- Bitkinin yaprakları yağda kavularak yemeği yapılmaktadır.

Resim 4.5 Kır ispanağı, Yoz ispanak (*Beta trigyna*)

Bilimsel adı: *Chenopodium album* L. subsp. *album* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1036)

Bitkinin yerel adı: Adcalı

Ülkemizde bilinen ad (lar): Aksirken

Araştırma alanı: Bolvadin merkez, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Yapraklar çiğ ya da pişirilerek tüketilmektedir.
- Yalancı dolma gibi sarılarak yemeklerde de kullanılmaktadır.

- Kabız tedavisinde kullanılmaktadır.
- Diş sağlığını korur.
- Tohumları düşüğe neden olmaktadır.

Resim 4.6 Ağcalı (*Chenopodium album* subsp. *album*)

4.2 Familya: AMARYLLIDACEAE

Bilimsel adı: *Allium scorodoprasum* L. subsp. *rotundum* (L.) Stearn (Herb. No: GÜRBÜZ, 1057)

Bitkinin yerel adı: Kır soğanı

Ülkemizde bilinen ad (lar): Deli pırasa, İt soğanı

Araştırma alanı: Değirmendere köyü

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Dağdaki çobanlar tarafından çiçeklenme evresinden önce toprak üstü kısımları yiyecek olarak tüketilmektedir.

Resim 4.7 Kır soğanı (*Allium scorodoprasum* subsp. *rotundum*)

4.3 Familya: **APIACEAE**

Bilimsel adı: *Coriandrum sativum* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1015)

Bitkinin yerel adı: Kişniş

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Kişniş

Araştırma alanı: Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Çayıryazı köyü, Değirmendere köyü, Karamık beldesi, Derekarabağ köyü, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda, baharat, tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Salatalarda tüketilir.
- Yemeklerde aroma verici baharat olarak kullanılmaktadır.
- Kişniş kökleri ve bitkinin sapları çorba ve güveçlerde kullanılmaktadır.

- Kişniş kaynatılarak şekersiz olarak kuru üzümle içilirse şişliği indirir. Hazımsızlığı gidermektedir.
- Kaynatılıp içildiğinde baş dönmesini gidermektedir.
- Papatyayla birlikte kaynatılarak içildiğinde nezleye karşı korumaktadır.
- Adet kanamasını azaltmak için kişniş kaynatılıp içilmektedir.

Resim 4.8 Kişniş (*Coriandrum sativum*)

4.4 Familya: ARACEAE

Bilimsel adı: *Arum elongatum* Steven (Herb. No: GÜRBÜZ, 1014)

Bitkinin yerel adı: Yılan bıçağı, Yılan otu, İlan otu, Yılan yaprağı, Yılan ebeleği

Ülkemizde bilinen ad (lar): Yılanekmeği, Yılanbıçağı, Yılanyastığı

Araştırma alanı: Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Bitkinin yaprak kısmı yaraya sarılır. Merhem olarak kullanılmaktadır.

Resim 4.9 Yılan bıçağı, Yılan otu, İlan otu, Yılan yaprağı, Yılan ebeleği (*Arum elongatum*)

4.5 Familya: ASPARAGACEAE

Bilimsel adı: *Muscari neglectum* Guss. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1006)

Bitkinin yerel adı: Dağ sümbülü

Ülkemizde bilinen ad (lar): Sümbül, Arap sümbülü, Morbaş, Misk soğanı, Kargasoğanı, Saçkırın, Arapotu, Horozibiği, Karga pabucu, İt sarımsağı, Karga sarımsağı, İtdirseği

Araştırma alanı: Afyonkarahisar Sultandağı Yakasinek Vadisi 1300 m

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Soğanlarından ve toprak üstü kısmından çıkarılan sütü, romatizma, midevi hastalıkların tedavisinde ve siğil tedavisinde kullanılmaktadır.

Resim 4.10 Dağ sümbülü (*Muscari neglectum*)

4.6 Familya: ASTERACEAE

Bilimsel adı: *Achillea arabica* Kotschy (Syn. *Achillea biebersteinii* Afan.) (Herb. No: GÜRBÜZ, 1076)

Bitkinin yerel adı: Ayvadene, Ayva denesi

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Sarı civanperçemi, Hanzabel

Araştırma alanı: Değirmendere köyü (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Çiçekleri kurutulup kaynamış su içinde demlenerek çayı hazımsızlığa karşı içilir.

Resim 4.11 Sarı Ayvadene (*Achillea arabica*)

Bilimsel adı: *Achillea millefolium* L. subsp. *millefolium* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1053)

Bitkinin yerel adı: Ayva denesi, Ayvadene, Aşilya, Ayvadana

Ülkemizde bilinen ad (lar): Civanperçemi

Araştırma alanı: Yakasinek beldesi (Sultandağı ilçesi), Değirmendere köyü, Çayıryazı köyü (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- *Achillea arabica* Kotschy (Syn. *Achillea biebersteinii* Afan.) ile aynı kullanıma sahiptir.
- Kadınlarda görülen ağrılı krampların tedavisinde kullanılmaktadır.
- Adet kolaylaştırıcı etkisi vardır.
- Kadınların menapoz döneminde kullanılmaktadır.
- Tohumları ağrıyan diş tedavisinde kullanılmaktadır.

Resim 4.12 Ayva denesi, Ayvadene, Aşılya, Ayvadana (*Achillea millefolium subsp. millefolium*)

Bilimsel adı: *Achillea teretifolia* Willd. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1043)

Bitkinin yerel adı: Meryemotu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Beyaz civanperçemi

Araştırma alanı: Bolvadin merkez Şihlar mahallesi, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, diğer

Kullanılma şekli:

- Bitki çiçeklendikten sonra çiçekli-dallı kısmından bir miktar kaynamış suya konularak 15 dakika bekletilir. Bu kaynamış su soğutulduktan sonra zeytinyağı ile karıştırılarak içildiğinde sindirim sistemine iyi geldiği belirtilmektedir.
- Yine bu karışım, akneli ve yaralı bölgelere sürülerek yara ve akne tedavisinde kullanılmaktadır.
- Bitkiyi suda kaynatıp bu suyla banyo yapılarak cilt güzelliği için de kullanılmaktadır.
- Nazara karşı da kullanılmaktadır.

Resim 4.13 Yara otu, Meryem otu (*Achillea teretifolia*)

Bilimsel adı: *Anthemis wallii* Hub.-Mor. & Reese (Herb. No: GÜRBÜZ, 1046)

Bitkinin yerel adı: Akbaş, Bubaşça, Papatya

Ülkemizde bilinen ad (lar): Burdur papatyası

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Bolvadin merkez Şıhlar mahallesi, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, yem, diğer

Kullanılma şekli:

- Bitkinin kurutulmuş çiçeklerinin demlenmesiyle hazırlanan çay, solunum yolu hastalıklarına karşı kullanılmaktadır.
- Bitkinin toprak üstü organlarını hayvanlar yem olarak kullanmaktadır.
- Çiçeklerinden yapılan çayı öksürükte, astım ve bronşit tedavisinde kullanılmaktadır.
- Sinirleri yatıştırılmaktadır.
- Papatya ve arpa kaynatılıp içilerek ateşi düşürmektedir.
- Burunu açmak için papatya kaynatılarak buharı buruna çekilmektedir.

- Papatya kaynatılarak sabah, öğle, akşam birer bardak içilerek kalp ve damar sertliği tedavisinde kullanılmaktadır.
- Çiçeklerini su ile kaynatıp soğutulduktan sonra saçlara sürülürse renk açıcı özelliği göstermektedir.
- İdrarı söktürmek için papatya kaynatılarak içilmektedir.
- Papatya suyu romatizmal hastalıkların tedavisinde de kullanılmaktadır.

Resim 4.14 Papatya, Bubaşça, Akbaş (*Anthemis wallii*)

Bilimsel adı: *Artemisia campestris* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1002)

Bitkinin yerel adı: Kır süpürgesi, Yavşan otu, Yavşancılık (sütsüz haline)

Ülkemizde bilinen ad (lar): Kara yavşan

Araştırma alanı: Bolvadin merkez Şihlar mahallesi, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yakasinek beldesi (Sultandağı ilçesi),

Kullanma amacı: Ev malzemeleri

Kullanılma şekli: Sapları demet haline getirilerek süpürge olarak kullanılmaktadır. Sobayı ateşlemek içinde kullanılmaktadır.

Resim 4.15 Kır süpürgesi, Yavşan otu, Yavşancılık (*Artemisia campestris*)-1

Resim 4.16 Kır süpürgesi, Yavşan otu, Yavşancılık (*Artemisia campestris*) -2

Bilimsel adı: *Centaurea solstitialis* L. subsp. *solstitialis* (Herb. No: Gürbüz, 1042)

Bitkinin yerel adı: Zerdal, Güllüdiken, Zerdal diken, Zerdali diken, Zerdali kafas, IZGIN OTU, Süpürge otu

Ülkemizde bilinen ad (lar): akırdiken

Araştırma alanı: ay ve Sultandağı ilçeleri, Bolvadin merkez Şihlar mahallesi, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Değirmendere köyü, Çayıryazı köyü (ay ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı, yem, diğer

Kullanılma Şekli:

- Genç bitkinin taban yaprakları sebze olarak tüketilmektedir.
- ieklerinin kaynatılması ile elde edilen ayı soğuk algnlığı tedavisinde kullanılmaktadır.
- iekli döneminde biçilerek kurutulur. Kiş sezonunda koyunlara yedirilmektedir.
- Süpürge olarak kullanılır.

Resim 4.17 Zerdal, Güllüdiken, Zerdal diken, Zerdali diken, Zerdali kafas, IZGIN OTU, Süpürge otu (*Centaurea solstitialis* subsp. *solstitialis*)

Bilimsel adı: *Cichorium intybus* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1004)

Bitkinin yerel adı: Acı güneyik, Acı güneş

Ülkemizde bilinen ad (lar): Yabani hindiba, Hindiba

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayır yazı köyü (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı, yem

Kullanılma şekli:

- Salata olarak yenir.
- Yaprakları mide ağrısına iyi geldiği belirtilmektedir.
- Bitkinin toprak üstü organları hayvanlara yedirilir.
- Vücuttaki kanı inceltmektedir.

Resim 4.18 Acı güneş, Acı güneyik, Çiftlik otu (*Cichorium intybus*)-1

Resim 4.19 Acı güneş, Acı güneyik, Çiftlik otu (*Cichorium intybus*)-2

Bilimsel adı: *Chondrilla juncea* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1023)

Bitkinin yerel adı: Taze ve çiçeksizi Çitlik, Karakavuk, Garakavuk, Karakavık, Garagavık, Çengel otu, Çengel sakızı; olgunlaşmış sakızlık olarak adlandırılır.

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Karakavuk

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayır yazı köyü (Çay ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı, yem

Kullanılma şekli:

- Genç bitkinin yaprakları salata yapılarak tüketilir.
- Ülser ve Mide ağrıların tedavisinde genç bitkinin yaprakları doğrudan yenilmektedir.
- Olgun bitkinin sütünden elde edilen sakız çiğnenmektedir.
- Bitkinin toprak üstü organları hayvanlara yedirilir.

Resim 4.20 Çıtlık, Karakavuk, Garakavuk, Karakavık, Garagavık, Çengel otu, Çengel sakızı, Sakızlık (*Chondrilla juncea*)

Bilimsel adı: *Cota tinctoria* L. J. Gay ex Guss. (Syn. *Anthemis tinctoria* L.) (Herb. No: GÜRBÜZ, 1051)

Bitkinin yerel adı: Bubaşça, Papatya

Ülkemizde bilinen ad (lar): Boyacı papatyası

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayır yazı köyü (Çay ilçesi), Bolvadin merkez Şıhlar mahallesi, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Çiçeklerinin demlenmesiyle hazırlanan çay, solunum yolu hastalıklarına karşı içilmektedir.
- Isırgan otunun kaynatılan suyuyla birlikte içildiğinde ödem çözücü olarak etkisini göstermektedir.
- Adet kanamasını söktürmek için demlenerek günde 3-4 fincan içilmektedir.
- Baş ağrısı tedavisinde kullanılmaktadır.

- 1 bardak Kaynamış suyun içine atılan 2 gram papatya demlendikten sonra, 20 dakika kadar oturma banyosu yapıldığında hemoroit (Basur) tedavisinde kullanılmaktadır.
- Bitkinin kurutulmuş çiçeklerinin demlenmesiyle hazırlanan çay, romatizma ve eklem problemlerinde kullanılmaktadır.
- Yemeklerden sonra içilen papatya çayı gastrit tedavisinde kullanılmaktadır.

Resim 4.21 Papatya, Bubaşça (*Cota tinctoria*)

Bilimsel adı: *Helichrysum plicatum* DC. subsp. *plicatum* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1049)

Bitkinin yerel adı: Altın otu, Altın çiçeği, Ölmez çiçek

Ülkemizde bilinen ad (lar): Mantuvar

Araştırma alanı: Sultandağı ilçesi Yakasinek beldesi Manastır Düzlüğü Mevkii 1420 m

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Kurutulmuş çiçekleri kaynatılmış suda 3-5 dakika demlenir. Çayı böbrek taşlarının düşürülmesine karşı günde 1 fincan tüketilmektedir.
- Bitkinin kurutulmuş çiçeklerinin demlenmesiyle hazırlanan çay, idrar söktürücü olarak ve ödem atmada kullanılmaktadır.
- Bitkinin kurutulmuş çiçeklerinin demlenmesiyle hazırlanan çay, kadınların düzensiz adet kanaması tedavisinde kullanılmaktadır.
- Demleme yoluyla yapılan çay, rahim içerisinde iltihaplanma problemlerinde ve akıntı problemleri tedavisinde kullanılmaktadır.

Resim 4.22 Altın otu, Altın çiçeği, Ölmez çiçek (*Helichrysum plicatum subsp. plicatum*)

Bilimsel adı: *Lactuca serriola* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1027)

Bitkinin yerel adı: Acı marul, Eşek marulu, Has acı, Acı güneş, Acı güneyik, Acı güneyi, Güneyik

Ülkemizde bilinen ad (lar): Eşek marulu, Acı marul, Eşekhelvası

Araştırma alanı: Aydoğmuş köyü (Çay ilçesi), Karamık Beldesi, Bolvadin merkez Şıhlar mahallesi, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Değirmendere köyü, Çayıryazı köyü (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Genç bitkinin yaprakları salataya katılarak ya da yufka ile dürüm yapılarak tüketilmektedir.

Resim 4.23 Acı marul, Eşek marulu, Has acı, Acı güneş, Acı güneyik, Acı güneyi, Güneyik, Dilli tura, Tarla marul (*Lactuca serriola*)

Bilimsel adı: *Onopordum anatolicum* (Boiss.) Boiss. & Heldr. Ex Eig (Herb. No: GÜRBÜZ, 1038)

Bitkinin yerel adı: Galgan, Kangal, Kangal otu, Karpal otu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Kangal

Araştırma alanı: Karamık beldesi, Bolvadin merkez Şıhlar mahallesi, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Çayıryazı köyü (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Ispanak gibi pişerek gözlemesi yapılmaktadır.
- Bitkinin gövdesindeki etli kısım çıkarılarak mide şişkinliğinin giderilmesinde kullanılmaktadır.
- İştah açıcı olarak doğrudan yenilmektedir.
- Bitki kurutularak kaynatılır, suyu böbrek kumlarının düşürülmesinde kullanılmaktadır.
- Bitkinin toprak üstü kısımları karaciğer hastalıkları tedavisinde ve siroz tedavisinde kullanılmaktadır.

Resim 4.24 Galgan, Kangal, Kangal otu, Karpal otu (*Onopordum anatolicum*)-1

Resim 4.25 Galgan, Kangal, Kangal otu, Karpal otu (*Onopordum anatolicum*)-2

Bilimsel adı: *Sonchus asper* (L.) Hill. **subsp. glaucescens** (Jord.) Ball (Herb. No: GÜRBÜZ, 1059)

Bitkinin yerel adı: Eşek marulu, Eşek gevreği

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Gevirtlek, Eşek gevreği

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, yem

Kullanılma şekli:

- Yaprakları kaynatılarak çayı idrar söktürücü ve ateş düşürücü olarak içilmektedir.
- Bitkinin toprak üstü organları hayvanlara yedirilmektedir.

Bilimsel adı: *Scorzonera cana* (C.A.Mey.) Griseb. **var. cana** (Herb. No: GÜRBÜZ, 1010)

Bitkinin yerel adı: Tekesakalı, Yemlik, Dedesakalı, Büyük telli, Tekecan, Tekilcan, Kekilcan, Dedemin sakalı, Dedem sakalı

Ülkemizde bilinen ad (lar): Yakı otu, Yemlik, Dedesakalı (Ladik-Konya)

Araştırma alanı: Bolvadin merkez Şihlar mahallesi, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Çayryazı köyü (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Yaprakları tuza banılarak yenilmektedir.
- Sütü yaralara iyi gelmektedir.
- Kadın hastalığı tedavisinde kullanılmaktadır.

Resim 4.26 Tekesakalı, Yemlik, Dedesakalı, Büyük telli, Tekecan, Tekilcan, Kekilcan, Dedemin sakalı, Dedem sakalı (*Scorzonera cana var. cana*)

Bilimsel adı: *Tragopogon latifolius* Boiss. var. *angustifolius* Boiss. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1011)

Bitkinin yerel adı: Yemlik, Tekesakalı, Kuş yemliği

Ülkemizde bilinen ad (lar): Yemlik

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi, Bolvadin merkez Şihlar mahallesi, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Yaprakları salataya katılarak ya da tuza banılarak yenilmektedir.

Resim 4.27 Yemlik, Tekesakalı, Kuş yemliği (*Tragopogon latifolius* var. *angustifolius*)

4.7 Familya: BERBERIDACEAE

Bilimsel adı: *Berberis crataegina* DC. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1019)

Bitkinin yerel adı: Karamuk, Karamık, Karamık çalısı, Karavık, Garamık, Garavık, Sarıçalı

Ülkemizde bilinen ad (lar): Karamuk

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi, Akkonak köyü

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Meyvelerinden kaynatılarak reçeli yapılmaktadır.
- Bitkinin yapraklarından yapılan salata 15-20 gün süreyle yenildiğinde böbrek taşlarının düşürülmesinde etkilidir.
- Taze yaprakları karaciğer hastalıklarına karşı doğrudan yenilmektedir.
- Meyveleri mide rahatsızlıklarına karşı yenilmektedir.
- Yapraklarının iştah açıcı özelliği bulunmaktadır.

Resim 4.28 Karamuk, Karamık, Karamık çalısı, Karavık, Garamık, Garavık, Sarıçalı, Diken Üzüümü (*Berberis crataegina*)-1

Resim 4.29 Karamuk, Karamık, Karamık çalısı, Karavık, Garamık, Garavık, Sarıçalı, Diken Üzümlü (*Berberis crataegina*)-2

4.8 Familya: **BORAGINACEAE**

Bilimsel adı: *Anchusa hybrida* L. (Syn. *Anchusa undulata* L. subsp. *hybrida* (Ten) Cout.)
(Herb. No: GÜRBÜZ, 1001)

Bitkinin yerel adı: Ballık otu, Ballık, Kuzu dili

Ülkemizde bilinen ad (lar): Tatlıbaba

Araştırma alanı: Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Böreği yapılmaktadır.

Resim 4.30 Ballık otu, Ballık, Kuzu dili (*Anchusa hybrida*)-1

Resim 4.31 Ballık otu, Ballık, Kuzu dili (*Anchusa hybrida*)-2

Bilimsel adı: *Cyanus depressus* (M. Bieb.) Soják (Syn. *Centaurea depressa* M. Bieb.)
(Herb. No: GÜRBÜZ, 1060)

Bitkinin yerel adı: Tay boncuğu, Gökgöz

Ülkemizde bilinen ad (lar): Acımık, Gökbaş

Araştırma alanı: Yenikarabağ köyü (Sultandağı ilçesi), Üçkuyu beldesi, Dereçine beldesi, Yakasinek beldesi

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Yaprak ve gövdesi yağda yumurta ile kavrularak tüketilmektedir.

Resim 4.32 Tay boncuğu, Gökgöz (*Cyanus depressus*)

4.9 Familya: BRASSICACEAE

Bilimsel adı: *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1003)

Bitkinin yerel adı: Bicibici, Kız saçı, Cırnak, Kuş otu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Kuşkuş otu, Çoban çantası

Araştırma alanı: Bolvadin merkez Şihlar mahallesi, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Yaprakları yufka içinde pişirilerek yenilmektedir.

Resim 4.33 Bicibici, Kız saçı, Cırnak, Kuş otu (*Capsella bursa-pastoris*)

Bilimsel adı: *Sinapis arvensis* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1087)

Bitkinin yerel adı: Hardal

Ülkemizde bilinen ad (lar): Hardal otu, Yabani hardal

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Haşlanan yapraklarından yemeği yapılır.
- 9 gr hardal sabahları aç karnına demlenip içildiğinde, Albümin hastalığına karşı kullanılmaktadır.

- Hardal papatyayla birlikte kaynatılıp buharı buruna çekilerek burunu açmak için kullanılmaktadır.
- Hardal bal ile karıştırılarak yenildiğinde göğüs bronşiti ve öksürük tedavisinde kullanılmaktadır.

Bilimsel adı: *Sisymbrium altissimum* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1017)

Bitkinin yerel adı: Hardalı, Hardal otu, Turp otu, Yalancı turp otu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Ergelenotu

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Genç bitkinin yaprakları yufka arasına sarılarak dürüm şeklinde yenilmektedir. Ayrıca kavrulularak yemeği de yapılmaktadır.

Resim 4.34 Hardalı, Hardal otu, turp otu, Yalancı turp otu (*Sisymbrium altissimum*)

4.10 Familya: CARYOPHYLLACEAE

Bilimsel adı: *Agrostemma githago* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1052)

Bitkinin yerel adı: Sakızlık otu, Sakız otu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Karamuk, Buğday çiçeği, Katır çiçeği, Buğday karamuğu

Araştırma alanı: Sultandağı ilçesi Yakasinek beldesi Manastır Düzlüğü Mevkii, Yenikarabağ köyü

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Kurutulmuş çiçekler kaynar suda 3-5 dakika demlenir. Özellikle bağırsak hastalıklarının tedavisine karşı içilmektedir.

Resim 4.35 Sakızlık otu, Sakız otu (*Agrostemma githago*)

Bilimsel adı: *Silene dichotoma* Ehrh. subsp. *Dichotoma* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1021)

Bitkinin yerel adı: Boz ot, Toklubaşı

Ülkemizde bilinen ad (lar): Çatal nakıl

Araştırma alanı: Çayır yazı köyü (Çay ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Pazarağaç köyü, Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Genç bitkinin haşlanarak ya da kavrularak yemeği yapılmaktadır. Genç bitkinin yaprakları yumurta ile kavrularak tüketilmektedir.

Resim 4.36 Toklubaşı, Boz ot (*Silene dichotoma* subsp. *dichotoma*)

4.11 Familya: CELASTRACEAE

Bilimsel adı: *Euonymus latifolius* (L.) Mill. subsp. *latifolius* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1072)

Bitkinin yerel adı: Papaz külahı

Ülkemizde bilinen ad (lar): Papaz külahı, İğaçacı

Araştırma alanı: Sultandağı ilçesi Yakasinek beldesi Manastır Düzlüğü Mevkii 1420 m

Kullanma amacı: Yem

Kullanılma şekli: Bitkinin yapraklarını koyunlar yem olarak tüketmektedirler.

Resim 4.37 Papaz külahı (*Euonymus latifolius* subsp. *latifolius*)

4.12 Familya: CISTACEAE

Bilimsel adı: *Cistus laurifolius* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1031)

Bitkinin yerel adı: Pinar

Ülkemizde bilinen ad (lar): Karağan

Araştırma alanı: Sultandağı ilçesi Yakasinek beldesi Manastır Düzlüğü Mevkii 1420 m

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Ocakta ısıtılan yapraklar romatizmalı bölgenin üzerine konularak sarılmaktadır.
- Tohumları solunum güçlüğüne ve astıma karşı göğsü yumuşatmak için çiğnenmektedir.
- Bitkinin ana gövde üzerindeki soyulmuş kuru kabuklar su içerisine atılarak bekletilir. Bu su verem hastalarına faydalı geldiği söylenmektedir.

Resim 4.38 Pinar (*Cistus laurifolius*)

4.13 Familya: CONVULVACEAE

Bilimsel adı: *Convolvulus arvensis* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1081)

Bitkinin yerel adı: Bağla, Sarmaşık

Ülkemizde bilinen ad (lar): Tarla Sarmaşığı

Araştırma alanı: Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Pazarağaç köyü, Yörükkaracaören köyü

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Genç bitki kavruarak yumurtayla omlet yapılmaktadır.

Resim 4.39 Bağla, Sarmaşık (*Convolvulus arvensis*)

4.14 Familya: CUCURBITACEAE

Bilimsel adı: *Ecballium elaterium* (L.) A. Rich. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1058)

Bitkinin yerel adı: Acı kavun

Ülkemizde bilinen ad (lar): Acı kavun, Eşek hıyarı

Araştırma alanı: Pazarağaç köyü, İnli köyü (Çay ilçesi), Üçkuyu beldesi (Sultandağı ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Kökleri 0,5 cm uzunluğunda doğranır. Nemli tutmak için ve kolay yutulması için zeytinyağında bekletilir. Her bir parça hemoroit' e karşı 21 gün süre ile sabahları aç karnına yutulmaktadır.

Resim 4.40 Acı kavun (*Ecballium elaterium*)

4.15 Familya: CYPERACEAE

Bilimsel adı: *Schoenoplectus lacustris* (L.) Palla subsp. *lacustris* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1033)

Bitkinin yerel adı: Zil, Semer otu

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Semer otu

Araştırma alanı: Eber gölü alanı (Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçeleri sınırları içinde), Karamık gölü alanı (Çay ilçesine bağlı)

Kullanma amacı: Diğer (gölgelik, yastık yapımı, büyükbaş hayvanların götürülmesinde)

Kullanılma şekli:

- Hasır otunun bir başka çeşidi olan “zil” turistik yerlerde gölgelik olarak kullanılıyor. “Semer otu” da denilmektedir.
- Çiftliklerde, besihanelerde büyükbaş hayvanların boyunlarına bağlanarak ip görevi yapması sağlanır ve hayvanların götürülmesi sağlanır.
- Atölyede kesilip preslenerek yastık haline getirilir. Evlerde kök yastık olarak kullanılmaktadır.

Resim 4.41 Zil, Semer otu (*Schoenoplectus lacustris* subsp. *lacustris*)

4.16 Familya: EUPHORBIACEAE

Bilimsel adı: *Euphorbia kotschyana* Fenzl (Herb. No: GÜRBÜZ, 1013)

Bitkinin yerel adı: Sütleğen

Ülkemizde bilinen ad (lar): Sütlüağu

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayır yazı köyü (Çay ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, diğer

Kullanılma şekli:

- Sütü, diş ağrısını azaltmak için ağrıyan bölgenin üzerine konulmaktadır.
- Nasır kesildikten sonra bu bölgeye sütü sürülmektedir.
- Sütü, siğillerin üzerine kullanılmaktadır.
- Dağlarda küçük pınarları temizlemek için çobanlar tarafından sütü suya damlatılmaktadır.

Resim 4.42 Sütleğen (*Euphorbia kotschyana*)

4.17 Familya: EQUISETACEAE

Bilimsel adı: *Equisetum ramosissimum* Desf. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1088)

Bitkinin yerel adı: At kuyruğu, Kındıra, Kırk kilitotu

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Kırk kilitotu

Araştırma alanı: Karamık beldesi, Eber köyü (Çay ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Gövdesinden yapılan çayı ağrı için içilmektedir.

4.18 Familya: FABACEAE

Bilimsel adı: *Astragalus microcephalus* Willd. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1050)

Bitkinin yerel adı: Geven

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Anadolu kitresi

Araştırma alanı: Yakasinek beldesi (Sultandağı ilçesi), Deresine köyü (Çay ilçesi), Yenikarabağ köyü (Sultandağı ilçesi)

Kullanma amacı: Yem

Kullanılma şekli: Dikenleri yakılıp ezilerek hayvanlara yedirilmektedir.

Resim 4.43 Geven (*Astragalus microcephalus*)

Bilimsel adı: *Vicia cracca* L. subsp. *stenophylla* Vel. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1012)

Bitkinin yerel adı: Efek, Bağla

Ülkemizde bilinen ad (lar): Meşe fiği

Araştırma alanı: Yakasinek beldesi (Sultandağı ilçesi), Deresine köyü (Çay ilçesi), Yenikarabağ köyü (Sultandağı ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda, yem

Kullanılma şekli:

- Meyveleri çobanlar tarafından aç kalındığında tüketilmektedir.

- Bitki çiçekli döneminden meyveye geçmeye başladığı sıralarda toprak seviyesinden tırpanla ya da orakla biçilerek kurutulmakta ve kışın hayvanlara yedirilmektedir.

Resim 4.44 Efek, Bağla (*Vicia cracca* subsp. *stenophylla*)

4.19 Familya: GERANIACEAE

Bilimsel adı: *Erodium cicutarium* (L.) L'Hér. subsp. *cicutarium* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1089)

Bitkinin yerel adı: İnnelik, Karga dıdağı

Ülkemizde bilinen ad (lar): İğnelik

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayır yazı köyü, Aydoğmuş köyü (bahçe içi)

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Genç bitki yıkandıktan sonra ince ince doğranır. Sonra soğanla kavrulur ve tüketilir veya yumurta ilave edilerek hazırlanan karışım hamur içine konularak böreği yapılır bu şekilde tüketilmektedir.

4.20 Familya: HYPERICACEAE

Bilimsel adı: *Hypericum perforatum* L. subsp. *perforatum* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1061)

Bitkinin yerel adı: Sarı kantaron

Ülkemizde bilinen ad (lar): Kantaron, Sarı kantaron, Binbirdelik otu

Araştırma alanı: Afyonkarahisar Sultandağları 1300 m

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Kurutulmuş çiçek ve yapraklar kaynatılarak mide-bağırsak rahatsızlıklarına karşı 1-2 fincan içilir.
- Zeytinyağı ile birlikte cilt için de kullanılmaktadır.

Resim 4.45 Sarı kantaron (*Hypericum perforatum* subsp. *perforatum*)

4.21 Familya: IRIDACEAE

Bilimsel adı: *Crocus chrysanthus* (Herb.) Herb. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1005)

Bitkinin yerel adı: Sarı çiğdem

Ülkemizde bilinen ad (lar): Sarı çiğdem

Araştırma alanı: Sultandağları Yakasinek beldesi Manastır Düzlüğü Mevkii 1400 m

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Bitkinin soğanı çobanlar tarafından gıda olarak tüketilmektedir.

Resim 4.46 Sarı çiğdem (*Crocus chrysanthus*)

Resim 4.47 *Crocus chrysanthus* soğanı

4.22 Familya: LAMIACEAE

Bilimsel adı: *Marrubium globosum* Montbret & Aucher ex Benth. **subsp. *globosum***

(Herb. No: GÜRBÜZ, 1040)

Bitkinin yerel adı: Calba

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Bozcaboğum

Araştırma alanı: Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Kaynar suda 3-5 dakika bekletilerek yaprakları demlenir. Kalp çarpıntısına karşı 1-2 fincan kullanılmaktadır.
- Bitkinin yapraklarından yapılan çay adaçayı yerine kullanılmaktadır.
- 1-2 çay kaşığı oğul otu 250 ml kaynar suya karıştırılarak elde edilen çaydan günde 2 fincan içilerek baş ağrısı tedavisinde kullanılmaktadır.

Resim 4.48 Oğul otu, Calba (*Marrubium globosum* subsp. *globosum*)

Bilimsel adı: *Mentha longifolia* (L.) L. subsp. *typhoides* (Brig.) Harley (Herb. No: GÜRBÜZ, 1079)

Bitkinin yerel adı: Aşnana, Su nanası

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Dere nanesi

Araştırma alanı: Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, baharat

Kullanılma şekli:

- Yaprakları kaynatılmış suda 3-5 dakika bekletilerek demlenir. Çayı soğuk algnlığına karşı 1-2 fincan içilmektedir.
- Kurutulan yaprakları çorbalara lezzet vermek amacıyla baharat olarak katılmaktadır.
- Yapraklarını çiğneyip yiyerek ya da kurutulmuş şekli yenilerek nezleye karşı kullanılmaktadır.
- Adet kanamasını söktürmek için demlenerek günde 3-4 fincan tüketilmektedir.
- Gastrit tedavisi için yemeklerden sonra nane tüketilmektedir.
- Suyu çıkarılarak içildiğinde idrar söktürücü olarak kullanılmaktadır.

Resim 4.49 Su nanası, Aşnana, Yabani nane, Doğuma (*Mentha longifolia* subsp. *typhoides*)

Bilimsel adı: *Origanum sipyleum* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1070)

Bitkinin yerel adı: Çay otu, Morca, Sümbüllü çay

Ülkemizde bilinen ad (lar): Mor mercan

Araştırma alanı: Sultandağları Yakasinek beldesi Manastır Düzlüğü Mevkii 1400 m, Karamık beldesi (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Kurutulmuş yaprakları ve çiçekleri demlenerek çayı soğuk algınlığına karşı içilmektedir.

Resim 4.50 Çay otu, Morca, Sümbüllü çay (*Origanum sipyleum*)

Bilimsel adı: *Origanum vulgare* L. subsp. *hirtum* (Link) letsw. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1062)

Bitkinin yerel adı: Dağ çayı, Çay otu, Kır çayı

Ülkemizde bilinen ad (lar): Kara mercan

Araştırma alanı: Sultandağı ilçesi Yakasinek beldesi Manastır Düzlüğü Mevkii 1420 m

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, baharat

Kullanılma şekli:

- Bitkinin çiçekleri kaynamış suda 3-5 dakika bekletilerek demlenir. Mide rahatsızlıklarına karşı günde 1-2 fincan içilmektedir.
- Yaprakları kurutulularak lezzet vermek için etlere konulmaktadır.

Resim 4.51 Dağ çayı, Kır çayı, Çay otu (*Origanum vulgare subsp. hirtum*)

Bilimsel adı: *Satureja cuneifolia* Ten. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1066)

Bitkinin yerel adı: Kekik, Dağ kekiği

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Kaya kekiği

Araştırma alanı: Sultandağı ilçesi Yakasinek beldesi Manastır Düzlüğü Mevkii

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, baharat

Kullanılma şekli:

- Kurutulmuş yaprakları ve çiçekleri demlenerek çayı soğuk algınlığına ve üst solunum yolu rahatsızlıklarına karşı içilmektedir.
- Yaprakları kurutulularak lezzet vermek için etlere veya menemen üzerine konulmaktadır.

Resim 4.52 Kekik, Dağ kekiği, Kaya kekiği (*Satureja cuneifolia*)

Bilimsel adı: *Sideritis phrygia* Bornm. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1069)

Bitkinin Yerel adı: Çay otu, Dağ çayı, Ulama otu, Kırkboğum

Ülkemizde bilinen ad (lar): Kızlan çayı, Taşlık çayı

Araştırma alanı: Sultandağları Manastır Düzlüğü Mevkii

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Kurutulmuş yaprakları ve çiçekleri demlenerek çayı yorgunluğa ve soğuk algınlığına karşı içilmektedir. Balgam söktürücü olarak da kullanılmaktadır.

Resim 4.53 Çay otu, Ulama otu, Kırkboğum, Dağ çayı (*Sideritis phrygia*)

Bilimsel adı: *Teucrium chamaedrys* L. subsp. *chamaedrys* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1068)

Bitkinin yerel adı: Bodurmahmut, Sanciotu

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Kısamahmut

Araştırma alanı: Deresine köyü, Çayırpınar köyü, Cumhuriyet köyü, Akkonak köyü (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Kurutulmuş çiçek ve yapraklarından demlenerek hazırlanan çay karın ağrısı ve basur hastalıklarına karşı günde 1-2 fincan olmak üzere on gün süre ile içilmektedir.

Resim 4.54 Bodurmahmut, Sanciotu (*Teucrium chamaedrys* subsp. *chamaedrys*)

Bilimsel adı: *Teucrium polium* L. subsp. *polium* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1048)

Bitkinin yerel adı: Yavşancıl

Ülkemizde bilinen ad (lar): Acıyavşan

Araştırma alanı: Sultandağları Yakasinek beldesi, Manastır Düzlüğü Mevkii, Dereçine beldesi, Yenikarabağ köyü

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Kaynatılarak suyu basura karşı içilmekte ya da basur bölgesine sürülmektedir.

Bilimsel adı: *Thymus longicaulis* C. Presl subsp. *chaubardii* (Boiss. & Heldr. ex Reichb.)
Jalas (Herb. No: GÜRBÜZ, 1056)

Bitkinin yerel adı: Kekik otu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Aş kekiği, Dağ kekiği

Araştırma alanı: Karamık beldesi (Çay ilçesi), Sultandağları Manastır Düzlüğü Mevkii
1300 m

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, baharat

Kullanılma şekli:

- Kurutulmuş yaprakları ve çiçekleri demlenerek çayı soğuk algınlığına karşı boğaz iltihaplarında, mide üşütmelerinde içilmektedir.
- Bitkinin toprak üstü organlarının yağı çıkartılarak kas tutulmalarına karşı ağrıyan bölgeye sürülmektedir.
- Yaprakları kurutularak lezzet vermek için baharat olarak et yemeklerine konulmaktadır.
- Kekik kaynatılarak dalak hastalıkları tedavisinde kullanılmaktadır.
- Damar sertliği tedavisi için yaprakları kaynatılarak içilmektedir.
- Şeker hastalığı için kekikle tarçın kaynatılarak içilmektedir.
- Migren tedavisi için kullanılmaktadır.
- Adaçayıyla birlikte kekik içilerek ara vermeden en az 6 ay devam edilerek romatizma ve eklem problemlerinde kullanılmaktadır.
- Çayı zayıflamada etkili olup, kolesterol düşürücü ve yağ çözücü olarak kullanılmaktadır.

Resim 4.55 Kekik otu (*Thymus longicaulis* subsp. *chaubardii*)

Bilimsel adı: *Thymus zygioides* Griseb. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1084)

Bitkinin yerel adı: Mor kekik

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Bodur kekiği, Dağ kekiği

Araştırma alanı: Sultandağı ilçesi Yakasinek beldesi Manastır Düzlüğü Mevkii

Kullanma amacı: Baharat

Kullanılma şekli:

- Çay olarak tüketilmektedir.
- Kurutulan çiçek ve yaprakları baharat olarak kullanılmaktadır.

Resim 4.56 Mor kekik (*Thymus zygioides*)

4.23 Familya: MALVACEAE

Bilimsel adı: *Alcea biennis* Winterl (Herb. No: GÜRBÜZ, 1080)

Bitkinin yerel adı: Hatmi, Hatmi çiçeği, Horoz çiçeği, Fatmagül çiçeği

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Fatmaana gülü

Araştırma alanı: Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Değirmendere köyü, Sultandağı ilçesi Yakasinek beldesi, Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Hatmi çiçeği ihlamur çiçeğiyle birlikte kaynatılarak göğüs yumuşatıcı olarak içilmektedir.
- Çiçekleri demlenerek içilirse, adet kolaylaştırıcı etki gösterir.
- Sıcak su içine 2 adet atılarak suyu içildiğinde sakinleştirici etki göstermektedir.

Resim 4.57 Hatmi, Hatmi çiçeği, Horoz çiçeği, Fatmagül çiçeği (*Alcea biennis*)

Bilimsel adı: *Malva neglecta* Wallr. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1028)

Bitkinin yerel adı: Ebegümece

Ülkemizde bilinen ad (lar): Küçük ebe gümece, Çoban çöreği

Araştırma alanı: Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi, Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Değirmendere köyü, Bolvadin merkez Şihlar mahallesi.

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı, diğer

Kullanılma şekli:

- Bitkinin taze yapraklarından hazırlanan iç harcı hamur içerisine katılarak böreği yapılmaktadır
- Suda kaynatılarak elde edilen lapası romatizmalı bölgeye sarılarak ağrının giderilmesinde kullanılmaktadır.
- Dövülerek karına sarılırsa nazara iyi gelmektedir.

Resim 4.58 Ebegümeçi, Küçük ebe gümeçi (*Malva neglecta*)-1

Resim 4.59 Ebegümece, Küçük ebe gümece (*Malva neglecta*)-2

Bilimsel adı: *Malva sylvestris* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1037)

Bitkinin yerel adı: Ebegömbeci

Ülkemizde bilinen ad (lar): Büyük ebe gümece

Araştırma alanı: Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi, Çayır yazı köyü (Çay ilçesi), Değirmendere köyü, Bolvadin merkez Şıhlar mahallesi.

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Yaprakları yağda ısıtılarak yenmektedir.
- Çiçekleri kurutularak kaynamış suda 3-5 dakika demlenir. Çayı öksürük tedavisinde ve göğsü yumuşatmak için içilmektedir.

Resim 4.60 Ebegümece, Ebegömbeci (*Malva sylvestris*)-1

Resim 4.61 Ebegümece, Ebegömbeci (*Malva sylvestris*)-2

4.24 Familya: MORACEAE

Bilimsel adı: *Morus nigra* L. * (Herb. No: GÜRBÜZ, 1071)

Bitkinin yerel adı: Dut

Ülkemizde bilinen ad (lar): Karadut

Araştırma alanı: Değirmendere köyü (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Bitkinin meyve kısmından reçel ya da marmelat yapılarak tüketilmektedir.
- Meyveleri tansiyon tedavisinde kullanılmaktadır.
- Meyvelerinin kan yapıcı özelliği vardır.

Resim 4.62 Dut, Kara dut (*Morus nigra*)

4.25 Familya: NITRARIACEAE

Bilimsel adı: *Peganum harmala* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1039)

Bitkinin yerel adı: Üzerlik, İlerzik otu, Nazar otu, Piren, Piren otu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Üzerlik, Nazar otu

Araştırma alanı: Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Bolvadin merkez, Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi, Çayır yazı köyü (Çay ilçesi), Değirmendere köyü

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, diğer

Kullanılma şekli:

- Meyvelerinin kaynatılmasıyla elde edilen lapa, eller ve ayaklar üzerindeki romatizmal ağrıyı azaltmak için ağırlı bölgeye sarılmaktadır.
- Teneke içinde toprak üstü kısımları kurumuş taneleri yakılarak, dumanı hayvanın ağzına ve karnına tutularak, hayvanın şişkinliğini, soğuk algınlığını almaktadır. Hayvanın burnunun suyunun akmasını sağlamaktadır.
- Yeşil hali nazara karşı korumakta kullanılmaktadır. Tütsü gibi yakılarak nazardan koruduğuna inanılmaktadır. Kokusu rahatlatıcıdır.
- Tohumları kavrulularak çekilir. Birer kahve kaşığı yenmeye devam edilerek basur torbasını düşürmek için kullanılmaktadır.
- Ayak ve bacak sancularına karşı tohumları kaynatılmaktadır.
- Yeşil hali sabah akşam üçer gram içilerek akciğer hastalıkları tedavisinde kullanılmaktadır.
- Yine hayvanlarda kullanıldığı gibi kaynatılıp dumanı buruna çekilirse nezleyi kesmektedir.
- Toprak üstü kısımları sertleştikten sonra demet haline getirilerek süpürge yapımında kullanılmaktadır.
- Davetlerde kurusu yakılarak merdiven başına konmaktadır.

Resim 4.63 Üzerlik, İlerzik otu, Nazar otu, Piren, Piren otu (*Peganum harmala*)-1

Resim 4.64 Üzerlik, İlerzik otu, Nazar otu, Piren, Piren otu (*Peganum harmala*)-2

4.26 Familya: OROBANCHACEAE

Bilimsel adı: *Phelypaea coccinea* (M. Bieb.) Poir. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1065)

Bitkinin yerel adı: Küpelik

Ülkemizde bilinen ad (lar): Kardeşkanı, Kardaşkanı

Araştırma alanı: Üçkuyu beldesi (Sultandağı ilçesi), İnli köyü (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Hayvan yemi

Kullanılma şekli: Koyunlar tüketmektedirler.

Resim 4.65 Küpelik (*Phelypaea coccinea*)

4.27 Familya: PAPAVERACEAE

Bilimsel adı: *Glaucium leiocarpum* Boiss. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1016)

Bitkinin yerel adı: Gelin eli

Ülkemizde bilinen ad (lar): Gavurhaşası

Araştırma alanı: Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi, Çayıryazı köyü, Değirmendere köyü

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Genç bitkinin yaprakları salataya katılarak ya da yufka ile dürüm yapılarak tüketilmektedir.

Resim 4.66 Gelin eli (*Glaucium leiocarpum*)

Bilimsel adı: *Papaver rhoeas* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1029)

Bitkinin yerel adı: Gelincik

Ülkemizde bilinen ad (lar): Gelincik

Araştırma alanı: Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Çiçeğinden hazırlanan çay yatıştırıcı, öksürük kesici, göğüs yumuşatıcı etkilere sahiptir.

Resim 4.67 Gelinçik (*Papaver rhoeas*)

Bilimsel adı: *Papaver somniferum* L. var. *somniferum** (Herb. No: GÜRBÜZ, 1007)

Bitkinin yerel adı: Afyon, Haşhaş, Haşgeş

Ülkemizde bilinen ad (lar): Haşhaş

Araştırma alanı: Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Bu bitki, Afyonkarahisar'da doğal olarak yetişmemektedir. Ancak yaygın bir şekilde tarımı yapılmaktadır.
- Genç yaprakları salata olarak tüketilmektedir.
- Tohumları sürtülerek hazırlanan ezme kahvaltılık olarak yenildiği gibi yöresel böreklerin (bükme, ağzıaçık, katmer gibi) yapımında kullanılmaktadır.
- Tohumları kek ve börekler üzerine pişirilmeden önce serpilmektedir.
- Kapsülleri suda kaynatılır. Su 40°C'ye kadar soğuyunca ayaklar bu suyun içine konularak ağrı kesici olarak kullanılmaktadır.

- Bitkinin kapsül kısmı kaynatılarak suyu bronşite karşı içilmektedir.
- Kapsülden kaynatılarak elde edilen suyun sakinleştirici özelliği de vardır.
- Taze yaprakları diş ağrısı için kullanılmaktadır.
- Haşhaş tohumu kadınlarda menapoz döneminde kullanılmaktadır.

Resim 4.68 Afyon, Afyan, Haşhaş, Haşkeş, Haşgeş (*Papaver somniferum var. somniferum*)-1

Resim 4.69 Afyon, Afyan, Haşhaş, Haşkeş, Haşgeş (*Papaver somniferum var. somniferum*)-2

Resim 4.70 Afyon, Afyan, Haşhaş, Haşkeş, Haşgeş (*Papaver somniferum* var. *somniferum*)-3

4.28 Familya: PINACEAE

Bilimsel adı: *Pinus nigra* J.F. Arnold *subsp. pallasiana* (Lamb.) Holmboe var. *pallasiana*
(Herb. No: GÜRBÜZ, 1063)

Bitkinin yerel adı: Garaçam

Ülkemizde bilinen ad (lar): Karaçam

Araştırma alanı: Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Sultandağı ilçesi, Yakasinek beldesi

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, diğer

Kullanılma şekli:

- Koyun ve keçilerin ağız yaralarına karşı fırça ile sürülmektedir.
- Kaya tuzu ile karıştırılarak hayvanların sindirim sistemindeki parazitlere karşı yedirilmektedir.
- Hayvanlardaki yaralara tedavi maksatlı sürülmektedir.

- Köylerde evlerin ahşap çatıları katranla boyanarak hem suyun sızması engellenir.

Resim 4.71 Katran çamı, Garaçam (*Pinus nigra* subsp. *pallasiana* var. *pallasiana*)

4.29 Familya: PLANTAGINACEAE

Bilimsel adı: *Plantago lanceolata* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1026)

Bitkinin yerel adı: Sınır otu, Kırk sınır otu, Yılan otu, İlan otu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Damarlıca

Araştırma alanı: Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Değirmendere köyü

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Taze yaprakları haşlanarak çıbanların olgunlaşması için çıbanın üzerine sarılır. Ya da yaprakları ezilerek çam reçinesi ile karıştırılmaktadır. Bu karışım çıbanı olgunlaştırmak ve patlatmak için kullanılmaktadır.

- Yaprakları siğillerden kurtulmak için siğillerin üzerine sarılmaktadır.

Resim 4.72 Sinir otu, Kirk sinir otu, Yılan otu, İlan otu, Sinirli yaprak, Siğlek otu, Siğil otu (*Plantago lanceolata*)

Bilimsel adı: *Plantago major* L. subsp. *intermedia* (Glib.) Lange (Herb. No: GÜRBÜZ, 1085)

Bitkinin yerel adı: Sinirli yaprak, Yılan ebeleş, Yılan yaprağı, Yılan çiçeğı, Yılan otu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Yedidamarotu, Yilandili

Araştırma alanı: Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü (Çay İlçesi), Karamık beldesi, Derekarabağ köyü (Bolvadin İlçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- *Plantago lanceolata* L. ile aynı kullanıma sahiptir.

- Taze yaprakları haşlanarak çıbanların olgunlaşması için çıbanın üzerine sarılır. Ya da yaprakları ezilerek çam reçinesi ile karıştırılmaktadır. Bu karışım çıbanı olgunlaştırmak ve patlatmak için kullanılmaktadır.
- Yaprakları siğillerden kurtulmak için siğillerin üzerine sarılmaktadır.
- Yaprakları kaynatılıp içilerek veya salatası yenilerek basur için kanamayı durdurmasını sağlayıp, iyileşmesi için tüketilmektedir.

Resim 4.73 Sinirli yaprak, Yılan ebeleşi, Yılan yaprağı, Yılan çiçeğı, Yılan otu (*Plantago major* subsp. *intermedia*)

4.30 Familya: PLUMBAGINACEAE

Bilimsel adı: *Acantholimon acerosum* (WILLD.) BOISS var. *brachystachyum* BOISS.
(Herb. No: GÜRBÜZ, 1047)

Bitkinin yerel adı: Kar diken

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Pişik geveni

Araştırma alanı: Karamık beldesi, Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi)

Kullanma amacı: Diğer (süs amaçlı)

Kullanılma şekli: Süs amaçlı kullanılmaktadır.

Resim 4.74 Kar diken (*Acantholimon acerosum* var. *brachystachyum*)

4.31 Familya: POACEAE

Bilimsel adı: *Phragmites australis* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1035)

Bitkinin yerel adı: Su kamışı, Kındıra, Gındıra, Tifalo, Tufale, Kındıratuğ

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Su kamışı

Araştırma alanı: Eber gölü alanı (Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçeleri sınırları içinde), Karamık gölü alanı (Çay ilçesine bağlı)

Kullanma amacı: Diğer (hayvan barınağı, olta yapımı, ısı yalıtımı, duvarlardan ses geçirmemesi için yalıtım izalasyonu, göçmen kuşlara kuluçka yuvası, çadır ve evlere çatı yapımı)

Resim 4.75 Su kamışı, Kındıra, Gındıra, Tifalo, Tufale, Kındıratuğ (*Phragmites australis*)

POACEAE Familyasına ait *Phragmites australis* L. (Su kamışı)' in Kullanıma Hazır Hale Getirilme Aşamaları

Yöre insanları Haziran ve Eylül ayları arası, sabahın erken saatlerinde kamış biçmek için kayıkları ile gölde açılırlar. Gölün içerisinden daha fazla kamış getirebilmek için, kayıkların yanı sıra suya girebilen kalın lastikli özel araçlar da kullanılmaktadır. Biçme işi için özel bıçaklar kullanılır. Bir alanda toplanan kamışlar özel bir kesici ile ayıklanır, ayrıca tarama aletiyle bitki artığı kalmaması için taranır ve kabuklu işe yaramayan kısımlarından ayrılır. Kamışlar, kesme makinesiyle belli bir uzunlukta kesilir ve büyük demetler haline getirilerek istiflenir. İstiflenmiş kamışlara “kındıra, berdi” de demektedirler. Böylece bir araya getirilen kamışlar artık farklı kullanımlara hazırdır.

Kullanılma şekli:

- Su kamışı Almanya ve Belçika gibi birçok Avrupa ülkesinde binalarda ısı yalıtımında kullanılmaktadır. Bu amaçla belirli ölçülerde hazırlanan kamışlar

ihraç ürünü olarak da değerlendirilmektedir. İstiflenmiş kamışlar toplar haline getirilerek dış ülkelere ticari amaçla tırlarla ihraç edilmektedir.

- Hayvanlara barınak yapılarak yaşam alanı oluşturulur.
- Bahçe çiti (duvarı) olarak kullanılır.
- Balıkçılıkta olta yapımında kullanılır.
- Özellikle evlerin dış kısmını mantolama için strofor yerine kullanılır, sıcak kaybı önlenir. Isı yalıtımında kullanılan kamışa “Pilate” denmektedir. Bu köpük manasına geliyor. Duvar ızalasyonunda kullanılmaktadır.
- Yağmur ve kardan etkilenmemek için evin çatıları kamıştan kaplanır.
- Evlerin iç duvarlarına sarılarak ses geçirmesi önlenir.
- Çadır yapımında kullanılmaktadır.
- Göçmen kuşlar kamışları taşıyarak kendilerine yuva yaparlar ve kuluçkaya yatarlar.

4.32 Familya: POLYGONACEAE

Bilimsel adı: *Rumex crispus* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1020)

Bitkinin yerel adı: İlibada, Şabla, Evelek otu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Efelek, Evelik

Araştırma alanı: Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi, Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Değirmendere köyü

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Bulgur, soğan ve baharatlarla hazırlanan iç harcı bitkinin yaprakları içine konarak üçgen şeklinde dolması veya bitkinin yaprakları haşlanarak böreği yapılmaktadır.

Resim 4.76 İlibada, şabla, evelek otu (*Rumex crispus*)

Bilimsel adı: *Rumex patientia* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1041)

Bitkinin yerel adı: Büyük labada, Efelek, Evelek otu, İlibada

Ülkemizde bilinen ad (lar): Evelik, Efelek

Araştırma alanı: Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi, Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Değirmendere köyü

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Bulgur, soğan ve baharatlarla hazırlanan iç harcı bitkinin yaprakları içine konarak üçgen şeklinde dolması veya bitkinin yaprakları haşlanarak böreği yapılmaktadır.
- Yaprakları haricen lapa halinde çıbanları olgunlaştırmak ve egzama yaralarını iyileştirmek için kullanılmaktadır.

Resim 4.77 Efelek, Büyük labada, İlibada, Evelek otu (*Rumex patientia*) -1

Resim 4.78 Efelek, Büyük labada, İlibada, Evelek otu (*Rumex patientia*)-2

Bilimsel adı: *Rumex scutatus* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1025)

Bitkinin yerel adı: Ekşimen, Eşimen, Eşiman, Eşi ekmek, Ekşikulak, Kuzukulağı, Beçen kulağı, Yalancı ekşimen

Ülkemizde bilinen ad (lar): Ekşimen, Ekşikulak, Kuzukulağı

Araştırma alanı: Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi, Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Değirmendere köyü

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Yaprakları yufka arasına dürüm yapılarak ya da salata yapılarak tüketilmektedir.
- Yaprakları yağda kavrularak omlet yapılmaktadır.
- Tuza banarak da yenilmektedir.
- Beyin tıkanıklığına iyi gelmektedir.

Resim 4.79 Ekşimen, Eşimen, Eşiman, Eşi ekmek, Ekşikulak, Kuzukulağı, Beçen kulağı, Yalancı ekşimen (*Rumex scutatus*)

4.33 Familya: PORTULACACEAE

Bilimsel adı: *Portulaca oleracea* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1077)

Bitkinin yerel adı: Semizotu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Semiz otu

Araştırma alanı: Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi, Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Değirmendere köyü

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı, diğer

Kullanılma şekli:

- Bitkinin yaprakları doğrudan yenilebildiği gibi, yoğurt ile salatası yapılarak da yenir. Ayrıca piriç katılarak yemeği de yapılabilir.
- Tohumları kurt düşürücü olarak yenir.
- Demir, semizotu suyu içinde söndürülürse, yumuşak bir çelik olur.
- İdrar yanmasında semizotu kaynatılarak ılık olarak içilmektedir.

Resim 4.80 Semizotu, temizlik otu (*Portulaca oleracea*)

4.34 Familya: PRIMULACEAE

Bilimsel adı: *Primula vulgaris* Huds. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1008)

Bitkinin yerel adı: Kindıra otu, Mart çiçeği

Ülkemizde bilinen ad (lar): Çuhaçiçeği

Araştırma alanı: Yakasinek beldesi (Sultandağı ilçesi) dere kenarı, Deresinek köyü (Çay ilçesi) dere kenarı

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli: Çiçeklerinin nektarı tatlı olduğu için çocuklar tarafından emilmektedir.

Resim 4.81 Kindıra otu, Mart çiçeği (*Primula vulgaris*)

4.35 Familya: RANUNCULACEAE

Bilimsel adı: *Adonis aestivalis* subsp. *aestivalis* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1030)

Bitkinin yerel adı: Kandamlası

Ülkemizde bilinen ad (lar): Kandamlası, Çinlalesi

Araştırma alanı: Karamık alanı yol kenarları

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Kalp hastalıkları tedavisinde kullanılmaktadır.

Resim 4.82 Kandamlası (*Adonis aestivalis* subsp. *aestivalis*)

Bilimsel adı: *Consolida orientalis* subsp. *orientalis* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1032)

Bitkinin yerel adı: Mor çiçek

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Bahçe hezeranı, Hezeran, Mevzek otu

Araştırma alanı: Karamık alanı yol kenarları

Kullanma amacı: Diğer

Kullanılma şekli: Süs amaçlı kullanılmaktadır.

Resim 4.83 Mor çiçek (*Consolida orientalis* subsp. *orientalis*)

Bilimsel adı: *Ranunculus ficaria* L. subsp. *ficariiformis* Rouy & Foucaud (Herb. No: GÜRBÜZ, 1009)

Bitkinin yerel adı: Sarıçiçek, Gelin çiçeği, Düğün çiçeği, Mayıs çiçeği

Ülkemizde bilinen ad (lar): Arpacık salebi

Araştırma alanı: Yakasinek beldesi (Sultandağı ilçesi) dere kenarı, Deresine köyü (Çay ilçesi) dere kenarı

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli: Bitkinin çiçekleri kaynamış suda yaklaşık 10 dakika bekletilerek çayı hazırlanır. Hemoroit ve egzama hastalıklarını tedavi edici olarak bilinmektedir.

Resim 4.84 Sarıçiçek, Gelin çiçeği, Düğün çiçeği, Mayıs çiçeği (*Ranunculus ficaria* subsp. *ficariiformis*)

4.36 Familya: ROSACEAE

Bilimsel adı: *Cerasus avium* (L.) Moench* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1018)

Bitkinin yerel adı: Kiraz

Ülkemizde bilinen ad (lar): Kiraz

Araştırma alanı: Üçkuyu, Dereçine, Yakasinek beldeleri, Yenikarabağ köyü (Sultandağı ilçesi), Deresine köyü, Eber köyü, Cumhuriyet köyü, Değirmendere köyü, Çayırpınar köyü (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Meyvesi yenir.
- Bitkinin olgun meyvelerinden kompostosu yapılarak da tüketilmektedir.
- Sapları idrar söktürmek ve böbrek taşlarını düşürmek amacıyla içilmektedir.

Resim 4.85 Kiraz (*Cerasus avium*)

Bilimsel adı: *Cerasus vulgaris* Mill. * (Herb. No: GÜRBÜZ, 1082)

Bitkinin yerel adı: Yozvişne, Vişne

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Piç vişne, Vişne

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayırpınar köyü (Çay ilçesi), Deresine köyü, Eber köyü, Cumhuriyet köyü, Üçkuyu, Dereçine, Yakasinek beldeleri, Yenikarabağ köyü (Sultandağı ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Meyvesi yenir.
- Bitkinin olgun meyvelerinden reçel ya da hoşaf yapılmaktadır.
- Sapları idrar söktürmek ve böbrek taşlarını düşürmek amacıyla içilmektedir.
- Meyve suyu fabrikalarına ticareti yapılmaktadır.

Resim 4.86 Vişne, Yozvişne (*Cerasus vulgaris*)-1

Resim 4.87 Vişne, Yozvişne (*Cerasus vulgaris*)-2

Bilimsel adı: *Crataegus azarolus* L. var. *azarolus* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1090)

Bitkinin yerel adı: Alıç

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Müzmüldek

Araştırma alanı: Sultandağları, Deresine köyü, Bahçe kenarları

Kullanma amacı: Gıda

Kullanılma şekli:

- Meyvesi yenir.
- Olgunlaşmış meyvelerinden sirke yapılmaktadır.

Resim 4.88 Alıç (*Crataegus azarolus* var. *azarolus*)

Bilimsel adı: *Crataegus monogyna* Jack. subsp. *monogyna* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1091)

Bitkinin yerel adı: Öküzgötü, Kızılıcık, Alıç

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Yemişen

Araştırma alanı: Yakasinek beldesi (Sultandağı ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Meyvesi yenir.
- Kaynatılarak reçeli ya da marmeladı yapılmaktadır.
- Bitkinin meyveleri kaynatılmış suda 3-5 dakika bekletilerek demlenir. Çayı soğuk algınlığına karşı içilmektedir.
- Çiçeklerinin demlenmesiyle hazırlanan çay ise tansiyon düşürücü olarak içilmektedir.

Resim 4.89 Öküzgötü, Alıç, Kızılcık (*Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*)

Bilimsel adı: *Crataegus orientalis* L. Pall. Ex M. Bieb. subsp. *orientalis* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1054)

Bitkinin yerel adı: Kırmızı alıç, al alıç

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Alıç

Araştırma alanı: Yakasinek beldesi (Sultandağı ilçesi), Koçbeyli köyü, Seyircek dağı

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Meyvesi yenir.

- Bitkinin meyvelerinden turşu kurulur.
- Bitkinin taze sürgünleri kaynatılır. Elde edilen su soğutularak kandaki şekerin düzenlenmesi için sabahları aç karnına bir hafta süreyle birer fincan içilmektedir.
- Olgun meyveleri romatizmaya karşı doğrudan yenilmektedir.
- Çiçeklerinin demlenmesiyle hazırlanan çay nefes darlığı ve yorgunluk için kullanılmaktadır.

Resim 4.90 Kırmızı alıç, al alıç (*Crataegus orientalis* subsp. *orientalis*)

Bilimsel adı: *Crataegus tanacetifolia* (Poir.) Pers. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1055)

Bitkinin yerel adı: Sarı alıç, Ak alıç

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Kotan alıcı, Ayva alıcı

Araştırma alanı: Yenikarabağ köyü, Sultandağları, Karamık beldesi, Koçbeyli köyü

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Meyvesi yenir.

- Çiçekleri ilaç yapımında kullanılmaktadır.

Resim 4.91 Sarı alıç, Beyaz alıç (*Crataegus tanacetifolia*)

Resim 4.92 Kırmızı alıç (*Crataegus orientalis* subsp. *orientalis*) ve Beyaz alıç (*Crataegus tanacetifolia*)

Bilimsel adı: *Cydonia oblonga* Mill. * (Herb. No: GÜRBÜZ, 1092)

Bitkinin yerel adı: Ayva

Ülkemizde bilinen ad (lar): Ayva

Araştırma alanı: Yakasinek beldesi (Sultandağı ilçesi)

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Meyvesi yenir.
- Meyvelerinden hoşaf yapılmaktadır.
- Meyvelerinden reçel ve marmelat yapılmaktadır.
- Yapraklarından demleme metodu ile hazırlanan çay, öksürük, soğuk algınlığı ve ishale karşı içilmektedir.
- Vücuttaki ağrılar için ayva yaprağı kaynatılıp, içilmektedir.

Resim 4.93 Ayva (*Cydonia oblonga*)

Bilimsel adı: *Malus sylvestris* Mill. subsp. *orientalis* (Uglitzk.) Browicz var. *orientalis*
(Herb. No: GÜRBÜZ, 1083)

Bitkinin yerel adı: Acı elma, Dağ elması

Ülkemizde bilinen ad (lar): Ekşi elma

Araştırma alanı: Yakasinek beldesi (Sultandağı ilçesi), Sultandağları

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Meyvesi kurutulur, daha sonra suda kaynatılarak hoşafı yapılır.
- Olgun meyveleri şeker hastalığına karşı yenilmektedir.
- Meyvelerinin haşlanması ile elde edilen lapa boğaz ağrılarına karşı kullanılmaktadır.

Resim 4.94 Dağ elması, Acı elma (*Malus sylvestris* subsp. *orientalis* var. *orientalis*)

Bilimsel adı: *Mespilus germanica* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1093)

Bitkinin yerel adı: Döngel, Beşbıyık, Muşmula

Ülkemizde bilinen ad (lar): Döngel

Araştırma alanı: Yakasinek beldesi (Sultandağı ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Meyvesi yenir.
- Meyvesi bağırsak düzenleyici ve taş düşürücü olarak yenilmektedir.

Resim 4.95 Döngel, Beşbıyık, Muşmula (*Mespilus germanica*)-1

Resim 4.96 Döngel, Beşbıyık, Muşmula (*Mespilus germanica*)-2

Bilimsel adı: *Pyrus elaeagnifolia* Pallas subsp. *elaegnifolia* Pallas (Herb. No: GÜRBÜZ, 1024)

Bitkinin yerel adı: Ahlat, Yaban armudu, Ahlap

Ülkemizde bilinen ad (lar): Ahlat

Araştırma alanı: Aydoğmuş köyü (Çay ilçesi), Karamık beldesi

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Meyvesi yenir.
- Meyvesi kaynatılarak suyu içilir.
- Turşusu yapılmaktadır.
- Bitkinin yaprakları kaynar suda demlenir. Tansiyon düşürücü özelliği vardır. Çayı tansiyonu dengelemek için kullanılmaktadır.

Resim 4.97 Ahlat, Yaban armudu, Ahlap (*Pyrus elaeagnifolia* subsp. *elaegnifolia*)

Bilimsel adı: *Rosa canina* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1044)

Bitkinin yerel adı: Öküzgötü, Çalı, Kuş burnu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Kuşburnu, Öküzgötü, Asker gülü, İt gülü, İp burnu, İt burnu, İp Burması, Gül burnu, Gül elması, Civil, Askil, Köpek gülü, Yabani gül, Kuş burnu

Araştırma alanı: Yakasinek beldesi (Sultandağı İlçesi), Değirmendere köyü, Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Akkonak köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, yem

Kullanılma şekli:

- Bitkinin kurutulmuş meyvelerinden marmelat yapılmaktadır.
- Bitkinin kurutulmuş meyveleri kaynatılır, ezilerek elekten geçirilir ve soğutulur. Bu kabız ve mide ülserine karşı içilmektedir.
- Olgun meyveleri şeker hastalığına karşı yenilmektedir.
- Bitkinin yapraklarını ve meyvelerini hayvanlar yemektir.

Resim 4.98 Kuşburnu, İtburnu, Öküzgötü, Çalı (*Rosa canina*)-1

Resim 4.99 Kuşburnu, İtburnu, Öküzgötü, Çalı (*Rosa canina*)-2

Resim 4.100 Kuşburnu, İtburnu, Öküzgötü, Çalı (*Rosa canina*)-3

Bilimsel adı: *Rosa spp.* * (Herb. No: GÜRBÜZ, 1074)

Bitkinin yerel adı: Gül

Ülkemizde bilinen ad (lar): Gül

Araştırma alanı: Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçe merkezleri ve köyleri

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Çiçeklerinden reçel yapılır.
- Suyu cilt temizliğinde kullanılmaktadır.

Resim 4.101 Gül (*Rosa spp.*) -1

Resim 4.102 Gül (*Rosa* spp.) -2

Bilimsel adı: *Rubus canescens* DC. var. *canescens* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1075)

Bitkinin yerel adı: Böğürtlen, Çalı dudu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Çoban kösteği

Araştırma alanı: Yakasinek beldesi (Sultandağı ilçesi), Koçbeyli köyü, Seyircek dağı, Karamık beldesi

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Meyvesi yenir.
- Kaynatılarak reçeli yapılmaktadır.
- Yapraklarının kaynatılmasıyla elde edilen çay boğaz ağrılarına karşı içilmektedir.
- Yaprakları kaynatılarak hazırlanan gargara ağız yaralarına karşı kullanılmaktadır.
- Kökleri kaynatılıp basura karşı ve böbrek taşıyla kumlarını dökmek için içilmektedir.
- Kökleri kaynatılarak on beşer gün erkek ve kadın birer bardak suyunu içerek çocuğu olmayanlara karşı kullanılmaktadır.

- 9 gram böğürtlen filizi küçük dil şişmelerinde kullanılmaktadır.
- Meyvesi gözler için faydalıdır.

Resim 4.103 Çalidudu, Böğürtlen (*Rubus canescens* var. *canescens*)

4.37 Familya: SALICACEAE

Bilimsel adı: *Populus nigra* L. subsp. *nigra* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1064)

Bitkinin yerel adı: Kavak

Ülkemizde bilinen ad (lar): Karakavak

Araştırma alanı: Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü (Çay ilçesi), Karamık beldesi, Derekarabağ köyü (Bolvadin ilçesi), Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Değirmendere köyü, Çayıryazı köyü (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Diğer

Kullanılma şekli: Araştırılan köylerde dere içlerinde yaygın olarak yetiştirilen bu kavakların gövdesinden vişne ve kiraz gibi meyvelerin toplanmasında kullanılan uzun merdivenler yapılır.

Resim 4.104 Kavak (*Populus nigra* subsp. *nigra*)

4.38 Familya: SCROPHULARIACEAE

Bilimsel adı: *Digitalis ferruginea* L. subsp. *ferruginea* (Herb. No: GÜRBÜZ, 1086)

Bitkinin yerel adı: Yüksük otu

Ülkemizde bilinen ad (lar)ı: Yüksük otu

Araştırma alanı: Afyonkarahisar Sultandağı Yakasinek Vadisi 1300 m

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Yaprakları kurutularak kullanılmaktadır.
- Kalp ilacı yapılmaktadır.
- Nefes darlığı için kullanılmaktadır.
- Yalnız fazla yüksük otu zehirli etki yapabilir ve tansiyonu yükseltebilir.
- Kişide idrarın artmasını sağlar.

- Yöre halkı tarafından çok fazla kullanılmamakla birlikte doktor kontrolünde kullanılmaktadır.

Resim 4.105 Yüksük otu (*Digitalis ferruginea* subsp. *ferruginea*)

Bilimsel adı: *Verbascum* spp. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1078)

Bitkinin yerel adı: Öküz kuyruğu, Sığırkuyruğu

Ülkemizde bilinen ad (lar): Sığırkuyruğu

Araştırma alanı: Sultandağları Yakasinek beldesi Manastır Düzlüğü Mevkii 1400 m, Karamık beldesi (Çay ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı

Kullanılma şekli:

- Bitkinin kurutulmuş çiçeklerinden çay içilir.
- Balgam söktürücü ve şeker hastalığına karşı çiçekleri olduğu gibi yenilmekte ve çayı içilmektedir.

Resim 4.106 Öküz kuyruğu, Sığırkuyruğu (*Verbascum* sp.)

4.39 Familya: SOLANACEAE

Bilimsel adı: *Solanum tuberosum* L. * (Herb. No: GÜRBÜZ, 1094)

Bitkinin yerel adı: Pate, Kumpil, Patates

Ülkemizde bilinen ad (lar): Patates

Araştırma alanı: Bolvadin, Çay, Sultandağı tüm belde ve köylerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Haşlanan patates yöresel ekmeğin (köy ekmeği) hamuruna katılmaktadır.
- Yöresel börek olan bükmenin mercimeğe alternatif olarak iç harcını oluşturmaktadır.
- Ezilerek püre haline getirilen lapa gazlı bez üzerine konularak ağrıyan bölgedeki şişliklerin üzerine sarılmaktadır.

- Gz yanmasına karşı da kullanılmaktadır. Kaynak makinasının ışığının sebep olduğu göz hasarlarında kullanılmaktadır.

Resim 4.107 Pate, Kumpil, Patates (*Solanum tuberosum*)-1 (Görüntüleyen Mert KARAAğAÇLIOğLU)

Resim 4.108 Pate, Kumpil, Patates (*Solanum tuberosum*)-2 (Görüntüleyen Mert KARAAğAÇLIOğLU)

Resim 4.109 Pate, Kumpil, Patates (*Solanum tuberosum*)-3 (Görüntüleyen Mert KARAAĞAÇLIOĞLU)

Resim 4.110 Pate, Kumpil, Patates (*Solanum tuberosum*)-4 (Görüntüleyen Mert KARAAĞAÇLIOĞLU)

Resim 4.111 Pate, Kumpil, Patates (*Solanum tuberosum*)-5 (Görüntüleyen Mert KARAAĞAÇLIOĞLU)

Resim 4.112 Pate, Kumpil, Patates (*Solanum tuberosum*)-6 (Görüntüleyen Mert KARAAĞAÇLIOĞLU)

4.40 Familya: TYPHACEAE

Bilimsel adı: *Typha angustifolia* L. (Herb. No: GÜRBÜZ, 1034)

Bitkinin yerel adı: Hasır otu, Kamış, Gamiş, Has otu, Kindıra, Tozak

Ülkemizde bilinen ad (lar): Saz

Araştırma alanı: Eber gölü alanı (Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçeleri sınırları içinde), Karamık gölü alanı (Çay ilçesine bağlı)

Kullanma amacı: Gıda, tıbbi maksatlı, diğer (hasır yapımı)

Resim 4.113 Hasır otu, Kamış, Gamiş, Has otu, Kindıra, Tozak (*Typha angustifolia*)

TYPHACEAE Familyasına ait *Typha angustifolia* L. (Hasır otu)' nın Kullanıma Hazır Hale Getirilme Aşamaları

Yine Haziran ve Eylül ayları arasında hasır otu için gölün kıyılarına ve bataklık kesimlerine gidilerek biçim yapılır. Düz arazilere serilerek kurutulur. Kurutulmuş hasır

otu bitkisinin özü çıkarılarak ip haline dönüştürülür. Bu ipler dokuma tezgahında birbirine paralel şekilde bağlanır ve hasır örme işlemine hazır hale getirilir.

Kullanılma şekli:

- Bitkinin köklerinden nişasta oluşturulur ve şurup yapılır.
- Dekoksiyon yöntemi ile suyu içilir, idrar söktürücü özelliği vardır. 3-4 hafta kullanıldığında ve günde 1 fincan tüketildiğinde idrar söktürücü özelliği ifade edilmektedir. İnfüzyon yöntemi ile de ateş düşürücü olarak kullanılır. Susuzluğu da giderdiği belirtilmektedir.
- Cenazelerin gömülme aşamasında korunak yapmak için sağ tarafı hasır ile kaplanır. Ayrıca tabanı beton olan evlerin içine halının altına serilerek sıcak tutulması amacı ile kullanılır.

4.41 Familya: URTICACEAE

Bilimsel adı: *Urtica dioica* L. **subsp. dioica** (Herb. No: GÜRBÜZ, 1022)

Bitkinin yerel adı: Istırgan, Isırgan

Ülkemizde bilinen ad (lar): Isırgan

Araştırma alanı: Değirmendere köyü, Çayırpınar köyü, Cumhuriyet köyü, Akkonak köyü, Pazarağaç beldesi, Deresine köyü, Eber köyü, Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık beldesi, Bolvadin merkez Şihlar mahallesi, Büyükkarabağ beldesi (Bolvadin ilçesi), Derekarabağ köyü, Yörükkaracaören köyü (Bolvadin ilçesi), Sultandağları Yakasinek beldesi, Manastır Düzlüğü Mevkii, Dereçine beldesi, Yenikarabağ köyü (Sultandağı ilçesi)

Kullanma amacı: Tıbbi maksatlı, gıda

Kullanılma şekli:

- Genç gövde ve kıyılan yapraklar, tuz, biber, kıyılmış soğan ve yağ ile karıştırılarak iç harcı hazırlanır. Hazırlanan iç harcı oklava ile açılan hamurun yarısına yayılarak üzeri diğer yarısı ile kapatılır. Tavada ya da sacda pişirilerek börek haline getirilmektedir.

- Genç yaprakları ve gövdesi sırt ağrısı ve romatizma olan bölgeye ağrıları gidermek amacıyla sürülmektedir. Bunun için bitki suda kaynatılarak lapası yapılır. Bu lapa ağrıyan bölgeye sarılmaktadır.
- Yaprakları şeker hastalığının tedavisinde kaynatılarak içilmektedir.
- 4 gram ısırgan tohumu balla karıştırıp birer bardak aç karnına içilerek kanser tedavisinde kullanılmaktadır.
- Kaynamış suyun içine atılan ısırganla 20 dakika kadar oturma banyosu yapılarak hemoroit (basur) tedavisinde kullanılmaktadır.
- Papatya suyu ile birlikte içildiğinde ödem sökücü etkisi vardır.

Resim 4.114 Isırgan otu, İstirgan, Isırgan (*Urtica dioica* subsp. *dioica*)

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

5.1 Tartışma

Araştırma alanımıza benzer yapılan çalışmalar karşılaştırılmıştır. Alfabetik sıraya göre verilen taksonların sırasıyla, diğer çalışmalarla benzerlik ve farklılıkları karşılaştırılmıştır. Çalışma bölgesinde bazı bitkilerin yerel adlarının ilçelerde, beldelerde ve köylerde farklılık gösterdiği gözlenmiştir.

Artemisia campestris bitkisinin yöresel ismi “kır süpürgesi” olarak söylenmiştir. Yakasinek Beldesinde “yavşan otu” olarak adlandırılmaktadır. Bu bitki sütsüz halindedir ve “yavşancılık” olarak adlandırılırken, başka bir familyadan olan **Teucrium polium subsp. polium** bitkisi de farklı kullanımlarda olduğu halde yörede “Yavşancıl” olarak adlandırılmaktadır. Konya ilinde “pelin out, acı yavşan” olarak kayıtlara geçmiştir (Oral 2007).

Berberis crataegina bitkisinin yöresel ismi “Karamuk, Karamık çalısı” olarak söylenmiştir. Çayıryazı köyünde “Karavık”, Değirmendere köyünde “garamık, garavık”, Akkonak köyünde “diken üzümü” olarak isimlendirilmiştir. Güdül (Ankara) ve çevresinde “Kadıntuzluğu”, Konya ilinde “karamık ağacı”, Kadınhanı ilçesinde “karamık” denilmektedir (Elçi ve Erik 2006, Oral 2007, Keskin 2011). Meyve ve yaprakları gıdada; kökünden yapılan çay kıl kurdu tedavisinde kullanılır (Keskin 2011).

Beta trigyna bitkisinin yöresel ismi “kır ispanağı” olarak söylenmiştir. Çay ilçesine bağlı Çayıryazı ve Değirmendere köylerinde “yoz ispanak” olarak isimlendirilmektedir. Bunun yanında Kars'ta “kır pazısı”, Erzurum'da “kızılca”, Denizli'ye bağlı Acıpayam'da “kızılacak”, yine Denizli'ye bağlı Azdavay'da “tarla pancarı” şeklinde farklı yöresel isimler almışlardır (Şimşek vd. 2004, Ertuğ vd. 2003, Vural 2008, Kargıoğlu 2010).

Cistus laurifolius bitkisinin yerel adı “pınar” olarak kayıtlara geçmiştir. Muğla ve çevresinde “ıldan, ildon”, Marmaris (Muğla) yöresinde “pamukluk, pamuklu”, Doğanhisar (Konya) yöresinde “tavşancıl”, Pamukkale (Denizli) yöresinde “davşan otu” olarak kayıt altına alınmıştır (Ertuğ 2004, Gürdal 2010, Oral 2007, Ertuğ vd. 2003). Denizli ilçelerinde, yaprakları ishal durdurucu olarak kullanılmaktadır (Ertuğ vd. 2003).

Convolvulus arvensis bitkisinin yerel adı “bağla, sarmaşık” olarak kayıtlara geçmiştir. Konya’da “Mamıza”, Ankara’ da “hamıza” olarak kayıt altına alınmıştır (Oral 2007, Elçi ve Erik 2006).

Crataegus monogyna subsp. monogyna bitkinin yöresel ismi “Öküzgötü, Kızılıcak” olarak kayıtlara geçmiştir. Ayrıca ***Rosa canina*** bitkisine de “Öküzgötü” denilmektedir. Türkiye’de “yemişen” olarak bilinen ***Crataegus monogyna subsp. monogyna*** bitkisine aynı zamanda araştırma alanında “alıç” da demektedirler. Buldan (Denizli) yöresinde “alıç” olarak, Kadınhanı ilçesinde “kırmızı alıç, kızılıcak” olarak söylenmiştir (Ertuğ vd. 2003, Keskin 2011). Bitkinin yörede meyvelerinden elde edilen çayı, soğuk algınlığına karşı kullanılmıştır.

Helichrysum plicatum subsp. Plicatum bitkinin yöresel adı “Altın otu, Altın ve Ölmez çiçek” olarak kayıt altına alınmıştır. Konya ilinde “Mantuvar otu” olarak kayıt altına alınmıştır (Oral 2007). Kadınhanı ilçesinde yaprak, kök ve çiçekleri şeker hastalığı için kullanılmıştır (Oral 2007).

Origanum sipyleum bitkisinin yerel adı “Çay otu, Morca, Sümbüllü çay” olarak kayıtlara geçmiştir. Yakasinek Beldesinde “mor mercan” olarak adlandırılmaktadır. Balıkesir’de “Bayır çayı”, Ankara’da “Güvey otu” olarak isimlendirilmiştir (Onar 2006, Elçi ve Erik 2006). Aynı zamanda araştırma alanlarında ***Origanum vulgare subsp. hirtum*** bitkisine de “Çay otu, dağ çayı, kır çayı” denilmektedir. ***Sideritis phrygia*** türü de “Çay otu, Ulama otu, Kırkboğum” olarak kayıt altına alınmıştır.

Phragmites australis bitkisinin yerel adı “Su kamışı, Kindıra, Gındıra, Tifalo, Tufale, Kindıratuğ” olarak kayıtlara geçmiştir. Yöre insanı, tıbbi kullanımları olarak “Hasır otu” olarak bilinen ***Typha angustifolia*** bitkisini idrar söktürücü, ateş düşürücü ve susuzluğu giderici olarak kullanmaktadır. Diğer kullanımları ile bitki; yerel insanların ekonomik olarak kalkınmasını da sağlamaktadır. Özellikle sadece bu yörede hasır üreterek, binaların dış kısmına mantolama yapılmaktadır. Böylece strofor yerine kamış kullanılmaktadır. Daha kuvvetli ısı yalıtımı sağladığı bildirilmiştir. Oluşturulan ürünler Almanya ve Belçika gibi ülkelere ihraç edilerek kullanıma kazandırılmasının yanısıra ekonomik gelir elde edilmektedir. ***Phragmites australis*** dünyada da yaygın bulunmakta ve Afyonkarahisar ‘daki kullanımlarından farklı etnobotanik kullanımları mevcuttur. Bunlardan bazıları; Boulos (1983)’ e göre, saç problemlerinde kullanılmaktadır. Ayrıca güvercinlerin bileşimini sağlamak için kullanılan bitki olduğu ifade edilmiştir (Belda *et al.* 2013). Yine başka bir çalışmada ise gölet ve midye yetiştiriciliğinde kullanıldığı bildirilmiştir (Savo *et al.* 2013).

Plantago lanceolata bitkisinin yerel adı “Sinir otu, Kırk sinir otu, Yılan otu, İlan otu, Sinirli yaprak, Siğlek otu, Siğil otu” olarak kayıtlara geçmiştir. Buldan (Denizli) ilçesinde “kırk damar otu”, Burdur ilinde “toklu başı, sinir otu, bağ yaprağı”, Konya ilinde “bağcı yaprağı”, Bandırma (Balıkesir) ilçesinde “damarlı ot, sinirli ot”, Kadınhanı (Konya) ilçesinde “yara otu” olarak farklı şekillerde isimlendirilmiştir (Ertuğ vd. 2003, Özçelik ve Balabanlı 2006, Oral 2007, Onar 2006, Keskin 2011). Yörede bitkinin yaprakları, siğil ve çıban tedavisinde kullanılmaktadır. Bandırma (Balıkesir) ilçesinde çiçek ve yaprakları; mide hastalıklarında, Kadınhanı (Konya) ilçesinde yaprakları; akciğer hastalıklarında kullanılmaktadır (Onar 2006, Keskin 2011). Ayrıca ***Plantago major subsp. intermedia*** bitkisinin de yerel adı “Sinirli yaprak” olarak kayıt edilmiştir. ***Plantago lanceolata*** ile aynı kullanıma sahiptir.

Pyrus elaeagnifolia subsp. elaeagnifolia bitkisinin yerel adı “Ahlat, Yaban armudu, Ahlap” olarak söylenmiştir. Bandırma (Balıkesir) ilçesinde “ahlat”, Kadınhanı (Konya) ilçesinde “Yaban armudu, Dağ armudu” olarak isimlendirilmiştir (Onar 2006, Keskin

2011). Yörede bitkinin yaprakları tansiyonu dengelemek için kullanılmaktadır. Bandırma (Balıkesir) yöresinde kök hariç bitki kısımları, öksürük tedavisinde; Kadınhanı (Konya) ilçesinde meyveleri, ishale karşı tedavide kullanılmıştır (Onar 2006, Keskin 2011).

Scorzonera cana var. cana bitkisinin yöresel adı “tekesakalı” olarak söylenmiştir. Derekarabağ köyünde “büyük telli”, Büyükkarabağ Beldesinde “tekecan”, Karamık alanı köyleri civarında “dedesakalı”, “dedemin sakalı”, “dedem sakalı” olarak isimlendirilmiştir. Yine Konya ilinde “dedesakalı” olarak isimlendirilmiştir (Oral 2007).

Urtica dioica subsp. dioica bitkisinin yerel adı “Isırgan otu, İstırgan, Isırgan” olarak söylenmiştir. Bandırma (Balıkesir) ilçesinde “ısırgan”, Bodrum (Muğla) ilçesinde “dalan”, Buldan (Denizli) ilçesinde “dal diken, çakır otu, çakırdikeni”, Güdül (Ankara) ilçesinde “Cızlağan”, Konya ilinde “ısırgan” olarak isimlendirilmiştir (Onar 2006, Ertuğ 2004, Ertuğ vd. 2003, Elçi ve Erik 2006, Keskin 2011). Yaprakları sırt ağrısı, romatizma, şeker hastalığı, kanser tedavisinde, astım (nefes darlığı) için ve hemoroit (basur) tedavisinde kullanılmaktadır. Bandırma (Balıkesir) ilçesinde tüm bitki; kanser, romatizma, idrar yolları, kadın hastalıkları, bağırsak, mide hastalıkları tedavisinde, Bodrum (Muğla) ilçesinde; ağrı kesici, romatizma hastalıklarında, Burdur ilçesinde; bağırsak ağrıları, öksürük, soğuk algınlığı, sancı tedavisinde, Güdül (Ankara) ilçesinde kanser hastalığında, Konya ilinde; şeker hastalığı tedavisinde kullanılmıştır (Onar 2006, Ertuğ 2004, Özçelik ve Balabanlı 2006, Elçi ve Erik 2006, Keskin 2011).

5.2 Sonuç

Bu çalışmada Afyonkarahisar iline bağlı Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçe merkezleri ve köylerinde yayılış gösteren ve yerel halk tarafından kullanılan bitkiler toplanarak etnobotanik kullanımlarına yönelik bilgiler alınmıştır. Araştırmalar sırasında bitkileri en iyi tanıyan kimselerin dağ köylerinde yaşayan ve çobanlık yapanlardan olduğu görülmüştür.

Araştırma alanında bilgi alınan 49 kişiden 26'sı (%53) kadın, 23'ü (%47) erkektir. Yine 49 kişinin 13'ü (%27) okuryazar, 5'i (%10) okuryazar değil, 24'ü (%49) ilkokul, 6'sı (%12) lise, 1'i (%2) üniversite mezunudur (Çizelge 3.1). Kadınların erkeklere göre daha fazla bilgiye sahip olduğu belirlenmiştir. 80 üstü yaşındaki insanlardan unutkanlığa ve yaşın ilerlemesine bağlı olarak doğru bilgi alınamama endişesiyle genelde 40 ve 75 yaş arası kişilerden bilgi alınmaya çalışılmıştır. 30 yaşın altındaki kişilerde doğal bitkilere ilginin azaldığı belirlenmiştir.

Bazı bitki türlerinin köyden köye farklılık gösterdiği gözlenmiştir. Aşağıda alfabetik sıraya uygun şekilde örnekleri verilmiştir:

Achillea arabica ile ***Achillea millefolium subsp. millefolium*** bitkilerinin çiçekleri farklı görüntülerde olmasına karşın her ikisine de "Ayvadene" denilmektedir. Her iki taksonun da tıbbi olarak kullanımları aynıdır. ***Achillea millefolium subsp. millefolium*** Yakasinek Beldesi'nde de, Türkiye'de bilinen adı olan "civanperçemi" adıyla isimlendirilmektedir. Yine aynı bitkiye Çayır yazı köyünde "aşilya", Değirmendere köyünde ise "ayvadana" denilmektedir. Yine ***Achillea teretifolia*** "Beyaz civanperçemi" olarak isimlendirilirken, Bolvadin merkez Şıhlar Mahallesi'nde "meryem otu", Derekarabağ köyü ve Büyükkarabağ Beldesinde "yara otu" olarak isimlendirilmektedir.

Centaurea solstitialis subsp. solstitialis bitkisinin yerel adı "zerdal" olarak kayıtlara geçmiştir. Çayır yazı ve Değirmendere köylerinde "zerdali kafası", Bolvadin içinde

“zerdel diken”, Derekarabağ köyü ve Büyükkarabağ Beldesinde ise “ızgın otu” olarak isimlendirilmektedir.

Chondrilla juncea bitkisinin yerel adı “karakavuk” olarak kayıt altına alınmıştır. Taze ve çiçeksizine Büyükkarabağ Beldesi (Bolvadin İlçesi) ve Derekarabağ köyü’nde “çitlik”, olgunlaşmışına “sakızlık” denilmektedir. Karamık alanı civarındaki köylerde “çengel otu”, “çengel sakızı” olarak isimlendirilmektedir.

Cichorium intybus bitkisine “acı güneş” denilmektedir. Çayıryazı köyünde “acı güneş”, Değirmendere köyünde ise “çiftlik otu” olarak isimlendirilmektedir. **Lactuca serriola** bitkisi de normalde “acı marul” olarak kayıt altına alınırken, Karamık alanındaki köylerde de “acı güneş”, “güneş”, Bolvadin içi, Derekarabağ köyü ve Büyükkarabağ Beldesinde “acı güneş” olarak isimlendirilmektedir. Yine **Lactuca serriola** bitkisinin yerel adı Bolvadin merkezde “acı marul” olarak kayıt altına alınmıştır. Aydoğmuş köyünde ise “eşek marulu” olarak adlandırılmaktadır. **Sonchus asper subsp. Glaucescens** bitkisi de Karamık alanı köyleri civarında “eşek marulu” ismiyle kullanılmaktadır. Değirmendere köyü ve Çayıryazı köyünde “dağ marulu” olarak isimlendirilmiştir.

Arum elongatum bitkisinin yerel adı “yılan bıçağı” olarak kayıt altına alınmıştır. Çay ilçesine bağlı Koçbeyli köyünde “yılan yaprağı”, Armutlu köyünde “yılan otu”, Aydoğmuş köyünde “ılan otu”, Karamık Beldesinde ise “yılan ebeleş” olarak isimlendirilmektedir. Bitkinin bu köylerdeki kullanım şekli aynıdır.

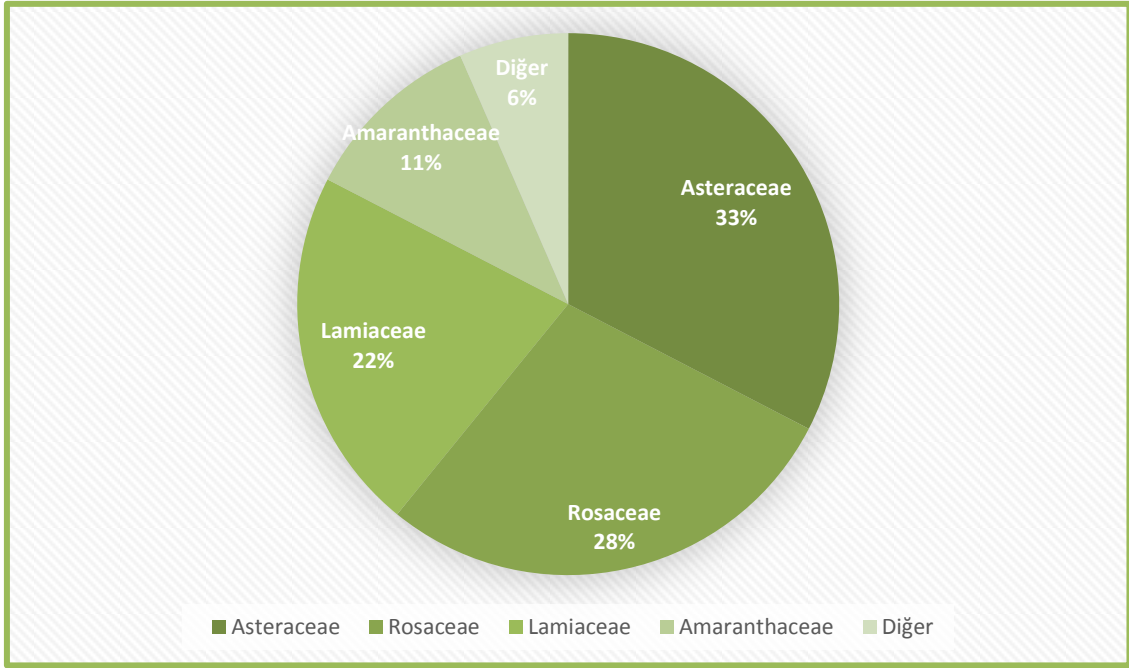
Peganum harmala bitkisinin yerel adı “üzerlik, nazar otu” olarak kayıtlara geçmiştir. Yeşil haline “ilerzik otu” denilmektedir. Derekarabağ Köyü (Bolvadin İlçesi), Yörükkaracaören Köyü (Bolvadin İlçesi), Büyükkarabağ Beldesi (Bolvadin İlçesi), Bolvadin Merkezde, “piren otu” denilmektedir. Çayıryazı köyü (Çay ilçesi), Değirmendere köyünde ise “piren” olarak isimlendirilir. Kullanım şekilleri tüm yörelerde aynıdır.

Rumex crispus bitkisine Büyükkarabağ Beldesinde, “evelek otu” denirken, Derekarabağ Köyünde, ***Rumex patientia*** bitkisine “evelek otu” denilmektedir. Yine ***Rumex crispus*** ve ***Rumex patientia*** bitkilerinin her ikisine birden Karamık alanı civarındaki köylerde “İlibada” denilmektedir. Çayır yazı köyü ve Değirmendere köylerinde ***Rumex crispus*** bitkisine “şabla” denilmektedir. ***Rumex crispus*** bitkisi sadece gıda olarak kullanımı varken, ***Rumex patientia*** gıda olarak kullanımının yanında tıbbi maksatlı olarak da kullanılmaktadır. ***Rumex scutatus*** bitkisine Çayır yazı köyünde “beçen kulağı” ve Değirmendere köyünde “yalancı ekşimen”, Derekarabağ Köyünde “eşimen”, Yörükkaracaören Köyünde “eşiman, eşi ekmek”, Armutlu köyü, Aydoğmuş köyü, Koçbeyli köyü, Karamık Beldesi yörelerinde “Ekşikulak, Kuzukulağı” denilmektedir.

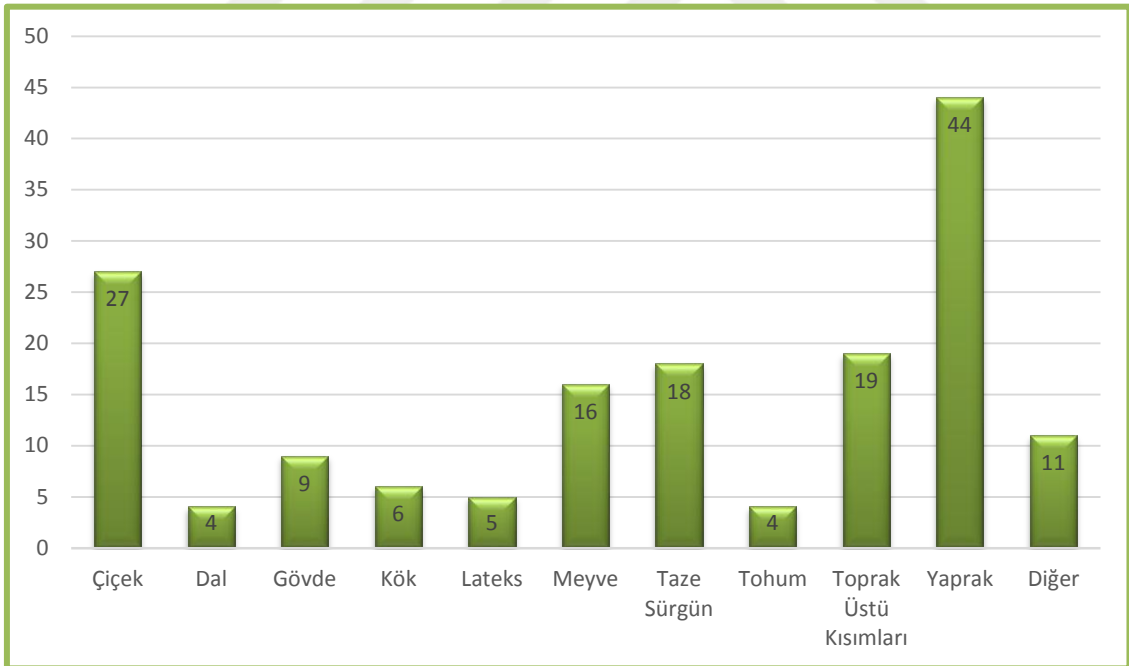
Sinapis arvensis bitkisinin yöresel ismi “hardal” olarak kayıtlara geçmiştir. ***Sisymbrium altissimum*** bitkisine de Çayır yazı köyüne “hardalı”, Büyükkarabağ Beldesi (Bolvadin İlçesi) ve Derekarabağ köyünde “hardal otu” denilmektedir. Değirmendere köyünde “yalancı turp otu”, Aydoğmuş köyünde “turp otu” olarak söylenmektedir. ***Sinapis arvensis***, ***Sisymbrium altissimum*** bitkisinden farklı olarak tıbbi amaçlı kullanılmaktadır.

Tragopogon latifolius var. angustifolius bitkisi de “yemlik” olarak kayıt altına alınmıştır. Yalnız Değirmendere köyünde “tekesakalı” olarak adlandırılmaktadır. Karamık alanı civarındaki köylerde” kuş yemliğı” de denilmektedir. ***Scorzonera cana var. cana*** bitkisinden farkı sadece gıda olarak kullanılmasıdır. Ama ***Scorzonera cana var. cana*** bitkisi tıbbi maksatlı olarak ***Tragopogon latifolius var. angustifolius*** bitkisinden ayrılmaktadır.

Araştırma alanında çoğunluğu doğal olarak yetişen ve yöre halkı tarafından gıda, tedavi maksatlı, hayvan yemi, baharat, el sanatları vb. diğer amaçlar için 41 familyaya ait 95 bitki türünün kullanımı tespit edilmiştir. Bu bitki türlerinin en zengin ilk 4 familyası Şekil 5.1’de verilmiştir. Bitki türlerinin farklı kullanımları için bitkinin farklı organlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bitkilerin kullanım kısımları ve sayıları Şekil 5.2’de verilmiştir. Kullanım oranı az olan organlar diğer kısım olarak belirtilmiştir.

Şekil 5.1 Tür sayısı çok olan ilk 4 familya.

Şekil 5.2 Bitkilerin kullanım kısmı ve sayıları.

Toplanan bitkilerin familyalara göre dağılımları şöyledir; Asteraceae (15), Rosaceae (13), Lamiaceae (10), Amaranthaceae (5), Brassicaceae (3), Malvaceae (3), Papaveraceae (3), Polygonaceae (3), Ranunculaceae (3), Boraginaceae (2), Caryophyllaceae (2), Fabaceae (2), Plantaginaceae (2), Scrophulariaceae (2), Amaryllidaceae (1), Apiaceae (1), Araceae (1), Asparagaceae (1), Berberidaceae (1), Celastraceae (1), Cistaceae (1), Convolvulaceae (1), Cucurbitaceae (1), Cyperaceae (1), Euphorbiaceae (1), Equisetaceae (1), Geraniaceae (1), Hypericaceae (1), Iridaceae (1), Moraceae (1), Nitrariaceae (1), Orobanchaceae (1), Pinaceae (1), Plumbaginaceae (1), Poaceae (1), Portulacaceae (1), Primulaceae (1), Salicaceae (1), Solanaceae (1), Typhaceae (1), Urticaceae (1).

Afyonkarahisar iline bağlı Bolvadin, Çay, Sultandağı ilçe merkezleri ve köylerinde yayılış gösteren ve yerel halkın kullandığı 41 familyanın 95 taksonun kullanma alanı ve toplam kullanma sayıları aşağıda verilirken (Çizelge 5.1); yine bu 95 bitki taksonunun alfabetik sıraya göre familya isimleri, Latince isimleri, yöresel isimleri, genel isimleri, kullanma amacı ve kısmı aşağıda verilmiştir (Çizelge 5.2).

Çizelge 5.1 Familyaların kullanma alanları ve kullanma sayıları.

Toplam	Hayvan	İnsan	Gıda	Baharat	Hayvan	Diğer	Toplam
Takson	Hastalıkları	Hastalıkları			Yemi		Kullanma
	Tedavisi	Tedavisi					
95	3	67	48	6	10	17	151

Çizelge 5.3'de 48 bitki türünün gıda amaçlı kullanımları yerel ve genel isimleriyle birlikte gösterilmiştir. Baharat bitkilerinin çoğu Lamiaceae familyasındandır. Bitkilerin yaprak ve tohumları genellikle baharat halinde tüketilmektedir. Baharat kullanımı olan 10 bitki türü Çizelge 5.4'de gösterilmiştir. Çizelge 5.5'de yem kullanımları verilmiştir. Çizelge 5.6'da hayvan hastalıklarında kullanımları verilmiştir. Farklı amaçlar için Çizelge 5.7'de ev malzemeleri, Çizelge 5.8'de süs olarak ve Çizelge 5.9'da ise ticari maksatlı kullanılan bitki türleri gösterilmiştir.

Bu çalışma sonucunda; Afyonkarahisar iline bağlı Bolvadin, ay, Sultandağı ile çevresinde 2014-2018 yıllarında gerçekleştirilen etnobotanik tarama çalışmalarında, yörede yetişen doğal bitkilerin listesi, Türkçe isimleri ve bitkilerin halk tarafından geleneksel kullanımları tespit edilmiştir.

Yapılan bu alışma Afyonkarahisar ilinin Bolvadin, ay, Sultandağı ilçelerinde yaşayan halkın kullandığı, doğal yetişen bitkilerin yöresel ve bilimsel adlarının ortaya çıkarılması ve kayıt altına alınması için kaynak bir çalışma olmuştur. Tıbbi olarak hastalıklarda bitki takviyesi ile yöredeki halk tarafından geleneksel olarak kullanılan bu bitkiler tespit edilip, kayıt altına alınarak elde edilen bilgiler sonraki kuşaklara ışık tutacağı ve tıbbi alanda yeni çalışmalara değer katacağı düşüncesiyle gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmayla; halk tarafından kullanılan doğal yetişen tıbbi amaçlı bitkiler tespit edilerek topluma kazandırılmak istenmiştir. Günümüzde insanların karşılaştığı sağlık problemleri çözülememekte, insanlar dertlerine are bulmak için bitkilere yönelmekte ve doğal bitkileri kullanarak dertlerine are aramaktadırlar. Yaptığımız alışma insanların bu beklentisine ışık tutmuştur. Bu ve buna benzer çalışmaların devamı sürdürülerek bitkilerin daha kapsamlı şekilde etken maddeleri ve analizlerinin de ayrıntılı şekilde yapılması bu çalışmanın akabindeki çalışmalarda önerilebilir.

Çizelge 5.2 Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
AMARANTHACEAE	<i>Amaranthus retroflexus</i>	Kızılback, Hışır, Paşapancarı	Tilkikuyruğu, Hoşkuran	Yiyecek	Yaprak	–
AMARANTHACEAE	<i>Bassia scoparia</i>	Süpürge otu	Ateş topu	Diğer (Ev malzemeleri)	Dal	–
AMARANTHACEAE	<i>Beta vulgaris var. condivita</i>	Mancar, Mıncır	Kırmızı pancar	Yiyecek, İnsan sağlığı	Gövde, Kök	–
AMARANTHACEAE	<i>Beta trigyna</i>	Kır ispanağı, Yoz ıspanak	Yabani pancar	Yiyecek, İnsan sağlığı	Yaprak	–
AMARANTHACEAE	<i>Chenopodium album subsp. album</i>	Adcalı	Aksirken	Yiyecek, İnsan sağlığı	Yaprak	–
AMARYLLIDACEAE	<i>Allium scorodoprasum subsp. rotundum</i>	Kır soğanı	Deli pırasa, İt soğanı	Yiyecek	Toprak üstü kısımları	–
APIACEAE	<i>Coriandrum sativum</i>	Kişniş	Kişniş	Yiyecek, Baharat, İnsan sağlığı	Kök, Gövde, Yaprak	–
ARACEAE	<i>Arum elongatum</i>	Yılan bıçağı, Yılan otu, İlan otu, Yılan yaprağı	Yılanekmeği, Yılanbıçağı, Yılanyastığı	Yiyecek, İnsan sağlığı	Yaprak	–
ASPARAGACEAE	<i>Muscari neglectum</i>	Dağ sümbülü	Sümbül, Arap sümbülü, Morbaş	İnsan sağlığı	Kök, Toprak üstü kısımları, Lateks	–

Çizelge 5.2 (devamı) Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
ASTERACEAE	<i>Achillea arabica</i>	Ayva denesi, Ayvadene	Sarı civanperçemi, Hanzabel, Pire otu	İnsan sağlığı	Çiçek	_
ASTERACEAE	<i>Achillea millefolium</i> subsp. <i>millefolium</i>	Ayva denesi, Ayvadene, Aşilya, Ayvadana	Civanperçemi	İnsan sağlığı	Tohum, Çiçek	_
ASTERACEAE	<i>Achillea teretifolia</i>	Yara otu, Meryem otu	Beyaz civanperçemi	İnsan sağlığı, Diğer	Dal, Çiçek	LC
ASTERACEAE	<i>Anthemis wallii</i>	Papatya, Bubaşça, Akbaş	Burdur papatyası	Hayvan yemi, İnsan sağlığı, Diğer	Çiçek, Toprak üstü kısımları	CD
ASTERACEAE	<i>Artemisia campestris</i>	Kır süpürgesi, Yavşan otu, Yavşancılık	Kara yavşan	Diğer (Ev malzemeleri)	Toprak üstü kısmı	_
ASTERACEAE	<i>Centaurea solstitialis</i> subsp. <i>solstitialis</i>	Zerdal, Güllüdiken, Zerdal diken, Zerdali diken, Zerdali kafası, Izgın otu, Süpürge otu	Çakırdikeni	Yiyecek, İnsan sağlığı, Hayvan yemi, Diğer (Ev malzemeleri)	Yaprak, Çiçek	_
ASTERACEAE	<i>Cichorium intybus</i>	Acı güneş, Acı güneş, Çiftlik otu	Hindiba, Yabani hindiba	Yiyecek, İnsan sağlığı, Hayvan yemi	Yaprak	_

Çizelge 5.2 (devamı) Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
ASTERACEAE	<i>Chondrilla juncea</i>	Çitlik, Karakavuk, Garakavuk, Karakavik, Garagavik, Çengel otu, Çengel sakızı, Sakızlık	Karakavuk	Yiyecek, İnsan sağlığı, Hayvan yemi	Yaprak, Lateks	–
ASTERACEAE	<i>Cota tinctoria</i>	Papatya, Bubaşça	Boyacı papatyası	İnsan sağlığı	Çiçek	–
ASTERACEAE	<i>Helichrysum plicatum</i> subsp. <i>plicatum</i>	Altın otu, Altın çiçeği, Ölmez çiçek	Mantuvar	İnsan sağlığı	Çiçek	–
ASTERACEAE	<i>Lactuca serriola</i>	Acı marul, Eşek marulu, Has acı, Acı günek, Acı güneyik, Acı güneyi, Güneyik, Dilli tura, Tarla marul	Eşekhelvası, Acı marul, Eşek marulu	Yiyecek	Yaprak	–
ASTERACEAE	<i>Onopordum anatolicum</i>	Galgan, Kangal, Kangal otu, Karpal otu	Kangal	Yiyecek, İnsan sağlığı	Yaprak, Gövde	LC

Çizelge 5.2 (devamı) Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
ASTERACEAE	<i>Sonchus asper</i> subsp. <i>glaucescens</i>	Eşek marulu, Eşek gevreği	Gevirtlek, Eşek gevreği	İnsan sağlığı, Hayvan yemi	Toprak üstü kısımları, Yaprak	–
ASTERACEAE	<i>Scorzonera cana</i> var. <i>cana</i>	Teakesakalı, Yemlik, Dedesakalı, Büyük telli, Tekecan, Tekilcan, Kekilcan, Dedemin sakalı, Dedem sakalı	Yakı otu, Yemlik, Dedesakalı	Yiyecek, İnsan sağlığı	Taze sürgün, Yaprak, Lateks	–
ASTERACEAE	<i>Tragopogon latifolius</i> var. <i>angustifolius</i>	Yemlik, Teakesakalı, Kuş yemliği	Yemlik	Yiyecek	Yaprak	–
BERBERIDACEAE	<i>Berberis crataegina</i>	Karamuk, Karamık, Karamık çalısı, Karavık, Garamık, Garavık, Sarıçalı, Diken Üzüümü	Karamuk	Yiyecek, İnsan sağlığı	Taze sürgün, Meyve, Yaprak	–
BORAGINACEAE	<i>Anchusa hybrida</i>	Ballık otu, Ballık, Kuzu dili	Tatlıbaba	Yiyecek	Toprak üstü kısmı	–
BORAGINACEA	<i>Cyanus depressus</i>	Tay boncuğu, Gökgöz	Acımık, Gökbaş	Yiyecek	Gövde, Taze sürgün	–

Çizelge 5.2 (devamı) Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
BRASSICACEAE	<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Bicibici, Kız saçı, Cırnak, Kuş otu	Çobançantası, Kuşkuş otu	Yiyecek	Taze sürgün	–
BRASSICACEAE	<i>Sinapis arvensis</i>	Hardal	Hardal otu, Yabani hardal	Yiyecek, İnsan sağlığı	Taze sürgün	–
BRASSICACEAE	<i>Sisymbrium altissimum</i>	Hardalı, Hardal otu, turp otu, Yalancı turp otu	Ergelenotu	Yiyecek	Yaprak	–
CARYOPHYLLACEAE	<i>Agrostemma githago</i>	Sakızlık otu, Sakız otu	Buğday çiçeği, Buğday karamuğu, Karamuk, Katır çiçeği	İnsan sağlığı	Çiçek	–
CARYOPHYLLACEAE	<i>Silene dichotoma</i> subsp. <i>dichotoma</i>	Toklubaşı, Boz ot	Çatal nakıl	Yiyecek	Yaprak	–
CELASTRACEAE	<i>Euonymus latifolius</i> subsp. <i>latifolius</i>	Papaz külâhı	Papaz külâhı, İğâğacı	Hayvan yemi	Yaprak	–
CISTACEAE	<i>Cistus laurifolius</i>	Pinar	Karağan	İnsan sağlığı	Yaprak, Tohum, Kabuk	–
CONVOLVULACEAE	<i>Convolvulus arvensis</i>	Bağla, Sarmaşık	Tarla Sarmaşığı	Yiyecek	Taze sürgün	–

Çizelge 5.2 (devamı) Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
CUCURBITACEAE	<i>Ecballium elaterium</i>	Acı kavun	Eşek hıyarı	İnsan sağlığı	Kök	–
CYPERACEAE	<i>Schoenoplectus lacustris</i> subsp. <i>lacustris</i>	Zil, Semer otu	Semer otu	Diğer (Yastık yapımı, Büyükbaş hayvanların götürülmesinde)	Bitkinin tamamı	–
EUPHORBIACEAE	<i>Euphorbia kotschyana</i>	Sütleğen	Sütlüağı	Diğer, İnsan sağlığı	Lateks	–
EQUISETACEAE	<i>Equisetum ramosissimum</i>	At kuyruğu, Kındıra, Kırk kilitotu	Kırk kilitotu	İnsan sağlığı	Gövde	–
FABACEAE	<i>Astragalus microcephalus</i>	Geven	Anadolu kitresi	Hayvan yemi	Toprak üstü kısımları	LC
FABACEAE	<i>Vicia cracca</i> subsp. <i>stenophylla</i>	Bağla, Efek	Meşe fiği	Hayvan yemi, Yiyecek	Toprak üstü kısımları, Meyve	–
GERANIACEAE	<i>Erodium cicutarium</i> subsp. <i>cicutarium</i>	İnnelik, Karga dıdağı	İğnelik	Yiyecek	Taze sürgün	–
HYPERICACEAE	<i>Hypericum perforatum</i> subsp. <i>perforatum</i>	Sarı kantaron	Kantaron, Sarı kantaron Binbirdelik otu	İnsan sağlığı	Yaprak, Çiçek	–
IRIDACEAE	<i>Crocus chrysanthus</i>	Sarı çiğdem	Sarı çiğdem	Yiyecek	Kök	–

Çizelge 5.2 (devamı) Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
LAMIACEAE	<i>Marrubium globosum</i> subsp. <i>globosum</i>	Oğul otu, Calba	Bozca boğum	İnsan sağlığı	Yaprak	–
LAMIACEAE	<i>Mentha longifolia</i> subsp. <i>typhoides</i>	Su nanası, Aşnana, Yabani nane, Doğuma	Dere nanesi	İnsan sağlığı, Baharat	Yaprak	–
LAMIACEAE	<i>Origanum sipyleum</i>	Çay otu, Morca, Sümbüllü çay	Mor mercan	İnsan sağlığı	Yaprak, Çiçek	LC
LAMIACEAE	<i>Origanum vulgare</i> subsp. <i>hirtum</i>	Dağ çayı, Kır çayı, Çay otu	Kara mercan	İnsan sağlığı, Baharat	Yaprak, Çiçek	–
LAMIACEAE	<i>Satureja cuneifolia</i>	Kekik, Dağ kekiği	Kaya kekiği, Dağ kekiği	İnsan sağlığı, Baharat	Yaprak, Çiçek	–
LAMIACEAE	<i>Sideritis phrygia</i>	Çay otu, Ulama otu, Kırkboğum, Dağ çayı	Kızlançayı	İnsan sağlığı	Yaprak, Çiçek	CD
LAMIACEAE	<i>Teucrium chamaedrys</i> subsp. <i>chamaedrys</i>	Bodurmahmut, Sanciotu	Kısamahmut	İnsan sağlığı	Çiçek, Yaprak	–
LAMIACEAE	<i>Teucrium polium</i> subsp. <i>polium</i>	Yavşancıl, Acı ot	Acı yavşan	İnsan sağlığı	Toprak üstü kısımları	–
LAMIACEAE	<i>Thymus longicaulis</i> subsp. <i>chaubardii</i>	Kekik otu	Dağ kekiği, Aş kekiği	İnsan sağlığı, Baharat	Çiçek, Yaprak	NT

Çizelge 5.2 (devamı) Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
LAMIACEAE	<i>Thymus zygoides</i>	Mor kekik	Bodur kekiği, Dağ kekiği	Baharat	Çiçek, Yaprak	–
MALVACEAE	<i>Alcea biennis</i>	Hatmi, Hatmi çiçeği, Horoz çiçeği, Fatmagül çiçeği	Fatmaana gülü	İnsan sağlığı	Çiçek	–
MALVACEAE	<i>Malva neglecta</i>	Ebegümeci	Çoban çöreği, Küçük ebe gümeci	Yiyecek, İnsan sağlığı, Diğer	Toprak üstü kısımları, Yaprak	–
MALVACEAE	<i>Malva sylvestris</i>	Ebegümeci, Ebegömbeci	Ebegümeci, Büyük ebe gümeci	Yiyecek, İnsan sağlığı	Çiçek, Taze sürgün, Yaprak	–
MORACEAE	<i>Morus nigra</i>	Dut	Kara dut	Yiyecek, İnsan sağlığı, Hayvan sağlığı	Meyve	–
NITRARIACEAE	<i>Peganum harmala</i>	Üzerlik, İlerzik otu, Nazar otu, Piren, Piren otu	Üzerlik, İlezik, Nazar otu	İnsan sağlığı, Hayvan sağlığı, Diğer	Tohum, Meyve, Toprak üstü kısımları	–
OROBANCHACEAE	<i>Phelypaea coccinea</i>	Küpelik	Kardeşkanı, Kardaşkanı	Hayvan yemi	Toprak üstü kısımları	–
PAPAVERACEAE	<i>Glaucium leiocarpum</i>	Gelin eli	Gavurhaşhaşı	Yiyecek	Yaprak	–
PAPAVERACEAE	<i>Papaver rhoeas</i>	Gelincik	Gelincik	İnsan sağlığı	Çiçek	–

Çizelge 5.2 (devamı) Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
PAPAVERACEAE	<i>Papaver somniferum</i> var. <i>somniferum</i>	Afyon, Afyan, Haşhaş, Haşkeş, Haşgeş	Afyon çiçeği, Haşhaş	Yiyecek, İnsan sağlığı, Diğer (Ticari)	Tohum, Kapsül, Taze sürgün, Lateks, Yaprak	–
PINACEAE	<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i> var. <i>pallasiana</i>	Katran çamı, Garaçam	Kara çam	İnsan sağlığı, Hayvan sağlığı, Diğer (Boya)	Reçine, Dal, Gövde, Bitkinin öz kısmı, Dış kabuk, Yaprak, Taze sürgün	–
PLANTAGINACEAE	<i>Plantago lanceolata</i>	Sinir otu, Kırk sinir otu, Yılan otu, İlan otu, Sinirli yaprak, Siğlek otu	Damarlıca	İnsan sağlığı	Taze sürgün, Yaprak	–
PLANTAGINACEAE	<i>Plantago major</i> subsp. <i>intermedia</i>	Sinirli yaprak, Yılan ebeleş, Yılan yaprağı, Yılan çiçeği, Yılan otu	Yedidamarotu, Yilandili	İnsan sağlığı	Yaprak, Taze sürgün	–
PLUMBAGINACEAE	<i>Acantholimon acerosum</i> var. <i>brachystachyum</i>	Kar dikenli	Pişik geveni	Diğer (Süs amaçlı)	Çiçek	–

Çizelge 5.2 (devamı) Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
POACEAE	<i>Phragmites australis</i>	Su kamışı, Kındıra, Gındıra, Tifalo, Tufale, Kındıratuğ	Su kamışı	Hayvan barınağı, Olta yapımı, Isı yalıtımı, Ses yalıtımı, Göçmen kuşlara kuluçka yuvası, Çadır ve evlere çatı yapımı, Ticari	Bitkinin tamamı	–
POLYGONACEAE	<i>Rumex crispus</i>	İlibada, şabla, evelek otu	Efelek, Evelik	Yiyecek	Yaprak	–
POLYGONACEAE	<i>Rumex patientia</i>	Efelek, Büyük labada, İlibada, Evelek otu	Efelek, Evelik	İnsan sağlığı, Yiyecek	Yaprak	–
POLYGONACEAE	<i>Rumex scutatus</i>	Ekşimen, Eşimen, Eşiman, Eşi ekmek, Ekşikulak, Kuzukulağı, Beçen kulağı, Yalancı ekşimen	Ekşimen, Ekşikulak, Kuzukulağı	Yiyecek, İnsan sağlığı	Yaprak	–
PORTULACACEAE	<i>Portulaca oleracea</i>	Semizotu, temizlik otu	Semizotu	Yiyecek, İnsan sağlığı, Diğer	Tohum, Yaprak	–

Çizelge 5.2 (devamı) Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
PRIMULACEAE	<i>Primula vulgaris</i>	Kındıra otu, Mart çiçeği	Çuhaçiçeği	Yiyecek	Çiçek	–
RANUNCULACEAE	<i>Adonis aestivalis</i> subsp. <i>aestivalis</i>	Kandamlası	Kandamlası, Çinlalesi	İnsan sağlığı	Toprak üstü kısımları	–
RANUNCULACEAE	<i>Consolida orientalis</i> subsp. <i>orientalis</i>	Mor çiçek	Bahçe hezeranı, Hezeran, Mevzek otu	Diğer (Süs amaçlı)	Çiçek	–
RANUNCULACEAE	<i>Ranunculus ficaria</i> subsp. <i>ficariiformis</i>	Sarıçiçek, Gelin çiçeği, Düğün çiçeği, Mayıs çiçeği	Arpacık salebi	İnsan sağlığı	Çiçek	–
ROSACEAE	<i>Cerasus avium</i>	Kiraz	Vişne, Piç vişne, Kiraz	Yiyecek, İnsan sağlığı	Meyve, Meyve sapı	–
ROSACEAE	<i>Cerasus vulgaris</i>	Vişne, Yozvişne	Vişne, Piç vişne, Kiraz	Yiyecek, İnsan sağlığı, Diğer (Ticari)	Meyve, Meyve sapı	–
ROSACEAE	<i>Crataegus azarolus</i> var. <i>azarolus</i>	Alıç	Müzmüldek	Yiyecek	Meyve	–
ROSACEAE	<i>Crataegus monogyna</i> subsp. <i>monogyna</i>	Öküzgötü, Alıç, Kızılıcık	Yemişen	Yiyecek, İnsan sağlığı	Çiçek, Meyve	–
ROSACEAE	<i>Crataegus orientalis</i> subsp. <i>orientalis</i>	Kırmızı alıç, al alıç	Alıç	Yiyecek, İnsan sağlığı	Taze sürgün, Meyve	–

Çizelge 5.2 (devamı) Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
ROSACEAE	<i>Crataegus tanacetifolia</i>	Sarı alıç, Beyaz alıç	Ayva alıcı, Kotan alıcı	Yiyecek, İnsan sağlığı	Çiçek, Meyve	–
ROSACEAE	<i>Cydonia oblonga</i>	Ayva	Ayva	Yiyecek, İnsan sağlığı	Yaprak, Meyve	–
ROSACEAE	<i>Malus sylvestris</i> subsp. <i>orientalis</i> var. <i>orientalis</i>	Dağ elması, Acı elma	Ekşi elma	Yiyecek, İnsan sağlığı	Meyve	–
ROSACEAE	<i>Mespilus germanica</i>	Döngel, Beşbıyık, Muşmula	Döngel, Döngal, Ezgil, Gelinboğan, Tongel, Töngel	Yiyecek, İnsan sağlığı	Meyve	–
ROSACEAE	<i>Pyrus elaeagnifolia</i> subsp. <i>elaegnifolia</i>	Ahlat, Yaban armudu, Ahlap	Ahlat	Yiyecek, İnsan sağlığı	Yaprak, Meyve	–
ROSACEAE	<i>Rosa canina</i>	Kuşburnu, İtburnu, Öküzgötü, Çalı	Kuşburnu, Kuşburni, Öküzgötü	İnsan sağlığı, Hayvan yemi	Yaprak, Meyve	–
ROSACEAE	<i>Rosa</i> spp.	Gül	Gül	Yiyecek, İnsan sağlığı	Çiçek	–
ROSACEAE	<i>Rubus canescens</i> var. <i>canescens</i>	Çalıdudu, Böğürtlen	Çobankösteği	Yiyecek, İnsan sağlığı	Yaprak, Kök, Meyve, Taze sürgün	–
SALICACEAE	<i>Populus nigra</i> subsp. <i>nigra</i>	Kavak	Kara kavak	Ev malzemesi	Gövde, Dal	–
SCROPHULARIACEAE	<i>Digitalis ferruginea</i> subsp. <i>ferruginea</i>	Yüksük otu	Yüksük otu	İnsan sağlığı	Yaprak	–

Çizelge 5.2 (devamı) Belirlenen takson adları, kullanılan kısımları ve kullanım amaçları.

Familya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanma amacı	Kullanılma kısmı	Endemik durumu
SCROPHULARIACEAE	<i>Verbascum spp.</i>	Öküz kuyruğu, Sığırkuyruğu	Sığırkuyruğu	İnsan sağlığı	Çiçek	–
SOLANACEAE	<i>Solanum tuberosum</i>	Pate, Kumpil	Patates	Yiyecek, İnsan sağlığı	Gövde	–
TYPHACEAE	<i>Typha angustifolia</i>	Hasır otu, Kamış, Gamiş, Has otu, Kındıra, Tozak	Saz	İnsan sağlığı, Hasır yapımı	Bitkinin tamamı	–
URTICACEAE	<i>Urtica dioica subsp. dioica</i>	Isırgan otu, İstirgan, Isırgan	Acı ısırgan	Yiyecek, İnsan sağlığı	Gövde, Taze sürgün, Yaprak, Toprak üstü kısımları, Tohum	–

Çizelge 5.3 Besin amaçlı kullanılan bitki taksonları.

Familiya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı
AMARANTHACEAE	<i>Amaranthus retroflexus</i>	Paşa pancarı, Kızılback, Hışır	Tilkikuyruğu, Hoşkuran
AMARANTHACEAE	<i>Beta vulgaris var. condivita</i>	Mancar, Mıncır	Kırmızı pancar
AMARANTHACEAE	<i>Beta trigyna</i>	Kır ispanağı, Yoz ıspanak	Yabani pancar
AMARANTHACEAE	<i>Chenopodium album</i> subsp. <i>album</i>	Adcalı	Aksirken
AMARYLLIDACEAE	<i>Allium scorodoprasum</i> subsp. <i>rotundum</i>	Kır soğanı	Deli pırasa, İt soğanı
APIACEAE	<i>Coriandrum sativum</i>	Kışniş	Kışniş
ARACEAE	<i>Arum elongatum</i>	Yılan bıçağı, Yılan otu, İlan otu, Yılan yapağı, Yılan ebeleği	Yılanekmeği, Yılanbıçağı, Yılayastığı
ASTERACEAE	<i>Centaurea solstitialis</i> subsp. <i>solstitialis</i>	Zerdal, Güllüdiken, Zerdal diken, Zerdali diken, Zerdali kafası, Izgın otu, Süpürge otu	Çakırdiken
ASTERACEAE	<i>Cichorium intybus</i>	Acı güneş, Acı güneyik, Çiftlik otu	Hindiba, Yabani hindiba
ASTERACEAE	<i>Chondrilla juncea</i>	Çıtlık, Karakavuk, Garakavuk, Karakavık, Garagavık, Çengel otu, Çengel sakızı, Sakızlık	Karakavuk
ASTERACEAE	<i>Lactuca serriola</i>	Acı marul, Eşek marulu, Has acı, Acı güneş, Acı güneyik, Acı güneyi, Güneyik, Dilli tura, Tarla marul	Eşekhelvası, Acı marul, Eşek marulu
ASTERACEAE	<i>Onopordum anaticum</i>	Galgan, Kangal, Kangal otu, Karpal otu	Kangal
ASTERACEAE	<i>Tragopogon latifolius</i> var. <i>angustifolius</i>	Yemlik, Tekesakalı, Kuş yemliği	Yemlik

Çizelge 5.3 (devamı) Besin amaçlı kullanılan bitki taksonları.

Familiya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı
BERBERIDACEAE	<i>Berberis crataegina</i>	Karamuk, Karamık, Karamık çalısı, Karavık, Garamık, Garavık, Sarıçalı, Diken Üzüümü	Karamuk
BORAGINACEAE	<i>Anchusa hybrida</i>	Ballık otu, Ballık, Kuzu dili	Tatlıbaba
BORAGINACEAE	<i>Cyanus depressus</i>	Tay boncuğu, Gökgöz	Acımık, Gökbaş
BRASSICACEAE	<i>Capsella bursa- pastoris</i>	Bicibici, Kız saçı, Cırnak, Kuş otu	Çobançantası, Kuşkuş otu
BRASSICACEAE	<i>Sinapis arvensis</i>	Hardal	Hardal otu, Yabani hardal
BRASSICACEAE	<i>Sisymbrium altissimum</i>	Hardalı, Hardal otu, turp otu, Yalancı turp otu	Ergelenotu
CARYOPHYLLACEAE	<i>Silene dichotoma subsp. dichotoma</i>	Toklubası, Boz ot	Çatal nakıl
CONVOLVULACEAE	<i>Convolvulus arvensis</i>	Bağla, Sarmaşık	Tarla Sarmaşığı
FABACEAE	<i>Vicia cracca subsp. stenophylla</i>	Efek, Bağla	Meşe fiği
GERANIACEAE	<i>Erodium cicutarium subsp. cicutarium</i>	İnnelik, Karga dıdağı	İğnelik
IRIDACEAE	<i>Crocus chrysanthus</i>	Sarı çiğdem	Sarı çiğdem
MALVACEAE	<i>Malva neglecta</i>	Ebe gümeci	Çoban çöreği, Küçük ebe gümeci
MALVACEAE	<i>Malva sylvestris</i>	Ebegömbeci	Ebegümece, Büyük ebe gümece
MORACEAE	<i>Morus nigra</i>	Dut	Kara dut
PAPAVERACEAE	<i>Glaucium leiocarpum</i>	Gelin eli	Gavurhaşhaşı
PAPAVERACEAE	<i>Papaver somniferum var. somniferum</i>	Afyon, Afyan, Haşhaş, Haşkeş, Haşgeş	Afyon çiçeği, Haşhaş

Çizelge 5.3 (devamı) Besin amaçlı kullanılan bitki taksonları.

Familiya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı
POLYGONACEAE	<i>Rumex crispus</i>	İlibada, şabla, evelek otu	Efelek, Evelik
POLYGONACEAE	<i>Rumex patientia</i>	Efelek, Büyük labada, İlibada, Evelek otu	Efelek, Evelik
POLYGONACEAE	<i>Rumex scutatus</i>	Ekşimen, Eşimen, Eşiman, Eşi ekmek, Ekşikulak, Kuzukulağı, Yalancı ekşimen	Ekşimen, Ekşikulak, Kuzukulağı
PORTULACACEAE	<i>Portulaca oleracea</i>	Semizotu, temizlik otu	Semizotu
PRİMULACEAE	<i>Primula vulgaris</i>	Kındıra otu, Mart çiçeği	Çuhaçiçeği
ROSECEAE	<i>Cerasus avium</i>	Kiraz	Vişne, Piç vişne, Kiraz
ROSECEAE	<i>Cerasus vulgaris</i>	Vişne, Yozvişne	Vişne, Piç vişne, Kiraz
ROSACEAE	<i>Crataegus azarolus</i> <i>var. azarolus</i>	Alıç	Müzmüldek
ROSACEAE	<i>Crataegus monogyna</i> <i>subsp. monogyna</i>	Öküzgötü, Alıç, Kızılık	Yemişen
ROSACEAE	<i>Crataegus orientalis</i> <i>subsp. orientalis</i>	Kırmızı alıç, al alıç	Alıç
ROSACEAE	<i>Crataegus</i> <i>tanacetifolia</i>	Sarı alıç, Beyaz alıç	Ayva alıcı, Kotan alıcı
ROSACEAE	<i>Cydonia oblonga</i>	Ayva	Ayva
ROSACEAE	<i>Malus sylvestris</i> subsp. <i>orientalis</i> var. <i>orientalis</i>	Dağ elması, Acı elma	Ekşi elma
ROSACEAE	<i>Mespilus germanica</i>	Döngel, Beşbıyık, Muşmula	Döngel, Döngal, Ezgil, Gelinboğan, Tongel
ROSACEAE	<i>Pyrus elaeagnifolia</i> <i>subsp. elaeagnifolia</i>	Ahlat, Yaban armudu, Ahlap	Ahlat
ROSACEAE	<i>Rosa</i> spp.	Gül	Gül
ROSACEAE	<i>Rubus canescens</i> var. <i>canescens</i>	Çalıdudu	Çobankösteği
SOLANACEAE	<i>Solanum tuberosum</i>	Pate, Kumpil, Patates	Patates
URTICACEAE	<i>Urtica dioica</i> subsp. <i>dioica</i>	Isırgan otu, İstirgan, Isırgan	Acı ısırgan

Çizelge 5.4 Baharat amaçlı kullanımı olan bitki taksonları.

Familiya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı
APIACEAE	<i>Coriandrum sativum</i>	Kişniş	Kişniş
LAMIACEAE	<i>Mentha longifolia</i> <i>subsp. typhoides</i>	Su nanası, Aşnana, Yabani nane, Doğuma	Dere nanesi
LAMIACEAE	<i>Origanum vulgare</i> <i>subsp. hirtum</i>	Dağ çayı, Kır çayı, Çay otu	Kara mercan
LAMIACEAE	<i>Satureja cuneifolia</i>	Kekik, Dağ kekiği	Kaya kekiği, Dağ kekiği
LAMIACEAE	<i>Thymus longicaulis</i> <i>subsp. chaubardii</i>	Kekik otu	Dağ kekiği, Aş kekiği
LAMIACEAE	<i>Thymus zygoides</i>	Mor kekik	Bodur kekiği, Dağ kekiği

Çizelge 5.5 Hayvan yemi amaçlı kullanımı olan bitki taksonları .

Familiya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı
ASTERACEAE	<i>Anthemis wallii</i>	Papatya, Bubaşça, Akbaş	Burdur papatyası
ASTERACEAE	<i>Centaurea solstitialis</i> <i>subsp. solstitialis</i>	Zerdal, Güllüdiken, Zerdal diken, Zerdali diken, Zerdali kafası, Izgın otu, Süpürge otu	Çakırdiken
ASTERACEAE	<i>Cichorium intybus</i>	Acı güneş, Acı güneşik, Çiftlik otu	Hindiba, Yabani hindiba
ASTERACEAE	<i>Chondrilla juncea</i>	Çıtlık, Karakavuk, Garakavuk, Karakavık, Garagavık, Sakızlık	Karakavuk
ASTERACEAE	<i>Sonchus asper subsp.</i> <i>glaucescens</i>	Eşek marulu, Eşek gevreği	Gevirtlek, Eşek gevreği
CELASTRACEAE	<i>Euonymus latifolius</i> <i>subsp. latifolius</i>	Papaz külahı	Papaz külahı, İğaçacı
FABACEAE	<i>Astragalus</i> <i>microcephalus</i>	Geven	Anadolu kitresi
FABACEAE	<i>Vicia cracca subsp.</i> <i>stenophylla</i>	Efek, Bağla	Meşe fiği
OROBANCHACEAE	<i>Phelypaea coccinea</i>	Küpelik	Kardeşkanı, Kardeşkanı
ROSACEAE	<i>Rosa canina</i>	Kuşburnu, Öküzgözü	Kuşburnu

Çizelge 5.6 Hayvan sağlığı tedavisindeki bitki taksonları.

Familiya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı	Kullanılma kısmı	Hastalık
MORACEAE	<i>Morus nigra</i>	Dut	Kara dut	Meyveden yapılan marmelat	Ağız yaraları
NITRARIACEAE	<i>Peganum harmala</i>	Üzerlik, İlerzik otu, Nazar otu, Piren, Piren otu	Üzerlik, İlezik, Nazar otu	Toprak üstü kısımları	Karın şişkinliği, soğuk algınlığı
PINACEAE	<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i> var. <i>pallasiana</i>	Garaçam	Karaçam	Gövdesinden elde edilen çıraların yakılmasıyla yapılan katran ile	Ağız yaraları, Sindirim sistemindeki parazitler için, yara tedavisi, uyuz tedavisi için

Çizelge 5.7 Ev malzemeleri amaçlı kullanımı olan bitki taksonları.

Familiya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı
AMARANTHACEAE	<i>Bassia scoparia</i>	Süpürge otu	Ateş topu
ASTERACEAE	<i>Artemisia campestris</i>	Kır süpürgesi, Yavşan otu, Yavşancılık	Kara yavşan
ASTERACEAE	<i>Centaurea solstitialis</i> subsp. <i>solstitialis</i>	Zerdal, Güllüdüken, Zerdal diken, Zerdali diken, Zerdali kafası, İzgın otu, Süpürge otu	Çakırdikeni
CYPERACEAE	<i>Schoenoplectus lacustris</i> subsp. <i>lacustris</i>	Zil, Semer otu	Semer otu
NITRARIACEAE	<i>Peganum harmala</i>	Üzerlik, İlerzik otu, Nazar otu, Piren, Piren otu	Üzerlik, İlezik, Nazar otu
PINACEAE	<i>Pinus nigra</i> subsp. <i>pallasiana</i> var. <i>pallasiana</i>	Katran çamı, Garaçam	Karaçam

Çizelge 5.7 (devamı) Ev malzemeleri amaçlı kullanımı olan bitki taksonları.

Familiya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı
POACEAE	<i>Phragmites australis</i>	Su kamışı, Kindıra, Gındıra, Tifalo, Tufale, Kindıratuğ	Su kamışı
SALICACEAE	<i>Populus nigra</i> subsp. <i>nigra</i>	Kavak	Karakavak
TYPHACEAE	<i>Typha angustifolia</i>	Hasır otu, Kamış, Gamiş, Has otu, Kindıra, Tozak	Saz

Çizelge 5.8 Süs amaçlı kullanımı olan bitki taksonları.

Familiya adı	Bilimsel adı	Yerel adı	Genel adı
PLUMBAGINACEAE	<i>Acantholimon</i> <i>acerosum</i> var. <i>brachystachyum</i>	Kar diken	Pişik geveni
RANUNCULACEAE	<i>Consolida orientalis</i> subsp. <i>orientalis</i>	Mor çiçek	Bahçe hezeranı, Hezeran, Mevzek otu

Çizelge 5.9 Ticari amaçlı kullanımı olan bitki taksonları.

Familiya adı	Latince adı	Yerel adı	Genel adı
PAPAVERACEAE	<i>Papaver somniferum</i> var. <i>somniferum</i>	Afyon, Afyan, Haşhaş, Haşkeş, Haşgeş	Afyon çiçeği, Haşhaş
POACEAE	<i>Phragmites australis</i>	Su kamışı, Kindıra, Gındıra, Tifalo, Tufale, Kindıratuğ	Su kamışı
ROSACEAE	<i>Cerasus vulgaris</i>	Vişne, Yozvişne	Vişne, Piç vişne, Kiraz
ROSACEAE	<i>Crataegus orientalis</i> subsp. <i>orientalis</i>	Kırmızı alıç, al alıç	Alıç
ROSACEAE	<i>Crataegus</i> <i>tanacetifolia</i>	Sarı alıç, Beyaz alıç	Ayva alıcı, Kotan alıcı
SOLANACEAE	<i>Solanum tuberosum</i>	Pate, Kumpil, Patates	Patates

6. KAYNAKLAR

- Abay, G. ve Kılıç, A. (2001). Pürenbeli ve Yanıktepe (Mersin) Yörelerindeki Bazı Bitkilerin Yöresel Adları ve Etnobotanik Özellikleri. *Ot Sistemik Botanik Dergisi*, **8 (2)**: 97-104.
- Anınam, C. (1995). Ecology and ethnomedicine: exploring links between current environmental crisis and indigenous medical practices. *Social Science and Medicine*, **40**: 321–329.
- Akçiçek, E. ve Vural, M. (2003). Kumalar Dağı (Afyonkarahisar) ve Çevresinin Bazı Bitkilerinin Yöresel Adları ve Etnobotanik Özellikleri. *Ot Sistemik Botanik Dergisi*, **10 (2)**: 151-162.
- Bağcı, Y. (2000). Aladağlar (Yahyalı, Kayseri) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. *Ot Sistemik Botanik Dergisi*, **7 (1)**: 89-94.
- Baytop, T. (1999). Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi. Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul.
- Belda A. and Cortes C. (2013). Ethnobotanic importance of plants used in pigeon-breeding in Eastern Spain. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, **9**: 33.
- Cotton, C.M. (1996). Ethnobotany: Principles and Applications. John Wiley & Sons Ltd., West Sussex, England.
- Çelik, A., Semiz, G. ve Çiçek, M. (2002). Honaz Dağı’nın Genel Vejetasyonu. Türkiye Dağları Ulusal Sempozyumu, 590–595, Kastamonu.
- Davis, P.H. (1965-1985). Flora of Turkey and East Aegean Islands, Vol I-IX., Edinburg University Press, Edinburg.
- Davis, P.H., Mill, R.R. and Tan, K. (1988). Flora of Turkey and the East Aegean Islands, Vol. X, Supplement, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- De Natale, A. and Pollio, A. (2007). Plants species in the folk medicine of Montecorvino Rovella (Island Campania, Italy). *Journal of Ethnopharmacology*, **109**: 295-303.
- Ekim, T., Koyuncu, M., Vural, M., Duman, H., Aytaç, Z., Adıgüzel, N. (2000). Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı. Ankara: TTKD ve Van 100. Yıl Üniversitesi Yayını.
- Elçi, B. ve Erik, S. (2006). Güdül (Ankara) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. Hacettepe Üniversitesi, *Eczacılık Fakültesi Dergisi*, **26 (2)**: 57-64.

- Ertuğ, F. (2004). Wild edible plants of the Bodrum area (Muğla, Turkey). *Turkish Journal of Botany*, **28(1-2)**: 161-174.
- Ertuğ, F., Tümen, G., Çelik, A. ve Dirmenci, T. (2004). Buldan (Denizli) Etnobotanik Alan Araştırması. *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, **2**: 187-218.
- Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M., Babaç, M.T., (edlr.), (2012). Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını. İstanbul.
- Güner, A., Özhatay, N., Ekim, T. and Başer, K.H.C. (2000). Flora of Turkey and the East Aegean Islands, Vol. XI, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Gürdal, B. (2010). Marmaris (Muğla) İlçesinde Etnobotanik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ghorbani, A. (2005). Studies on pharmaceutical ethnobotany in the region of Turkmen Sahra, North of Iran. *Journal of Ethnopharmacology*, **102**: 58–68.
- Harsha, V.H., Hebbar, S.S., Hegde, G.R. and Shripathi, V. (2002). Ethnomedical knowledge of plants used by Kunabi Tribe of Karnataka in India. *Fitoterapia*, **73**: 281-287.
- Işık, S., Gönüz, A., Arslan, Ü. ve Öztürk, M. (1995). Afyon İlindeki Bazı Türlerin Etnobotanik Özellikleri. *Ot Sistematik Botanik Dergisi*, **2(1)**: 161-166.
- Kafalı Yılmaz, F., (2009). İç Batı Anadolu Bölümünün İklim Özellikleri ve İklim Değişikliğinin Tarımsal Üretime Etkileri. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Yay. No.71, Cilt 1, ISBN 978-975-7150-91-6, Ankara.
- Kargioğlu, M. ve Ark. (2008). An Ethnobotanical Survey of Inner-West Anatolia, Turkey. *Hum Ecol* (in press).
- Kargioğlu, M. ve Ark. (2010). Human Ecology, Traditional uses of wild plants in the middle Aegean region of Turkey.
- Kargioğlu, M. ve Baygül, İ. (2015). Değirmendere Kanyonu Florası. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kargioğlu, M. ve Yıldırım, H.İ. (2015). Alanya ve Gazipaşa (Antalya)' da Halk Tarafından Kullanılan Bazı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Kendir, G. ve Güvenç, A. (2010). Etnobotanik ve Türkiye’de Yapılmış Etnobotanik Çalışmalara Genel Bir Bakış. Hacettepe Üniversitesi, *Eczacılık Fakültesi Dergisi*, **30(1)**: 49-80.
- Keskin, L. (2011). Kadınhanı (Konya) ve Çevresinde Yetişen Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Koyuncu, O. (2005). Geyve (Sakarya) ve Çevresinin Floristik ve Etnobotanik Açından İncelenmesi. Osmangazi Üniversitesi, Doktora Tezi, 252 s.
- Lev, E. and Amar, Z. (2000). Ethnopharmacological survey of traditional drugs sold in Israel at the end of the 20th Century. *Journal of Ethnopharmacology*, **72**: 191–205.
- Nebel, S., Pieroni, A. and Heinrich, M. (2006). Ta chorta: Wild edible greens used in the Graecanic area in Calabria, Southern Italy. *Appetite*, **47**: 333–342.
- Norscia, I. and Borgognini-Tarli, S.M. (2006). Ethnobotanical reputation of plant species from two forests of Madagascar: A preliminary investigation. *South African Journal of Botany*, **72**: 656–660.
- Onar, S. (2006). Bandırma (A1(A), Balıkesir) ve Çevresinin Etnobotaniği. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Oral, D.Ç. (2007). Konya ilinde Kullanılan Halk İlaçları Üzerinde Etnobotanik Araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özçelik, H. ve Balabanlı, C. (2006). Burdur ilinin Tıbbi ve Aromatik Bitkileri, I. Burdur Sempozyumu, 1127-1136, Burdur.
- Sadıkoğlu, N. (1998). Cumhuriyet Dönemi Türk Etnobotanik Araştırmalar Arşivi. Yüksek Lisans Tezi, 76 s., İstanbul.
- Savo V., La Rocca A., Caneva G., Rapollo F., Cornara L. (2013). Plants used in artisanal fisheries on the Western Mediterranean coasts of Italy. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine*, **9**: 9.
- Şimşek I., Aytekin F., Yeşilada E., Yıldırım Ş. (2004). Anadolu’da Halk Arasında Bitkilerin Kullanılış Amaçları Üzerinde Etnobotanik Bir Çalışma.

- Tahraoui, A., El-Hilaly J., Israili, Z.H. and Lyoussi, B. (2006). Ethnopharmacological survey of plants used in the traditional treatment of hypertension and diabetes in south-eastern Morocco (Errachidia province). *Journal of Ethnopharmacology*, USA **110**: 105-117.
- Teklehaymanot, T., Giday, M., Mehdim, G. and Yalemtehay, M. (2007). Knowledge and use of medicinal plants by people around Debre Libanos monastery in Ethiopia. *Journal of Ethnopharmacology*, **111**: 271-283.
- Tuzlacı, E. (1977). Honaz Dağının Bitkileri II, İstanbul Üniv. Ecz. Fak. Mec. **13**: 47- 61, İstanbul.
- Tuzlacı, E. (2002). Datça Yarımadası (Muğla) Florası ve Bu Yörede Halkın Yararlandığı Bitkiler. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, 29-31 Mayıs 2002, Eds. K.H.C. Başer ve N. Kırimer, Eskişehir.
- Tuzlacı, E. (2002). Baba Dağı (Muğla) Florası ve Fethiye Yöresinde Halkın Yararlandığı Bitkiler Hakkında Bir Ön Araştırma. 14. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, 29-31 Mayıs 2002, Eds. K.H.C. Başer ve N. Kırimer, Eskişehir.
- Vural, M., Karavelioğulları, F.A. ve Polat H. (1997). Çiçekdağı (Kırşehir) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. *OT Sistematik Botanik Dergisi*, **4(1)**: 117–124.
- Vural, G. (2008). Honaz Dağı ve Çevresindeki Bazı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. Yüksek Lisan Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar.

İnternet Kaynakları

1. <http://www.bolvadin.bel.tr/>
2. <http://www.cay.bel.tr/>
3. <http://www.wikiwand.com/>
4. <http://www.tubives.com/>
5. <http://www.theplantlist.org/>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Nurgül Gürbüz
Doğum Yeri ve Tarihi : 09.08.1988
Yabancı Dili : İngilizce
İletişim (Telefon/e-posta) : nurgul_gurbuz442@hotmail.com

Eğitim Kurumu (Kurum ve Yıl)

Lise : Afyonkarahisar Kocatepe Anadolu Lisesi, 2006

Lisans : Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,

Biyoloji

Bölümü, 2012

Yayınları (SCI ve diğer) :

- Gürbüz, N., Kargioğlu, M. Afyonkarahisar'ın Yeşil Hazinesi "Afyonkarahisar Etnobotaniği". Afyon Kocatepe Üniversitesi: Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, 2017, ISBN: 978-605-4444-10-6, Ankara.
- Gürbüz, N. Kargioğlu, M. ve Arı, S. *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steudel 'in Afyonkarahisar'da Etnobotanik Kullanımları isimli Poster Sunumu. Ulusal Botanik Kongresi, 2014.
- Gürbüz, N. ve Kargioğlu, M. Some natural plants are used as food by public in Bolvadin, Çay and Sultandağı (Afyonkarahisar) isimli Poster Sunumu. BEWS Kongresi, 2017, Antalya.
- Gürbüz, N. ve Kargioğlu, M. Some natural plants used medicinally by the public in Bolvadin, Çay and Sultandağı (Afyonkarahisar). I. Uluslararası Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Kongresi, Bildiri No:1544, 10-12 Mayıs 2017, Konya
- Gürbüz, N. ve Kargioğlu, M. Su kamışı (*P. australis*) ve Hasır otu (*T. angustifolia*)'nun Bolvadin (Afyonkarahisar)' da Halk Tarafından Kullanımları. Uluslararası Bolvadin Sempozyumu isimli Sözlü Sunum, 13-15 Ekim 2017, Afyonkarahisar.

EKLER

EK 1. *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

Phragmites australis L. biçmek için kayıkları ile gölde açılarak *Phragmites australis* L. toplayan yöre insanları-1 (Görüntüleyen Refik GÜMÜŞ)

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

***Phragmites australis* L. biçmek için kayıkları ile gölde açılarak *Phragmites australis* L. toplayan yöre insanları-2 (Görüntüleyen Refik GÜMÜŞ)**

***Phragmites australis* L. biçmek için kayıkları ile gölde açılarak *Phragmites australis* L. toplayan yöre insanları-3 (Görüntüleyen Refik GÜMÜŞ)**

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

Suyun içinde traktörün giremediği yerlerde *Phragmites australis* L. toplamada kullanılan göl içinde gidebilen araç

Phragmites australis L. için kullanılan özel kesici

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

***Phragmites australis* L. 'in tarama aletiyle yapraklarından ayrılması-1**

***Phragmites australis* L. 'in tarama aletiyle yapraklarından ayrılması-2**

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

***Phragmites australis* L. 'in tarama aletiyle yapraklarından ayrılması-3**

***Phragmites australis* L. kesme makinası**

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

***Phragmites australis* L. 'in kesme makinasıyla kesilmesi işlemi-1**

***Phragmites australis* L. 'in kesme makinasıyla kesilmesi işlemi-2**

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

***Phragmites australis* L. 'i bağlayıp birleştiren teyzeler-1**

***Phragmites australis* L. 'i bağlayıp birleştiren teyzeler-2**

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

***Phragmites australis* L. 'i bağlayıp birleştiren teyzeler-3**

***Phragmites australis* L. 'i bağlayıp birleştiren teyzeler-4**

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

Phragmites australis L. 'i bağlayıp birleştiren teyzeler-5

İstiflenmiş *Phragmites australis* L. -1 Derekarabağ köyü (Eber gölü alanı)

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

İstiflenmiş *Phragmites australis* L. -2 Derekarabağ köyü (Eber gölü alanı)

İstiflenmiş *Phragmites australis* L. -3 Derekarabağ köyü (Eber gölü alanı)

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

İstiflenmiş *Phragmites australis* L. -4 Derekarabağ köyü (Eber gölü alanı)

İstiflenmiş *Phragmites australis* L. 'in ticari ihraç edilmek üzere toplar haline getirilmesi-1

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

İstiflenmiş *Phragmites australis* L. 'in ticari ihraç edilmek üzere toplar haline getirilmesi-2

İstiflenmiş *Phragmites australis* L. 'in ticari ihraç edilmek üzere toplar haline getirilmesi-3

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

İstiflenmiş *Phragmites australis* L. 'in ticari ihraç edilmek üzere toplar haline getirilmesi-4

Phragmites australis L., Aydoğmuş köyü (Karamık gölü alanı)

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

***Phragmites australis* L., ayır yazı köyü (Karamık gölü alanı)**

***Phragmites australis* L. 'in hayvan barınağı olarak kullanımı-1**

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

***Phragmites australis* L. 'in hayvan barınağı olarak kullanımı-2**

***Phragmites australis* L. 'in bahçe çiti olarak kullanımı-1**

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

Phragmites australis L. 'in bahçe çiti olarak kullanımı-2

Duvar izolasyonunda kullanılan *Phragmites australis* L. "Pilate" (köpük manasına gelmektedir.)

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

***Phragmites australis* L. 'in evlerde çatı olarak kullanımı-1**

***Phragmites australis* L. 'in evlerde çatı olarak kullanımı-2**

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

Phragmites australis L. 'in evlerde çatı olarak kullanımı-3

Çayıryazı köyü, *Phragmites australis* L. 'in çatı kaplamada kullanımı

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

***Phragmites australis* L. kullanılarak yapılmış bir kulübe**

***Phragmites australis* L. 'in evlerde çatı altı örtüsü olarak kullanımı-1**

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

***Phragmites australis* L. 'in evlerde çatı altı örtüsü olarak kullanımı-2**

***Phragmites australis* L. 'in evlerde çatı altı örtüsü olarak kullanımı-3**

EK 1. (devamı) *Phragmites australis* L. (Su Kamışı)' e Ait Bazı Görüntüler

Phragmites australis L. 'in çadır olarak kullanımı (Aynı zamanda bu çadırın içerisinde hasır dokunmaktadır.)

Göçmen kuşların kuluçka yuvaları için kullandıkları kısım

EK 2. *Typha angustifolia* L. (Hasır Otu)' ya Ait Bazı Görüntüler

***Typha angustifolia* L. özünün soyularak ayrılması**

***Typha angustifolia* L. özünün demirle yumuşatılmak için ezilmesi**

EK 2. (devamı) *Typha angustifolia* L. (Hasır Otu)' ya Ait Bazı Görüntüler

***Typha angustifolia* L. özünün kıvrılıp elde ip yapımında örülmesi-1**

***Typha angustifolia* L. özünün kıvrılıp elde ip yapımında örülmesi-2**

EK 2. (devamı) *Typha angustifolia* L. (Hasır Otu)' ya Ait Bazı Görüntüler

***Typha angustifolia* L. özünün kıvrılıp elde ip yapımında örülmesi-3**

***Typha angustifolia* L. özünün kıvrılıp elde ip yapımında örülmesi-4**

EK 2. (devamı) *Typha angustifolia* L. (Hasır Otu)' ya Ait Bazı Görüntüler

Dokumaya hazır hale getirilmiş *Typha angustifolia* L. özünden yapılmış ip

Typha angustifolia L. özünden yapılmış ipin dokumak üzere dokuma tezgahına geçirilmesi-1

EK 2. (devamı) *Typha angustifolia* L. (Hasır Otu)' ya Ait Bazı Görüntüler

***Typha angustifolia* L. özünden yapılmış ipin dokumak üzere dokuma tezgahına geçirilmesi-2**

Hasırın örülme işlemi ve kullanıma hazır hale getirilmesi-1

EK 2. (devamı) *Typha angustifolia* L. (Hasır Otu)' ya Ait Bazı Görüntüler

Hasırın örülme işlemi ve kullanıma hazır hale getirilmesi-2

Hasırın örülme işlemi ve kullanıma hazır hale getirilmesi-3 (Hasır ören Sultan teyze)

EK 2. (devamı) *Typha angustifolia* L. (Hasır Otu)' ya Ait Bazı Görüntüler

***Typha angustifolia* L. kesildiğinde suyun içinden çıkan TOZAK (su azken oluşur), Tahsin GUCUR**

***Typha angustifolia* L. ile dokunan hasırlar bu şekilde kabristanların içine de örtülüyor.**

EK 3. *Schoenoplectus lacustris* L. (Semer Otu)'e Ait Bazı Görüntüler

***Schoenoplectus lacustris* L. "zil, semer otu"**

Atölye; Hasan AKBABA Usta

EK 3. (devamı) *Schoenoplectus lacustris* L. (Semer Otu)'e Ait Bazı Görüntüler

***Schoenoplectus lacustris* L. 'in atölyede kesilip birleştirilip iple bağlanarak sıkıştırılması-1**

***Schoenoplectus lacustris* L. 'in atölyede kesilip birleştirilip iple bağlanarak sıkıştırılması-2**

EK 3. (devamı) *Schoenoplectus lacustris* L. (Semer Otu)'e Ait Bazı Görüntüler

***Schoenoplectus lacustris* L. 'in birleştirilmiş hali**

***Schoenoplectus lacustris* L. 'den üretilmiş yastıklar**

EK 3. (devamı) *Schoenoplectus lacustris* L. (Semer Otu)'e Ait Bazı Görüntüler

Bolvadin İlçesi Derekarabağ köyünde bir yastık imalathanesi

Schoenoplectus lacustris L. 'in yastık yapmak için çuvallara makinayla geçirilmesi-1

EK 3. (devamı) *Schoenoplectus lacustris* L. (Semer Otu)'e Ait Bazı Görüntüler

***Schoenoplectus lacustris* L. 'in yastık yapmak için çuvallara makinayla geçirilmesi-2**

Yastık yüzleme makinası

EK 3. (devamı) *Schoenoplectus lacustris* L. (Semer Otu)'e Ait Bazı Görüntüler

***Schoenoplectus lacustris* L. 'den yapılan yastıkların kumaşlara yastık yüzü olarak geçirilmesi**

***Schoenoplectus lacustris* L. 'in evlerde kök yastık halinde kullanımı**

EK 4. Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

EK 4. (devamı) Arazi Çalışmalarından Bazı Görseller

